

№ 693

LIBER
EX LEGATO
SERENISSIMI PRINCIPIS
LVDOVICI,
DVCIS WVRTENBERGIAE,
FRIDERICIANAE BIBLIOTHECAE
ILLATVS.

De 161

Possessor hujus libri est Georgius
Friedericus Dux Wirtembergiae. Symbolum.
Cautus in consilijs in facto audax.

INSTITUTIONES
ORATORIAE,

Sive

DE CONSCRIBENDIS

Orationibus, è veterum ac recentio-
rum Oratorum præceptis, methodi-
ca introductio;

in usum

Juventutis Scholasticæ
illustratæ

à

CUNRADO DIETERICO,

SS. Theol. Doctore.

Editio novissima, revisa, correctæ, sche-
mate Logico-Rhetorico-practico ampli-
ficata.

*Cum Gratia ac Privilegio Electorali
Saxonico.*

L I P S I Æ,

Sumptibus Hæred. SCHÜRERIO-GÖZIANORUM,
& JOHANNIS FRITZSCHII

Excudebat JOHANNES BAUER.

Anno M. DC. LXXII.

IL

D
A
B

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

ILLUSTRI ET GENEROSO
DOMINO,

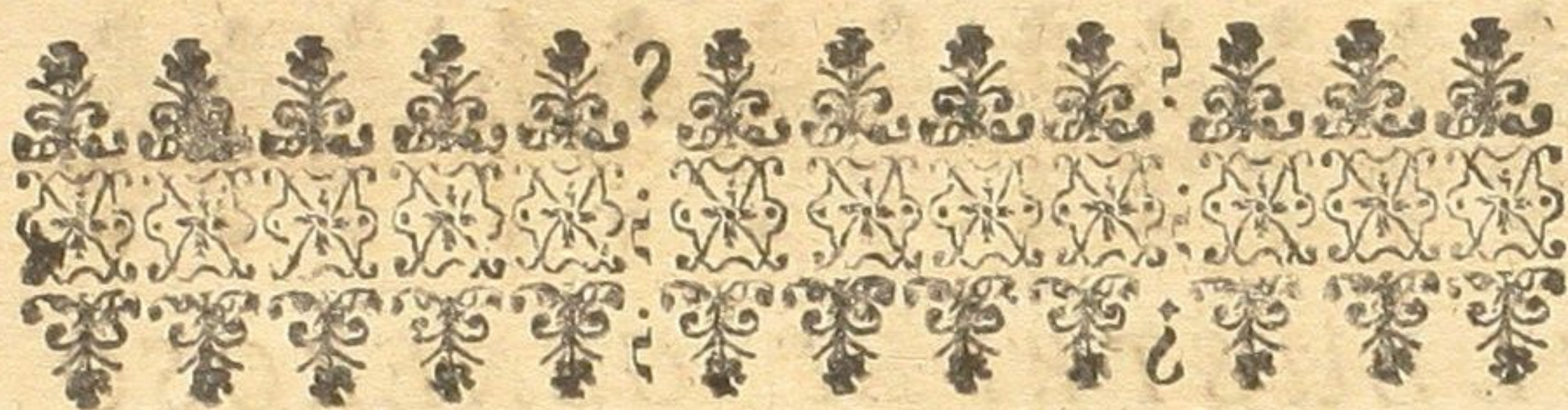
D N. WOLFGANGO
ANDREÆ, L. Baroni ab Her-
berstein/Domino in Gutenhaag/
Neuberg/& Lancowitz/ıc.

Domino suo multum honorando

inscripsit

studiose colens

CUNRADUS DIETERICUS, D.

LECTOR BENEVO- LE, SALVE!

IN Conscribendis his Ora-
toria Institutionibus, qua-
lenam consilii propositum
habuerim, sub prima mea-
rundem editionem jam
olim præmonui. Repeto id saltem pau-
cissimis. Invenies hîc Methodicam
duntaxat conscribendarum orationum
introductionem, id quod Titulus pollice-
tur, non absolutum & omnibus modis
perfectum artificii hujus opus. Sicut
enim in scriptis meis aliis, Schola-
stica juventutis profectum præcipuè
respexi: ita & in hac introductione
eorundem, me accommodare captui
impri-

AD LECTOREM.

imprimis volui. Quae res fecit, ut generalia duntaxat praecipua, de partibus Orationis Oratoriae, de distinctis item causarum generibus, aliis Oratoriae partibus, ipsorum profectui & captui accommodata, proposuerim, eademque vulgatis ac tritis exemplis, pro re nata, declararim: Reliquis vel non notatis vel obiter enumeratis, vel ad superiorum dicendi Magistrorum Scholas relegatis. Quid enim opus est, vel minima etiam, junioribus enucleatim proponere & inculcare, vel incognitis eadem exemplis illustrare? Profecto hoc qui agunt, nil aliud agunt, quam quod imperitiam suam, in informanda juventute Scholastica, produunt, ingenia discipulorum non necessariis obruunt, & tantum non obtundunt. Hic discipulorum qui se ingenio accommodare

dare

AD LECTOREM.

dare norunt, me iudice, omnium optime sapiunt: hoc qui non norunt, miris modis, quod res ipsa docet, desipiunt. Ut sapias ergo in explicandis ac inculcandis præceptis classicis, præceptor, etiam atq; etiam prospice, potioresq; discipuli, si bonus es, rationem, quam tui habet. De exercitiis Logicis, Rhetoricis ac Oratoriis practicis sub finem te monebo, ubi præmonitionem de iisdem cum annexo schemate aliquo invenies. Interea vale, & his feliciter utere ac fruiere, Lector Benevole!

De

De
CONSCRIBENDIS
ORATIONIBUS
 CAPUT I.

I.

ORATORIA est facultas bene, ornatè & copiosè
 dicendi.

(Quid differat Oratoria à Rhetorica *sup. lib.*
I. Inst. Rhet. c. 1. notamus. Oratoria namque
 omninò alia à Rhetorica ars est, cum non hujus tantum
 præcepta ad usum transferat, sed & plurimarum aliarum
 facultate opus habeat, id quod praxis ejusdem ad oculum
 demonstrat.)

† 2. *Materia Oratoriae subjecta est Quæstio.*

(Alii quæstionem Oratoris subjectum esse dicunt. Ve-
 rum eodem res recidit. Beneficio siquidem Oratoriae cir-
 ca quæstionem Orator versatur. Definitur vulgò *Orator*
vir bonus, dicendi peritus. Dicendi autem peritus Orato-
 riæ beneficio evadit.)

† 3. *Quæstio est, quæ sicquid ad dicendum proponitur.*

(Accipitur igitur hoc in loco *Quæstio* generalius, non
 tantum pro re dubia: *An sit?* quomodo vulgato aliàs more
 definiri solet, sed etiam: *Quid sit?* *quale sit?* hoc est, ut
 uno verbo dicam, pro quacunque re, de qua differere licet &
libet. Ubi semel nota: Quæstionem tractandam non in
 Oratoria inveniri, sed eidem undecunque ex aliis scientiis
 offerri. Hic verò duntaxat locos causarum tradi, è quibus
 pro varietate negociorum tractari possit.)

† 4. *Estque duplex: Infinita & Finita.*

† 5. *Quæstio infinita est, quæ rem generaliter & indefinitè*
sine circumstantiis (personarum, temporis, loci, rerum) *pro-*
ponit. Dicitur aliàs *ἰστορία*, ut. *Suntne artes amplectendæ?*

A

Et

Estne uxor ducenda? An homo jure interfici possit?

(Alii sic definiunt: *Quæstio infinita est, quæ ex vocabulis sive nominibus appellatis constat. Latine consultatio & propositum nominatur. Voël. gener. artif. contexendæ Orat. c. 1.*)

† 6. *Quæstio Finita est, quæ rem certis circumstantiis finitam proponit.* Græcè dicitur *ὑποθεσις*, ut: Suntne artes **GEORGIO**, Landgravio Hassiæ, amplectendæ? Estne **MATTHIÆ** Imperatori bellum gerendum contra Turcam? Licitumne **Catoni** seni uxorem ducere? Rectene **Cain** **Abelem** interfecit?

(Alii sic definiunt: *Quæstio finita est, quæ ex nominibus propriis constat. Latini causam sive controversiam appellant, Voël. alleg. loc. Ubi obiter nota: Quandoq; transferri Quæstionem infinitam ad finitam, quæ dicitur *Translatio* *ἵστω* ad *ὑποθεσις*: & contra finitam ad infinitam, quæ *Translatio* dicitur *ὑποἵστω* ad *ἵστω*. Hæc translationis forma singularem in materiâ amplificationum usum habet, veluti in seqq. monebimus.)*

† 7. *Quæstionis tractatio sit legitima Orationis dispositione & exornatione.*

† 8. *Dispositio convenienti partium Orationis in Censore causarum tractatione perficitur.*

† 9. *Exornatio vero Elocutione, tropis scilicet & figuris, absolvitur.*

Posterioribus his tribus theorematibus universæ facultatis Oratoriæ nucleus continetur, quem qui attingere voverit, nucem hanc frangat prius, necesse fuerit, hoc est, ante omnia, quomodo quæstionis argumenta sint investiganda & invenienda; inventa verò disponenda; disposita autem exornanda, studiosissimus indagator erit. Hoc ut cum fructu Oratoriæ tyrones facere queant, sic procedant:

1. *Cum in omni Quæstione, de qua Oratori dicendum, sint partes duæ, quarum alteram subjectum (Antecedens Ramæ nominant) alteram prædicatum, cōsequens iisdem, alii partem attributam, indignant. Quæ sit inter hæc ipsa duo affectio Logica, (an puta, causa & effecti vel Subjecti & Adjuncti &c.) ante omnia inquirent.*

2. *Quid*

2. Quid tum subjecti, tum predicati nomine declaratur, investigent.

3. Subjectum prius, deinde & Predicatum per singula Inventionis Logicae argumenta deducant, inquirentes, quae horum Subjecta, quae Adjuncta, quae singulis, ut Opposita & Contraria, repugnent: quae, vel ut paria, vel ut imparia, majora & minora, illis comparentur: quae similia vel dissimilia singulis respondeant, quae cujusque sint conjugata & notatio: quae distributio, quae membra vel species, quod totum & genus, quae definitio & descriptio.

4. Syncategoremata, si quae vel Subjecti vel Predicati fuerint, eodem ordine, in investigatione eorundem, procedant.

5. Cognitâ, hac ratione, quaestione, & si singularum ejus partium perspecta, ad quodnam causarum genus, num ad deliberativum, an demonstrativum, an judiciale, &c. res, si de proposita quaestio referenda, diligenter considerent.

6. Genere autem certò causa deprehenso, occurrentes in eodem argumentorum locos, ad praesentem materiam utiles, inspiciant, & ad hos ipsos eruta inventionis argumenta examinent atque expendant.

7. Eadem autem non omnia (singula enim singulis locis & singulis rebus applicari non possunt) adhibeant; sed praecipua duntaxat, ad quaestionem explicandam & probandam maxime convenientia & idonea, seligant. Ubi nihil interest, si nonnunquam vel unum, vel plura, pro quaestionis qualitate adhibeant.

8. Argumenta ad quaestionem tractandam perite & legitime accommodent.

9. Praecipue autem, ut illationem Syllogisticam, artificiose occultent, provideant, cum affectiones crypticae, ut puta Syllogismi inversi, Enthymemata, Inductiones, Sorita, Exempla, Dilemmata Oratoribus vel maxime sint usitata.

10. Denique Elocutionis Exornationem toti Orationis corpori venuste interspergant, argumenta variis figurarum & troporum luminibus illustrando & amplificando.

11. Hic ne offendant: Legitimam 1. Verborum dispositionem. 2. Amplificationum rationem habeant.

12. Dispositio Verborum vel est naturalis, vel artificialis.

12. In naturali dispositione anteponenda 1. Genera speciebus.

2. <i>Communia propriis.</i>	6. <i>Vir mulieri.</i>
3. <i>Remota proximis.</i>	7. <i>Dies nocti.</i>
4. <i>Divina humanis.</i>	8. <i>Ortus occasus, &c.</i>
5. <i>Magistratus subditis.</i>	

14. *In artificiali* 1. *Observandus numerus Oratorius, ut Oratio majori & sono & aurium voluptate excipiatur.*

2. *Emphatica aut ab initio aut in fine ponantur.*

3. *In conclusione Verba plerumq³, non nomina, adhibeantur, nisi melius cadant nomina & majorem vim habeant in fine collocata.*

15. *Amplificationibus imprimis inseriunt figura, quas vocant, amplificationum, itemq³ extenuationes. In his Generò 1. Conveniens locorum communium insertio, 2. Translatio hypotheseos ad thesin vel maxime excellit.*

Atqui hæc generalissima sunt totius dispositionis & exornationis Oratoriæ emblemata *ὡς ἐν τύπῳ*, crassâ tamen Minervâ delineata.

Porro exornationem Elocutionis quod concernit, variis figurarum flosculis ea ipsa, quæ Syllogismis nudè conclusa, sunt exornanda, locupletanda, rerum varietate distingvenda, milia, dissimilia, apophthegmata, sententiæ & exempla ad in accommodata, hoc est, quæ vocibus, in themate sive quæstione, nec non in uno quoque ejusdem argumento vel partibus omnium ratiocinationum propositarum positæ, respondeant, vel repugnent, undiqve colligantur. Cujus rei gratiâ sedulo admonendi Præceptores & Ludimagistri, ut artificii Oratorii Tyrones 1. ad tersas & elegantes phrasas, è Cicerone, Cæsare, Livio, Plauto, Terentio, aliisque bene dicendi & latinitatis Magistris desumptas, assvefaciant.

2. *Supellectile phrasum & elegantiarum Latinæ lingvæ feliciter sic comparatâ & acqviritâ, thema sive quæstionem aliquam discipulis suis proponant, quam, variato Orationis habitu per omnes troporum & figurarum modos sive ordines diducendo, eâdem tamen sententiâ in singulis variationibus permanente, studiosè tractent.*

3. *His*

3. His feliciter exercitatis, themata Epistolarum facilio-
ra, item sententiarum & Quæstiuncularum leviorum, per-
tractanda ipsis proponant.

4. Graviora denique Declamationum exercitia copio-
sius adornanda provectioribus præscribant.

5. Omnibus his & singulis studii Oratorii exercitatio-
nibus feliciter & facilius perficiendis, adhibeant utilissimum
in primis Erasmi tractatum de copia verborum & rerum, pro
Tyronibus à L. Lossio in certas quæstiones & responsiones
reductum, cum Ejusdem Colloquiis & Adagiis sive Pro-
verbiis: item Polyanthem Langii, in qua segetem copio-
sam invenient Scripturæ testimoniorum, sententiarum
Patrum, Poëtarum, Oratorum, Apophthegmatum, Simili-
tudinum, Hieroglyphicorum: nec non Similia & Dissimi-
lia Dardaræi; & quod reliquis omnibus præferendum, ma-
gnum illud Theatrum Zvvingeri, opus inexhaustâ rerum
multiplicium copiâ refertissimum, & si quæ sunt in eandem
sententiam edita Doctorum scripta alia, è quorum lectione
cornu copiarum sibi Oratoriæ studiosi comparabunt, quò uti-
lissimè & felicissimè in conscribendis Orationibus uti po-
terunt. Ubi tamen cautio hæc studiosè attendenda: *In col-
lectionibus exornationum ne nimis multa undiq; & aq; corra-
dantur, & absq; judicio in chartam conjiciantur, sed justa
judicii discretionem legitime immisceantur.* Tenendus enim
in inferendis iisdem est modus: cum & pauca hic sufficere
possunt.

Atqui hæc de Quæstionis infinitæ inveniendis & inventis
collocandis, diducendis & ornandis argumentis pro ty-
ronum captu dicta sufficiant. Plura de iisdem apprimè ne-
cessaria tradidit Johan. Voël. *general. artif. context. Orat.*
cap. 1. usq; ad 13. Itemq; Cypr. Soar. *Rhet. lib. 1. cap. 4. &
seqq.* D. Treutl. *Thesaur. eloq; sent. cap. 2. & seqq.* Scholl.
prax. Rhet. schol. 4. & alii plurimi. Nos nihil hîc nimis enu-
cleandum judicavimus, cum minuta sit omnis diligentia;
hic autem locus grandia requirat, quod monet Svar. *lib. 1.
Rhet. cap. 41.* Hoc tamen cum Voël. *cap. 1. è Quint. l. 5. 10.*
sub finem monendum putamus. *Si finita quæstio tractanda*

proponatur, diligentius peruestiganda esse omnia, quæ in rebus, quæ propriis nominibus significata sunt, peculiariter tribuuntur, siue persona demum illa sint, siue loca, siue cuiusque generis alia. Sic, si, exempli gratiâ, proposita thesis transferenda sit ad hypothesein: *Suntne artes liberales GEORGIO, Landgræuo Hassiæ, amplectendæ?* Hujus & personæ & stemmatis principalis & Illustrissimorum Majorum, cognatorum, agnatorum, affinium & avorum, qui, quam diligentissimè in literarum studiis sese exercuere, ratio studiosè attendenda, aliæque circumstantiæ plures diligentius peruestigandæ erunt. Mira siquidem inde in personarum commendationibus Orationis gratia efflorescit.

CAPUT II.

1. Partes Orationis Rhetoricæ sunt sex:

1. Exordium, ἀφορμιον, 2. Narratio, διήγησις. 3. Propositio, ἀρχαίσις ἢ ἠγασίσις. 4. Confirmatio, κατασκευή. 5. Confutatio siue Refutatio, ἀνασκευή. 6. Peroratio, ἐπίλογος.

(Cum quæstio istractatio fiat legitimâ Orationis dispositione: & verò dispositio convenienti partium Orationis in causarum Genere tractatione perficiatur, quod diximus cap. præcedentis theoremate 7. & 8. ipsa methodi lex jubet, ut doctrinam partium Orationis Rhetoricæ subjiciamus, quæ quidem dispositionem Oratoriam, summâ diligentiam Oratori attendendam, concernit. Excellentis siquidem Ducis virtus non magis in deligendo fortissimo & strenuissimo quòque milite ad bellum, quam in instruenda ad pugnam acie cernitur, appositè scribit l. 7. in Pref. Quintilianus: & si quam in corporibus nostris aliorumve animalium partes permutes atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium fit tamen. Et artus, etiam leviter loco moti, perdunt, quò viguerunt, usum: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Sic Oratio, carens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohereat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in

in ignotis locis errans, nec ab initio nec fine proposito, casum potius, quam consilium sequatur. Cyprian. Soar. lib. 2. Rhetor. cap. 1. Unum hinc nota: Alios facere partes quinque. Quartam enim nominant *Contentionem*, sub qua comprehendant *Confirmationem* & *Confutationem*.)

† 2. *Harum alia sunt principes, alia minus principes.*

(Distributio ex adjuncta necessitate.)

† 3. *Principes, quæ nunquam omitti possunt, quales sunt: Propositio & Confirmatio.*

† 4. *Minus principes sunt, quæ aliquando omitti possunt: quales sunt: Exordium, Narratio, Confutatio, & Peroratio sive Epilogus.*

(Ubi nota 1. Ordinem, partium Orationis enumeratum, esse vulgatum, non tamen præcisè in omni Oratione necessarium. Non enim hæc series partium sunt leges de rebus capitalibus in æs incisæ; Nam sæpè loco mutantur, & interdum cedunt utilitati, Frideric. Cæsar comm. in c. 1. l. 2. Suar. Sic Cicero quædam præjudicia in caus. Milonis, tractat ante Narrationem, & pro Sylla confutatio præcedit Confirmationem. Quod quidem accidit ob diversas occasiones Oratori oblatas, ad præsentis causæ, personarum, locorum, temporum conditionem, Dn. Chytr. Rhet. de Disposit. f. 202. Nota 2. Exordium interdum omitti potest, cum res, de qua agatur, non eget, ut ad reliquam dictionem iudicis animus præparetur. Similiter 2. Notatio, cum circumstantiarum ad causam, aut rerum ad causam pertinentium expositione non est opus. Item 3. Confutatio, cum res ex allatis in confirmatione argumentis tam perspicua & manifesta est, ut objectiones contrariæ aut per se corrumpant, aut è dictis facili discretionem refutari queant. Nec non 4. Conclusio sive Epilogus, cum paucis vel uno etiam argumento probatum est, quod intendimus. Nota 3. Inter enumeratas Orationis Rhetoricæ partes Exordium & Peroratio valent ad impellendos sive conciliandos animos. Narratio verò & Contentio sive Confirmatio & Confutatio ad docendum & probandum. Nota 4. In Exordio locum habent motus leniores sive

ἔκδη. In Peroratione verò vehementiores, sive ἔκπειθῆ.
Narratio docet ἀπλῶς. Contentio verò cum motu &
amplificationibus.)

CAPUT III.

† 1. *EXORDIUM* est prima pars Orationis ad prepara-
randos auditorum animos comparata.

(Exordium idem est quod initium, ab exordiendo, sive
incipiendo sic dictum, quod initium Orationis constituat.
Aristot. 3. Rhet. ἐροίμιον vocat. Græcis est ἡ δὲχὰ καὶ
εἰσβολὴ τῆς λόγῳ. Cicer. 1. ad Heren. principium Orationis
definit, per quod animus auditoris vel judicis constituitur,
vel preparatur ad audiendum. At cum & iudex sit auditor,
generatim, sub auditorum nomine rectè comprehenditur.)

† 2. Est quæ duplex vel rectum sive apertum, vel obliquum
sive occultum.

† 3. Exordium rectum sive apertum est, in quo statim &
apertè auditorum animos preparamus, & rem ipsam, de
qua dicturi sumus, citra circumventionem ullam indicimus
dicitur alias Proæmium.

(Tali exordio utitur Esaias cap. 1. 2. Audite coeli, & auri-
bus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Tali eti-
am Cicero utitur in Oratione pro Archia, cujus hæc summa
est: Merito Archias à me defensionem sui petit. Nam ille me
ab inuente atate literis, præsertim verò eloquentia studio in-
formavit. Si itaque mea hæc eloquentia profuit, multò magis
huic Archias, à quo excitata primùm fuit, prodesse debet. Quod
quidem Exordium Oratorio stylo Cicer. hunc in modum
pertractat. Si quid est in me ingenii, iudicis, quod sentia, quæ
sit exiguum, aut si quæ exercitatio dicendi, in qua me non in-
fior mediocriter esse versatū: aut si huiusce rei ratio aliqua
ab optimarum artium studiis & disciplinis profecta, à qua ego
nullū, confiteor, ætatis meæ tempore abhorruisse; earam rerum
omnium vel imprimis hic A. Licini fructū à me repetere suo
jure debet. Nam quoad longissimè mens mea respicere potest
spatiū præteriti temporis & pueritiæ memoriā recordari ul-
timam:

mam:

mam: inde usq; repetens hunc video mihi principem & ad suscipiendam & ingrediendam rationem horum studiorum, extitisse. Quod si hæc vox hujus hortatu præceptisq; conformata, nonnullis aliquando saluti fuit; à quo id accepimus, quo ceteris opitulari, & alios servare possemus, huic profectò ipsi, quantum est situm in nobis, & opem & salutem ferre debemus, &c. Unum hinc nota: Exordio recto si ve aperte utendum esse in causâ honestâ: Sic honestum erat Ciceroni defendere doctum & excellentem Poëtam, Præceptorem suum. Itaq; & aperto Exordio in causa ejus utitur.

4. *Exordium obliquum si ve occultum est, in quo occultè & circumitione aliqua auditorum animos subimus, dicitur aliàs Insinuatio,*

(Sic dictum, quia hoc ipso obliquè & latenter quasi nos insinuamus. Græci vocant *ωγληψιν* & *παραβληψιν*. Tali utitur Cicero in Oratione pro Milone, cujus hæc est summa. *Perturbor hæc noscâ formâ judicii, quia forum armatum est septem cohortibus. Sed tamen existimo, hæc arma non disposita esse contra nos, sed pro nobis, & communi tranquillitate. Quare vos Judices, hortor, ut, deposito armorum metu, liberè de optimo cive decernatis.* Videatur Oratio ipsa. Hoc etiam Sinon *Æneid.* 2. utitur: struens initiò verâ confessione fidem, sequentibus mendaciis:

Cuncta eq; idem tibi, Rex, fuerint quæcumq; fatebor.

Vera, inquit, neq; me Argolica de gente negabo.

Unum & hinc nota, Exordio obliquo utendum esse, 1. in causâ turpi & aliena ab hominum opinionibus: ut laus Moria, hoc est stultitiæ. Commendatio Helenæ. 2. Cùm auditores jam ante ab iis, qui dixerunt, aliter videntur persuasi ut in Orat. pro M. Coelio. 3. Cùm defessi sint audiendo. Huic namq; fastidio occurrendum est faceto aliquo dicto, vel fabula, vel historia, ut auditores ad audiendum excitentur.)

5. *In Exordio consideranda sunt, 1. Cause, 2. Finis. 3. Affectiones,*

6. *Cause Exordiorum desumi possunt ab omnibus argumentis Logicis, potissimum vero 1. à Subjecto, hoc est, re ipsa*

(*Ἐκ τῆς ἀρχῆς*, cum scilicet sine ambagibus statim à re ipsa, de qua dicturi sumus, sine propositione incipimus. Itaq; plerumq; Historici, Oratores & Poëtæ à re ipsa ordiuntur, ut Virgil. i. *Æneid.*

Arma virumq; cano.

Ovid. i. *Metamorph.*

*In nova, fert animus, mutatas dicere formas,
Corpora &c.)*

† 2. à *Subjecto occupante*, personâ scilicet *vel nostrâ, vel auditorum, vel adversariorum.*

(Græcè dicitur: *ἐκ τῶν ἀκούων*. Ubi nota: 1. Cum à nostrâ personâ exordium sumimus, verecunda quæpiam extenuatio nostri ingenii, facundiæ, personæ prudenter adhibenda, omniq; studio arrogantia & Thrasonica vanitas fugienda. Ne sit tamen extenuatio immodica. Officit namque 1. Existimationi dicentis. 2. Auditori est molesta & odiosa. Tali utitur Cicero *pro Rosc.* & Paulus *in Epist. ad Galat.* ubi suam personam cum reliquorum Apostolorum confert. 2. Cum ab auditorum personâ, verecundo ac gravi encomio laudes eorum celebrandæ: non tamen nimis extollendæ. Est enim ingratum & adulationis signum. Tali utitur Paulus *in Epist. ad Roman.* ubi finem Romanorum laudat. 3. Cum ab adversariorum personâ, non certandum cum eis maledictis, convitiis & calumniis, sed bonitate rerum & Orationis gravitate ac modestia adversarii vincendi. Tali utitur Cicero *contra Sestium in Vatin. in Verrem.*)

† 3. à *causa impulsiva*, quæ nos vel ad dicendum, vel scribendum impulerit.

(Est autem causa impulsiva duplex, vel *ἐπιθυμητή*, interior animi affectio, ut cum ostendimus, nos, benevolentia aut charitate adductos, scribere vel agere aliquid; vel *ἐπιχειρητική*, exterior, objecto aliquo exteriori suasionem ad agendum præbens. — Tali exordio utitur Cicero in Orationibus quàm plurimis, ubi initio rationem susceptæ defensionis reddit, utpote in Verrem, pro S. Roscio, pro

pro Rabirio. Sunt hæc Exordia vulgatissima, ubi Orationem habituri, se non ingenii ostentatione neque gloriolæ captandæ ergò, sed vel publica consuetudine illectos, vel præceptorum jussu ac mandato motos, ad dicendum surrexisse, &c.)

† 4. *Ab adjunctis, Rei scilicet vel personarum qualitatibus, itemque circumstantiis loci, temporis, moribus, consuetudine.*

(Est & hæc Exordii ratio vulgatissima. Sic Thucydides historiâ belli Siculi à Chorographia Siciliæ inchoat. Et Cicero à circumstantia, Orat. pro Rege Dejorato sumit: A circumstantia verò temporis Exordium Orat. pro M. Cælio: A moribus & consuetudine Exordium Orat. contr. Rullum: Est hoc in more positum, Quirites, ut qui à vobis nobilitati, vobis gratias agant, &c. Hòc Exordii genere in descriptionibus dierum Fæstorum anniversariorum, commendationibus S. S. Apostolorum & aliorum usitatè utimur.)

† 5. *Ab affectibus, dolore scilicet, lætitiâ, gratulationibus, comprecationibus, & similibus.*

(Per affectus hoc loco qualescunque animi five cordis motus intelliguntur, quibus vel nostram in rebus secundis amicorum lætitiâ, vel in adversis tristitiâ & condolentiam ostendimus, ideoque ipsis vel gratulamur, vel benè precamur. Sic Cicero pro Murena Exordium sumit à prece seu voto, ut Murenæ consulatus sit prosper & felix. Pro Publ. Sextio orditur à querela, quòd benè meritis non solùm honos nullus habeatur, sed quòd in capitibus etiam discrimen conjiciantur. Pro Milone à perturbatione: Perturbat me non parum hæc nova judicii forma. Sic Paulus plerasque suas Epistolas orditur vel à gratiarum actione, vel à comprecatione. Sic Christiani omnium sermonum ac negotiorum suorum principia à D. E. O., omnis bonitatis & sapientiæ fonte, sumant, juxta tritum illud: Ἀρχὴν ἀπάντων καὶ τέλος ποιεῖ θεός. A prece principium, de prece finis erit. Quisquis enim, quòd rectè, meret Nazianz. in Apol. vel Orationem aliquam, vel negotium auspiciabitur, non aliâ meliorem commodioremque

ords-

ordinem tenere potest, quàm ut à Deo incipiat, & in Deo conq̄iescat, at Pindar. Od. 10. Pyth. initium lætum & exitus felix à Deo petendus. Quà de causâ in concionibus, Disputationibus & Colloquiis sacris plerumq; Theologi à precatione ordiuntur. Sic in Gratulationibus exordium à lætitia sumimus, dum lætari nos aliorum commodis, salute & honore significamus. In orationibus funebribus initium à luctu sive dolore, itemqve causis, quæ nos ad lugendum moveant, sumimus.)

† 6. Deniq; à testimonio, nimirum vel proverbio aliquo illustri, vel insigni sententia.

(Dicitur hic locus *ῥεῖα καὶ γνώμη*, seu sententia qualiscunqve, quæ scitè & dextrè instituto nostro accommodatur. Quomodo differat *ῥεῖα* à *γνώμη*, attigimus *supr. lib. 1. Rhetor. de figur. Amplific. ex Genere, theorem. 7.* Alii addunt & hanc differentiam, quod *Chreia* sit dictum aliquod lepidum & utile, quod cum nomine auctoris citatur: *Gnome* verò significet sententiam, quæ aliquid moneat de vita & moribus rectè instituendis, *Dresf. Rhetor. fol. 68.* Exordia autem ex hoc loco sumpta mirifica suavitate lectorem alliciunt. *Chytr. de Exord. Rhetor. fol. 209.* ideòqve crebriora sunt. Tali utitur *Cicer. 3. Offic. in 2. Tuscul. l. 55. ad Catonem.* Benè autem monet *Dresserus alleg. loc.* Etsi difficile non sit multa istiusmodi exordia excogitare, partis tamen esse, dextrè & bellè eadem ad institutum suum posse accommodare.

† 7. *Fines exordii sunt præcipuè tres. Ut auditores 1. Benevolos. 2. Attentos. 3. Dociles reddamus.*

(His enim præcipuè animi auditorum præparantur. Ideòqve & in primis in exordio retinendi *ἂν τὸ ἐπιεικὲς*, propter hominum suspensiones quas vel de nostra persona, vel de reo, vel causa ipsa conceperunt. Et 1. quidem exordii finis est *Benevolentia ἢ εὐνοία* sive *ἰμμερία*, quæ præcipuè captatur in casu ancipiti & non satis bona. In honesta enim causa non admodum opus est benevolentia conciliatione, *Petitur autem benevolentia, 1. à personis*

sonis, & quidem 1. à *persona nostra*, cum scilicet vel sub-
 missè & prudenter ingenium & vires nostras extenuamus;
 vel studium, pietatem, animum, officia & merita nostra
 in Rempubl. in religionem, amicos, judices & auditores
 citra jactantiam commendamus: vel necessitatem nostram,
 quod non temeritate quadam, sed propter officium, co-
 gnationem, amicitiam, ad dicendum nos venisse expli-
 camus. 2. à *persona Rei*, cum vel merita & virtutes,
 propter quas omnium favore dignus sit, commemora-
 mus: vel si ætatem ejus, conditionem, inopiam, soli-
 tudinem, calamitatem prætedimus & commiserationem
 movemus, 3. à *personâ auditorum vel judicum*, cum
 breviter & verecundè, citra adulationis suspicionem,
 vel ipsos, vel dicta, facta & virtutes ipsorum, inprimis
 verò sapientiam in judicando commendamus: vel ho-
 minum spem aut existimationem de ipsis exponimus: vel
 eorum laudem cum nostra causa conjunctam ostendimus.
 4. à *persona adversariorum*, cum vel in odium, scelera
 & perfidiam eorum modestè detegendo, rapimus; vel
 in invidiam, superbiam ipsorum, vim, fastum, poten-
 tiam, divitias & factiones taxando, inducimus: vel eis
 contemptum, vanitatem ipsorum, segnitiam, obscuri-
 tatem, inertiam, libidines, commemorando, parimus:
 vel denique cum nullo officio vel honesta causa ad agen-
 dum inductos ipsos esse ostendimus. II. *Benevolentia*
captatur à re ipsa. I. *ἐπαυῶ* cum causam nostram ex-
 tollimus, contententes à judicibus, ut æquitati causæ
 faveant. 2. *φόγῃ*, cum causam adversariorum vitupe-
 ramus & deprimimus, periculum subindicando, quod
 ex nimia accusandi licentia secuturum sit, nisi maturè
 coërceatur. II. Finis exordii est *Attentio ἢ ἀεσοχὴ*
 seu *φιληγορία*, diligens audiendi studium, quæ captatur
 præcipuè in causa valdè necessaria & magna, & 1. quidem
ὑποχέσεις seu *ἐπαγγελία*, hoc est *promissione*, cum signi-
 ficamus, nos de rebus magnis, necessariis, utilibus, mira-
 bilibus, jucundis & ad Rempubl. religionem, salutem de-
 niqve

niqve auditorum pertinentibus dicturos. 2. ἀξιώσεις καὶ δεήσεις, id est, *auscultationis petitione*. Cùm petimus & rogamus auditores, ut nos attentè & bona cum venia audire velint. III. Finis est *Docilitas*, ἡ εὐμάθεια, quæ comparatur ex rebus ipsis, cùm scilicet Orationem neqve nimis altè repetimus, neq; cum expositione rerum peregrinarum jungimus, sed summam rei, de quâ dicturi sumus, breviter, dilertè & perspicue proponimus, ut quàm facillimè ab auditoribus intelligi & memoriâ comprehendi possit.)

† 8. *Affectiones legitimi Exordii sunt tres. Sit 1. breve. 2. modestū. 3. congruum sive presenti negotio accommodatum.*

† 9. *Vitia ejusdem sunt quatuor. Ne sit 1. nimis longum. 2. grande & tumidum. 3. vulgatum. 4. alienum.*

(Vestibula operum esse debent, inquit Pindarus. Ideoq; Exordia semper accurata & acuta & instructa sententiis esse debent, Cyprian. *Soar. lib. 2. Rhet. cap. 4.* Ut igitur justa symmetria Exordiorum constet, tres leges tyronibus observandas præscripserunt Rhetores. I. Esto *Breve*. Non enim in Exordiis quæri debet copia, sed modus prudenter adhibendus, ne in nimiam excrescat prolixitatem. Ut verò modus hîc legitimè observetur, Rhetores tyronibus certas Exordiorum partes præscribere, ut plurimum quatuor; quanquam aliquando adscribantur pauciores, rariùs plures. *In brevioribus Exordiis*, quæ plerumque continentur ex Enthymetatis, ponitur 1. protasis sive sententia aliqua. Additur 2. Ἀπολογία sive ratio. Subjicitur 3. plerumq; ἀπόδοσις sive conclusio. Exempli gratia, *Protasis est*, Eloquentiæ studia sunt colenda. Ἀπολογία *ab adjuncto*. Nam benè dicere est omnium humanorum operum difficillimum & præstantissimum. Verùm hic ordo sæpè invertitur & ratio Enthymematis priori, propositio posteriori loco collocatur, ut: *Benedicere est omnium operum humanorum difficillimum: Eloquentiæ igitur studia sunt colenda. Conclusio cum annexa propositione*. Itaque de ejus laude & necessitate quædam dicam. *In longioribus Exordiis* sequentes partes observantur, 1. est *Propositio*
exor-

exordii. 2. Αἰτιολογία sive propositionis ratio vel approbatio. 3. Ἀυξησις sive Amplificatio quædam, vel ἀντιπαράληψις Occupatio, vel ἀντίθεσις; Adversaria. 4. Huic subjicitur δῖπδοσις repetitio vel conclusio exordii. 5. Hanc sequitur ἀξίωσις, petitio auscultationis, cujus hæ sunt formulæ: *Quamobrem adeste animis, auditores, & liberè judicate. Quæso ut me attentè benigneq; audiat. Attendite animos ad ea, quæ audietis. Quod dum facio, peto, ut benevolas mihi aures accommodetis. Quare peto à vobis, ut, si paulo liberius de his verba fecero, benevolè me audiat &c.* Exempla in seqq. subjicientur. II. Est *Modestum*, verecundum & submissum, habens significationem modestiæ, officii, pietatis, venustate interim & elegantia, quasi quodam sale, perspersum. Cic. *de Orat. pref.* Alioqui si sit tumidum & grande nimis, 1. detestatur id ipsum ipsa natura. 2. existimationi dicentis & causæ officit. 3. bonos omnes offendit. III. Est *Congruum*, & ad genus causæ quàm proximè accommodetur, & tanquam ex ipsius visceribus ac medullis sumatur, ita ut non sit alienum aut longinquum, ab ovo gemino, quod dicitur, aut Nili flumine repetitum: non etiam exile, aut nugatorium, aut vulgare, aut cum aliis causis commune, sed ut proprium, peculiare & tanquam vernaculum sit. *Adam Sib. Rhet. cap. 50.*

CAPUT IV.

† *NARRATIO* est causa ipsius, aut rerum, ad causam pertinentiam, *expositio*.

(Breviter, est rerum explicatio & facti expositio. Cicero fontem omnis Orationis, adeoque quasi sedem ac fundamentum constituendæ fidei nominat. *Dialog. 2. part. Orat. Confer. Quintil. lib. 4. cap. 2. Aristot. l. 3. Rhetor. 16.* Alii sic definiunt: *Est facti per circumstantias brevis, perspicua, & verisimilis expositio. Facta autem faciunt triplicia: 1. Antecedentia, ἡγούμενα, ut; Erant ei veteres inimiciæ cum duobus Rosciis Amerinis. Vocatur alias ἀεθιγνσις,*

912

quæ est quasi aditus ad narrandum: 2. *Media μίση*: ut: Nam cum hic Sextus Roscius esset Ameriæ, &c. Vocatur *διήγησις*, hoc est ipsius causæ expositio 3. *Consequentiæ ἐπιόμενα*: ut, Occiso Sexto Roscio primus Ameriam nunciat Manlius Glaucia. Vocatur *ἐπιδιήγησις*, narrationis clausula; quæ breviter rem totam repetit, &, quid agendum sit, indicat. Circumstantiæ autem facti hoc exprimuntur versiculo:

Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quomodo, Quando.

(Vulgò autem novem constituuntur. 1. τὰ πρόσωπα *persona*. 2. τὰ πρᾶχθέντα, *res gesta*. 3. τὰ παραλειπόμενα, *pretermissa*. 4. τὰ αἴτια, *causa*. 5. οἱ λογισμοὶ, *consilia*. 6. ὁ τόπος, *locus*. 7. ὁ χρόνος, *tempus*. 8. τὰ ἐκβαίνοντα, *eventus*. Alii hic etiam distinguunt inter *Narrationem γενικὴν*, *generalem*, quæ est generalis ipsius causæ expositio: & *ειδικὴν*, *specialem*, quæ per totam Orationem vel laudationis, vel fidei majoris gratiâ spargitur. Alii inter *Narrationes Veras*: quales sunt historiæ; & *fictas* sive *fabulosas*: quales *Fabulæ*, *Comœdiæ* & *Poëtarum figmenta*.)

† 2. *Affectiones sive Virtutes narrationis sunt quinque: Sit*
1. *Brevis*. 2. *Perspicua*. 3. *Probabilis*. 4. *Grævis*. 5. *Methodica*.

(I. *Brevis*, ut libentius audiatur. Brevis erit, si nil, quod necessarium, prætermiserimus, nec quicquam, quod supervacaneum, adjecerimus. Itaque; hac lege excluduntur omnia supervacanea, aliena, superflua *παντόλογα*, *περισσόλογα*, *jejuna*, non necessaria; Spectandum tamen hîc juxta præceptum Quintiliani, *ne συντομία sive brevότης brevitatis*
1. *pariat obscuritatem*, nec 2. *sit indocta & inornata*, nec 3. *quæ probabilem causam efficiunt, omittat*; II. *Perspicua*, aperta & dilucida, ut intelligatur. Perspicua erit, si 1. *verbis propriis, usitatis, significantibus constabit*. Si 2. *rebus*, hoc est, *personis*, *locis*, *temporibus* ac *causis* ordine
perpe-

perpetuo distinguetur. Si 3. perspicua verborum conjunctione cohærebit. Si 4. brevibus sententiis ac periodis absolvetur. Itaq; hâc lege rejicitur narratio obscura, hiulca, confusa, interrupta. *III. Probabilis, credibilis & verisimilis*, ut ad probandum sit accommodata. Probabilis erit, si 1. ad naturam, morem & consuetudinem rei, quæ narratur: 2. ad opinionem ac sensum eorum, qui audiunt, quàm proximè accesserit, & 3. cum circumstantiis locorum, temporum, factorum, eventuum, testimoniorum convenerit. *IV. Suavis, jucunda & amabilis*, ut cum delectatione & admiratione quæpiam audiatur. Suavis erit, si 1. verba elegantia & leniter cadentia, ac periodos, commatibus & colis non nimis prolixas, habebit. Si 2. affectibus & gestibus convenientibus, quasi sale quodam, aspergetur. Si 3. exspectationes, admirationes, exitus inopinatos, colloquia ac jurgia personarum &c. continebit. *V. Methodica*, ut rectius memoriæ infigatur. Methodica erit, ubi membra, legitimè cohærentia, æqvabili filo connectentur, ac justâ dispositione, nec, sicut funiculus ex arena, contexentur. Est autem hic *ordo Narrationis* vel maximè naturalis & *methodicus*, ut 1. rerum gestarum causæ consilia & occasiones. 2. Actus ipse sive executio. 3. Effectus sive eventus. 4. Eventuum causæ, ordine enumerentur. Omnis siquidem res eo, quo gesta est, ordine commemoranda. Ideoq; hæc quatuor Narrationis partes reputantur.)

Exempla Narrationis.

Vera Narrationis exemplum habet Cicero lib. offic. 3. de Cannio, equite Romano, & Pythii hortis Venalibus, quod singulas legitimi exordii affectiones in se continet.

1. Σαφήνεια, perspicuitas, constans verbis propriis & usitatis & significantibus. C. Cannius eques Romanus, homo nec infacetus & satis literatus, cum se Syracusas otia causa, non negotiandi (ut ipse dicere solebat) contulisset, (2. λόγος σύντομος, brevis, quia non habet amplificationem, dicebat se hortulos aliquos velle emere, quod invitare amicos, & ubi se oblectare sine interpellatoribus posset, (3. πιδανότης, pro-

B

pro-

probabilitas, quia diligenter recitat circumstantias personarum, loci, temporis,) Quod cum percrebuisset, Pythius et quidam qui argentariam faceret Syracusis, dixit, Venales se quidem hortos non habere, sed licere uti Cannio, si vellet ut suis, & simul ad cenam hominem in hortos invitavit in posterum diem, (4. γλυκύτης suavitas, continens inopinatum rei eventum, & in Cannio simplicitatem ac credulitatem: In Pythio vero astutiam ac calliditatem singularem depingit.) Cum ille promisisset, tum Pythius, ut argentarius, qui esset apud omnes ordines graciosus, Piscatores ad se convocavit, & ab his petiit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur, dixitque: quid eos facere vellet. Ad cenam tempore venit Cannius, operare paratum erat convivium, cymbarum ante oculos multitudo, pro se quisque quod ceperat, adferere, ante pedes Pythii pisces adjiciebantur. Tum Cannius, Quaso inquit, quid est o Pythi, tantumne piscium, tantumne cymbarum? Et ille, Quid mirum, inquit, hoc loco est, Syracusis quicquid est piscium: hic aquatio: hac villa isti carere non possunt. Incensus Cannius cupiditate, contendit a Pythio, ut venderet. Gradat primo, Quid multa? impetrat, emit homo cupidus & locuples tanti, quanti Pythius soluit, & emit instructos: nomina facit, negotium conficit. Invitat Cannius postera die familiares suos. Venit ipse mature: scalmum nullum videt. Querit ex proximo vicino, num feris quaedam piscatorum essent? Nulla, quod sciam, inquit ille, sed hic piscari nulli solent. Itaque heri mirabar, quid accidisset. Stomachari Cannius. Sed quid faceret? Nondum enim Aquiliius collega & familiaris meus protulerat de dolo malo formulas. Atque hic eventus inopinatus actus hujus.

Exemplum Narrationis Methodicae

Habetur in Narratione Orationis pro Milone. Commemorantur, 1. Consilia P. Clodius cum statuisset omni scelere vexare Rempubl. 2. Acta. Romae ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum insidias Miloni strueret. 3. Eventus. Occisus Clodius. 4. Causa eventus. *Vi victa vis, vel potius oppressa virtute, audacia est.*

Exemplum Narrationis fabulosae habet Cic. 3. offic. de Gygis annulo. Terent. in Andr. Actu 1. ubi perpolitae narratione

comme-

commemoratur Sostia factum filii sui Pamphili, quod Glycerium amet, relicta Chremetis filia, sibi desponsata. Huc pertinet narratio historia belli Trojani Æneid. 2. Orationis Junonis ad Æolum, Æneid. 1. Passionis Christi apud Evangelistas. De quibus & aliis videatur Dresserus Rhetor. fol. 83. & seqq. Plura occurrunt in seqq.

CAPUT V.

† 1. PROPOSITIO est principalis questio, de qua agendum est.

(Seu; est sententia, totius negotii summam continens, ad quam omnia argumenta, tanquam ad scopum, diriguntur. Vel: Est scopus Orationis ad quem tota Oratio dirigitur. Κατάστασις & πρόστασις κατὰ σκοπὸν Græcè dicitur, id est, causa constitutio, quia breviter scopum præfigit, metamque determinat, intra quam se dicturi contineant. Aliàs dicitur κεφάλαιον, id est, caput, & ὑπόθεσις sive ὑποκείμενον, id est, Subjectum & argumentum, seu status orationis.)

† 2. Estque vel explicita vel implicita.

(Propositio enim, quia est tanquam totius certaminis scopus, nunquam omitti potest. Sine Propositione dicere, est cum umbris, & larvis pugnare. Ideoque quandoque explicitè, quandoque implicitè ponitur.)

† 3. Explicita est, quæ expressis & apertis verbis recitatur: ut, strictè agam de hac questione: An pestem liceat homini Christiano fugere?

† 4. Implicita est, quæ per totum Orationis contextum sparsa, nec nisi integra Oratione audita cognosci potest.

† 5. Explicita Propositio vel est simplex, vel conjuncta.

† 6. Simplex est, cum de unica duntaxat re est questio: ut, An S. Roscius occiderit patrem? An Dejotarus Cæsari insidias struxerit:

† 7. Conjuncta est, cum de duabus vel pluribus rebus questio est: ut, An Cælius aurum mutuò sumpserit à Clodio; & an venenum Clodio parârit, ne debitum redderet.

† 8. Hæc, adhibita partitione, legitime in suas partes distribuenda, ejusdemque membra enumeranda.

(Idq; melioris intelligentiæ & memoriæ causâ, ne, instar atomorum, Orationis partes indistinctè volitent. Διαίρεσις hæc in popularibus concionibus, vel in primis necessaria, & ad auditorum captum maximè utilis. Sic Cicer. *pro S. Rosc.* Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ obstant hoc tempore S. Roscio. Primò crimen, deinde adversariorum audacia: tertio potentia. Sic *pro L. Manil.* Primùm videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo dicendum esse. *Pro L. Murena:* Intellego, iudices, totius accusationis tres partes fuisse: Et earum unam in reprehensione vitæ: alteram in contentione dignitatis: tertiam in criminibus ambitûs versatam esse. Et hinc est, quod quidam Propositionem hunc in modum definiunt: *Propositio est, quæ ipsum Orationis statum aperimus, & quibus ac quot potissimum de rebus dicturi simus, proponimus.* Tria hic Nota: I. Nonnunquam etiam in simplici propositione διαίρεσις sive partitione utimur, sed rariùs. II. Partitio ista sit vel bimembris, vel trimembris, ad summum quadrimembris, non facilè partium plurium. Est enim vitiosa & memoriæ officit. III. Ubi partium propositarum cumulus est, prudenter eligendæ sunt maximè necessariae & præcipuæ. In quem finem adhibenda erit ἀποδιώξις, *Rejection*, cum de unâ aliquâ parte vel pluribus alio nos tempore dicturos esse, indicamus.)

† 9. *In Propositione observanda duo: Ut 1. perspicuè proponatur & distribuatur. 2. Partes eo ordine, quo propositæ sunt, tractentur. Alioquin committetur ὑπερολογία, sive ὑπερον πρῶτερον.*

(Non ergò aliena à proposito, sed accommodata & congruentia ad rem omnia dicenda, ut Oratio tota è re, quæ agitur, nasci & dimanare videatur. Dresser. *Rhetor. fol. 91.* Sunt enim confarcinati centones, ἐξω τῶν κεκαυμένων, in quibus aliud plectrum, aliud chorda sonat, non tam turpes, quam auditoribus molesti.)

CAPUT

CAPUT VI.

† 1. *CONFIRMATIO* est Propositionis per argumenta idonea probatio.

(Cicero Confirmationem nominat Contentionem. Contentio autem causæ disceptatio est, sub qua, quod supra monuimus, alii & Confirmationem & Confutationem comprehendunt, Græci πίστιν καὶ ἀπόδειξιν, *demonstrationem*, nominant (voce tamen latiori complexu accepta) quia in eâdem certis argumentis causæ, de qua disceptatur, fidem, autoritatem, robur, pondus ac firmamentum comprobamus. Argumenta Rhetores ἐπιχειρήματα nominant, quorum alia: quod notat Dresser. *Rhet. fol. 96.* vocantur ἀποδείξεις seu πίστις, quales sunt probationes præcipuæ, quæ suâ certitudine & evidentiam auditorem convincere possunt: alia, πηρώα, hoc est, popularia & ad persuadendum quocunq; modo, ac veri prætextu, accommodata. Est autem confirmatio quasi cor & anima Orationis, quâ languente, omnes Orationis partes vitâ & spiritu destitui necesse est, cum stante Confirmatione, stet & Propositio, corruente verò, concidat. Ideoq; in hac adornanda omnes ingenii nervi intendendi.)

† 2. *Argumenta Confirmationis ex locis Inventionis, pro diversitate negotiorum, in quolibet Genere Causarum tractandorum, desumuntur.*

(Suppeditat igitur omnia argumenta, tam ἐντεχνία, artificialia, quam ἀτεχνία, inartificialia, Rhetori Logica. Rhetor verò pro causæ, de qua disceptatur, qualitate, modò hæc, modò illa, modò ista, modò alia adhibet. Cum itaq; non omnia & singula argumenta omnibus & singulis causis congruant, ideò Rhetores peculiariora Genera Causarum excogitarunt, & singulis peculiare & proprios argumentorum locos assignarunt, qui quales sint, suo in singulis generibus loco assignabitur. Atq; hi dicuntur *loci proprii*. Sunt præterea *loci communes*, qui in omnibus promiscuè generibus, cum Demonstrativo, tum Deliberativo,

tum Judiciali ac Didascalico usurpari possunt, quos Arist. in *Rhet. ad Alex.* recenset, 1. *justum*, 2. *legitimum*, 3. *honestum*, 4. *utile*, 5. *facile*, 6. *possibile*, 7. *necessarium*. Quamquam & hi ipsi in alio atque alio causarum genere commodiùs & rectiùs adhibeantur. Atque hæc de materia argumentorum)

† 3. *In dispositione argumentorum Confirmationis* 1. *argumenta validiora obtineant locum primum & ultimum, imbecilliora vero medium.*

(Id quod Nestoris, aciem apud Homerum *Iliad.* 7. instruens exemplar illustrat. Dresser. *Rhet.* fol. 106.)

† 2. *Argumentorum vires & pondera artificiosè tegantur.*

(Idque ad alliciendum auditorem, & Orationem exornandam. Fieri enim Contentio debet per Ratiocinationes sive Syllogismos plerumque probatos, amplificatos & exornatos.)

† 3. *Similitudo vitetur.*

(Vim enim argumentorum 1. obscurat. 2. Illustrat, non probat, 3. molestiam creat. Quandoque tamen, si singularis ei vis illustrationis insit, dextrè adhibeatur.)

† 4. *Unum aliquod argumentum, quod principium probationis robur contineat, dominetur.*

(Sic in Milon. Orat. principale argumentum est: *Vim & repellere concessum est. Milo hoc fecit. Cædes ergo ab illo non est facta contra Rempubl.* Hæc enim ratio per omnes partes Orationis, tanquam sanguis per venas, manat.)

† 5. *Obligata & inflexa argumentationis species adhibeatur.*

Etsi enim forma argumentationis sit una, eaque est Dialecticis petenda. In disponendi tamen usu aliter atque aliter à Logicis & Oratoribus adhibetur. Cum 1. illi nudè & simpliciter argumenta sua proponant: Hi verò varium amplificationis ornatum addant. 2. Illi propositionem priori, Assumptionem posteriori, Conclusionem ultimo loco collocent: Hi verò argumentationis initium sumant interdum à Conclusionem, interdum à probatione, interdum in Enthymemate consequens cogitationibus auditorum relinquant. Unde forma argumentationis Oratoria duplex vulgò statuitur, 1. *Επιμνηστική*, quæ est brevis & succincta

cincta

cineta argumentandi ratio, constans propositione & ratione, sive antecedente & consequente: ut, Clodius est jure occisus. Quia fecit infidias. 2. Ἐπιχειρηματικὴ, quæ est Syllogistica plurium partium coagmentatio; Eaque vel est *Directa*, cujus conclusio statim initio ponitur, & dicitur 1. ἀπόφασις, propositio. 2. αἰτιολογία, ratio propositionis. 3. κατασκευὴ rationis, approbatio. 4. ἐξερχασία seu ἀποδοχὴ δόμησις, expositio, quæ interdum tamen omittitur. 5. συμπέρασμα, complexio, conclusio. Vel *Indirecta*, quæ Dialecticam sequitur collocationem, & conclusionem postremo loco ponit, sitq; κρύψεως ἔνεχα occultandi gratiâ. Cujus partes sunt potissimum quinque 1. ἀπόφασις propositio quæ est Major Syllogismi. 2. αἶνον sive ἀποδοχισμὸς ratio majoris propositionis. 3. ἀπόληψις assumptio, quæ est minor Syllogismi. 4. ἀποδοχισμὸς, minoris approbatio. 5. Complexio sive conclusio. Obiter hinc Rhetoricos terminos nota, 1. Syllogismi sive Ratiocinationis conclusio dicitur status, vel quæstio, vel principalis propositio. 2. Præmissæ (Propositio major & minor sive assumptio) dicuntur αἴτια: quia causæ sunt complexionis sive conclusionis. 3. Propositio illa, de qua est disceptatio, & quæ probatâ, quæstio fit plana, dicitur κεινόμενον à κείνομαι judicor. 4. Probatio ἢ κεινόμενα dicitur σύνεχον, id est, continens, firmamentum, quia totius probationis robur ex hoc dependet. 5. Probationes Syllogismi aut partium Syllogismi dicuntur Prosyllogismi, qui nihil aliud sunt, quàm Syllogismorum vel partium earundem probationes, quasi dicas argumenta postposita, & probationum probationes.

Exempla.

Si quæstio Rhetoricè tractanda: Jesus Nazarenus est Messias. Hoc thema variis argumentis in Confirmatione probari, amplificari & exornari poterit.

Ratio Confirmationis præcipua erit ab effectis: quia mina-

B 4

cula

cula planè divina edidit; inde talis exstruetur Ratiocinatio sive Syllogismus: Messias miracula planè divina edere debuit, quia Esaias prædixit, quòd, Messia præsentem, sint cæci visum recepturi, surdi audituri, claudi ambulaturi, &c.

Sed miracula talia edidit Jesus Nazarenus, quemadmodum totus N. T. codex hinc inde testatur.

Jesus ergò Nazarenus est verus ille Messias. Hic vides, Conclusionem Syllogismi proferre statum, seu illam, quæ probanda erat, quæstionem: cuius omnia sunt propositio & assumptio. Propositionis autem probatio (quæ Esaias prædixit, &c. & Assumptionis, quemadmodum totus N. T. Codex testatur) dicuntur Prosyllogismi, quia sunt argumenta veritatem harum propositionum comprobantia. Κεχόμενον igitur hic est, An Jesus Nazarenus sit Messias. Hujus probatio seu σύνεχον est, quia miracula planè divina edidit. Par esto iudiciū de exemplis aliis, quæ eodem modo examinari possunt.

Exemplum argumentationis Oratoriae directæ:

1. Πηγῶσις, Milo non struxit insidias Clodio.
2. Ἄπρον, Quia secum duxit uxorem, liberos & ancillas.
3. Κατασκευὴ, rationis approbatio. Nam quæsi alicujus Vita clam insidias ponere solunt, hujusmodi impedimenta secum non assumunt.
4. Ἐξερχασία, expositio. Quid enim timidius fæminis? Quid delicatius?
5. Συμπέρασμα, conclusio. Quare ex his constat, Milonem non fecisse insidias, sed Clodium.

Exemplum Argumentationis Oratoriae indirectæ:

1. Propositio. Casius, sapientissimus iudex, quærare solebat in causis criminalibus, cui bono fuisset mors interfecti?
2. Prosyllogismus majoris. Nam sic est Vita hominum, ut ad maleficiū nemo sine spe atque emolumentō accedere conetur.
3. Assumptio. Adversariis autem mors Roscii profuit.
4. Prosyllogismus minoris. Nam quæsi antea fuerunt inopes, subito facti sunt locupletissimi.

Complexio. Verisimile igitur est, eos conscios cadis esse. *Alia exempla in Generibus causarum occurrent.*

CAPUT

CAPUT VII.

† 1. *CONFUTATIO est, contrariorum argumentorum solutio.*

(Græcè dicitur ἀνασκόνη, λύσις, ἀντιλογία, Argumenta verò hujus generis dicuntur ἐπιχειρήματα ἀνασκόνασι καὶ λύσει, quia, quæ adversarius ad fidem argumentorum nostrorum infringendam objicit, per illa reprehendimus, dissolvimus, & adversarii sententiam destruimus.)

† 2. *In Confutatione I. ea, quæ plus momenti ad adversarii sententiam destruendam habere videntur, posteriori loco collocentur.*

(Oratio namq; non decrescet, sed novas subinde vires magis ac magis acqviret.)

† 2. *Argumenta contraria ambigua distinctione refutentur.*

† 3. *Falsa & levia, negatione, elevatione, rejectione & ulterioris probationis petitione.*

† 4. *Communia, intorsione, commoda explicatione.*

† 5. *Aliena, frivola, irrisione & rejectione.*

† 6. *Magna & ponderosa rejectione contraria & digressione.*

(Magna & ponderosa voco, ad quæ difficulter responderi potest. In quorum confutatione commodè adhibetur regeſtio à pari, sive ab oppositione argumenti contrarii æquè difficilis. Quomodo Christus Pharisæis interrogantibus: quæ potestate ista facis? regeſtione à pari respondet: Interrogabo & ego vos vicissim: Baptismus Johannis eratne è cœlo, an ab hominibus? Respondentibus ipsis, nescire se, regerit Christus, ac nec ego dicam vobis, quæ potestate ista faciam: Vid. Matth. 21. 23. Sic & digressio commodè adhibetur, quæ rebus alienis auditorem in oblivionem deducimus. Sed de refutatione vitiosorum argumentorum plura docentur in Logicis, specialia etiam in singulis causarum generibus occurrent. Duo hic notâ: 1. Si adversarii rationes minus videntur habere vitium, non opus est speciatim ad singula responderi, verùm uno ictu sive impetu evertendæ sunt singulæ, ne si cum singulis pedem conferamus, & tempus perdamus,

& tædium auditoribus injiciamus. 2. Quatuor vulgò partes Oratoriæ Confutationis faciunt. 1. ἀγώνισις, quæ vel simplex, vel figurata. 2. ὑποφορὰ, objectio adversarii. 3. Ἀντιπαρόστασις, opposita propositio quæ nos ad objectionem responsuros promittimus. 4. Ἀνθυποφορὰ seu λύσις τῆς ὑποφορᾶς.)

Exemplum Confutationis.

Ad thema præcedenti capite propositum de Messia 1. ἀγώνισις. Sed dicat aliquis. 2. ὑποφορὰ objectio. Annon & Apostoli aliiq; Veri sancti miracula planè divina ediderunt, dum & ipsi mortuos ex suscitaverunt, cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum restituere?

3. Ἀντιπαρόστασις sive opposita propositio. Verum eisdem est, ediderunt, exsuscitaverunt, restituerunt; attamen longissimis hæc parasangis à Jesu Nazareni Veri Messia editis miraculis differre, ex iis, quæ dicam, manifestum erit.

4. Λύσις solutio objecti. Primò namq; Efficiente differre ex eo constat; quod Christus miracula edidit propriâ virtute, Apostoli autem aliiq; Sancti non propriâ, sed alienâ, in nomine scilicet Jesu Christi Actor. 3. 6. edidere. Differre deinde sine, inde patet: Quia Christus miracula edidit ad patefaciendam majestatem suam: Joh. 2. 11. Apostoli autem non ad ostendendam gloriam suam, sed nomen Jesu Christi Nazareni. Act. 4. 8. 10.

CAPUT VII.

† 1. PERORATIO est artificiosa totius Orationis conclusio.

(Græcè dicitur ἐπίλογος καὶ ἐμβολὴ τῶν λόγων. Alia autem conclusio est specialis singularum partium, quâ singula argumenta aut partes concluduntur, de qua hoc loco nihil; alia generalis totius scilicet Orationis & propositionis, quæ hujus loci propria.)

† 2. Ejus conditiones sive affectiones sunt tres. 1. Repetitione Propositionis, & præcipuorum Confirmationis argumentorum constet.

(Dicitur hæc repetitio Græcè ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἐπι-

Ἐπιλογισμός. Dico autem *præcipuorum*, non omnium. Non enim necesse omnia & singula argumenta, in Epilogo conglomerata, repetere; sed sufficit, si præcipua & potissima breviter perstringantur.)

† 2. *Affectus in animis auditorum pro materia diversitate relinquantur.*

(Dicitur hæc Epilogi pars vulgò *ἀνέησις καὶ δεινωσις*, id est, *amplificatio*, quæ est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. *Cujus finis* 1. *Indignatio & iracundia*, ad sævitiam judicis contra improbos accommodata. 2. *conquestio & commiseratio*, ad misericordiam & clementiam auditorum captandam. Repe- te hic quod *sup. cap. 2.* notabamus. In exordio adhiberi affectus leniores sive *ἡσυχία*: in Epilogo vehementiores, *παύδη*, qui in animis auditorum aculeum relinquant. In quæ- nem nonnunquam Peroratio adhortatione, pollicitatione studii, voto, comprecatione, & similibus, quæ affectus exprimunt & augent, constat.)

† 3. *Omnia ejus membra legitimè cohæreant, ne vel excedant, vel sint angustiora.*

(Generale id quidem est omnium partium Orationis præceptum, speciatim hic Epilogo accommodatum, cum vel maximè concinna cohærentia Epilogi attendatur. Nam, *Omnia tunc bona sunt, clausula quando bona.*)

Exempla Perorationis.

Videantur in Orat. pro S. Roscio, M. Calio, pro P. Quintio, Ligario, Milone, Archia, L. Manilia, Conser. Dress. Rhetor. fol. 107. & seqq.)

Hæc de partibus Orationis Rhetoricæ, earumque dispositione. Sequuntur Genera Causarum.

CAPUT IX.

† I. GENERA CAUSARUM

sunt quatuor:

† 1. *Doctrinale, διδασκαλικόν.*

† 2. *Demonstrativum, ἐπιδεικτικόν.*

3. *De-*

† 3. *Deliberativum*, συμβουλευτικόν.

† 4. *Judiciale*, δικαστικόν.

(Per causas hinc nihil aliud intelligimus, quam quaestiones, propositiones, status, negotia vel themata, de quibus Rhetori dicendum est. Genera igitur causarum nil aliud sunt, quam certa classes & ordines, ad quae quaestiones singulae, de quibus perorandum, pro diversitate qualitatis revocari, ex iisdemque convenientes argumentorum loci, quibus istae legitime tractentur, desumi possunt. Cum autem quaestio omnis, quae ad dicendum affertur in triplici secundum Cicer. & Quintil. sit differentia; aut enim est laudantis & vituperantis, aut svadentis & dissuadentis, aut denique continet disputationem de facto, de quo ambigitur, an sit, nec ne, num jure vel injuria sit perpetratum? hinc adeo tria causarum Genera à Rhetoricæ Magistris constituuntur: *Demonstrativum*, quod in commendationibus: *Deliberativum*, quod in svasionibus: *Judiciale*, quod in disceptationibus facti & causæ qualitate consistit. Ad quae tria genera omnes, quae uspiam occurrent, causæ revocari possunt, quod speciatim infra in singulis per subjectas species demonstrabitur. Atqui hinc est unanimis omnium Rhetorum veterum consensus. Differentiam autem generum horum Aristotel. *Rhetor. cap. 13. l. 3.* à diversis auditorum generibus sumptam esse ait: Horum enim alii sunt auditores, qui solum audiendi gratiâ adsunt, unde genus Demonstrativum: Alii senatores, qui, cognitâ Oratione, de futuris deliberant, unde genus Deliberativum: Alii iudices, qui, Oratione cognitâ, de præteritis statuunt, unde genus Judiciale. Quintil. *Instit. Orat.* Item Trapezuntinus *Rhet. cap. 1.* subdunt rationes alias, de quibus consule *Theaur. eloquent. D. Treutler. lib. 1. cap. 2.* Quid verò de genere Didascalico fiet? Veteribus quidem illud ignotum, quin & quibusdam è recentioribus judicatur supervacaneum, ex eo, I. quòd ad Scholas sit relegandum, cum docere non sit Concionatoris & Præceptoris, quatenus Orator, sed quatenus Logicus: Ideoque methodicæ Logicæ doctrinam ejusdem

ejusdem confectarium esse dictitant. Ex eo 2. quod essentialiale Rhetoricæ non sit, sed accidentarium, cum eidem non semper competat, aut si competat, Rhetorica absque eo neque perfecta fuerit, neque perfecta esse possit. Absonum utrumque; *Vide Treutl. alleg. loc.* Verum enim verò cum alia sit methodi docendi ratio in Logica, in qua nudè & concisè; alia in Rhetorica, in qua copiosius, ornatus & elegantius ad populum tractatur, & verò magnus ejusdem sit hodiè in Ecclesia usus, ubi de variis Religionis dogmatibus & officii partibus homines docendi; non tam à Recentioribus reliquis hoc genus adjectum, quàm huc usque etiam in Scholis Oratorum utiliter retentum & observatum fuit. Exempla illustria, quibus quatuor hæc Genera probantur & illustrantur, collegit D. Chytræus ex V. & N. Test. itemque ex Orationibus Cicer. *fol. 53. & seqq.* Unum hinc nota: Quamquam principaliter unum thema ad unum etiam Genus causæ referendum, sæpè tamen ex uno in aliud fit transitus, quando aliud ex locis alterius aliquid mutuatur. Quibus enim rationibus facienda svadere solemus, iisdem etiam facta laudare debemus: & quæ res laudandi ac vituperandi vim habent, eadem in deliberatione ad svadendum & dissvadendum valent: in conjectura ad veritatem invenendam suspicionemque augendam vel minuendam conducunt, nec minus in deprecando, ad veniam impetrandam, momentum afferunt. *Siber. Rhetor. cap. 22.*

† 2. GENUS DIDASCALICUM est, quod versatur in docendo & methodicè quæstionem aliquam explicando.

(Versantur & reliqua genera in docendo; docent namque per causas, effectus, contraria, definitionem. At in hoc genere docendi modus est alius. Sic in Judiciali genere, exempli gratia, controversia tractatur: In hoc verò simpliciter thema aliquod tractatur, *Dresser. Rhetor. fol. 109.* Pertinent verò ad hoc Genus explicationes Legum sacrarum & rerum aliarum in singulis disciplinis tractationes methodica, quæ fiunt definiendo, partiendo, causas, effecta, subjecta, adjuncta explicando, & ab oppositis illustrando, &c. Cum autem,

autem quicquid docetur, sit aut thema simplex, aut compositum; hinc quaestiones seu status Generis Didascalici duplices emergunt: 1. *Simplices*, cum de unâ aliqua voce quaeritur: ut, Quid sit pestis? Quid sit poenitentia? An sit purgatorium? 2. *Coniunctae*, cum propositio aliqua constans subiecto & praedicato confirmanda est vel refutanda: ut, An pestis sit fugienda? An animæ defunctorum sint in purgatorio? An Sancti invocandi?

† 3. *Loci*, è quibus praecipua argumenta Confirmationis, & Refutationis in hoc genere sumuntur, sunt

† 1. *Definitio.*

Intellige tum Nominis, tum Rei. Philipp. & Aristot. nominant quaestionem $\pi \epsilon \sigma \iota$, QUID SIT? Huic autem nunquam praemittitur quaestio $\epsilon \iota \epsilon \sigma \iota$, AN SIT? Quando scilicet non cadit sub aliquem sensum,

† 2. *Partitio siue divisio.*

Quæ partes vel species?

† 3. *Causa.*

Quæ causæ: num scil. efficiens, materia, forma, finis?

† 4. *Effectus.*

Qui effectus aut consequentia?

† 5. *Subiecta & adjuncta.*

† 6. *Comparata.*

Quæ cognata, similia item exempla?

† 7. *Contraria.*

Quæ pugnancia. Notâ hîc tria: I. Discrimen est tractationis inter quaestionem simplicem & coniunctam. I. In simplici potissimum dominantur loci, *An sit*, & *quid sit*? In Coniuncta, *Quod sit*, & *Quamobrem sit*? Illa duntaxat argumenta confirmantia, (non enim adversarium habet) hæc verò & confirmantia & confutantia requirit. II. Loci enumerati non omnibus præcisè quaestionibus adhiberi possunt, verum certus in iisdem pro diversitate materiæ & naturæ delectus est habendus. III. In hoc genere maxime dominantur. 1. *Exempla rerum ab aliis gestarum.* 2. *Oppositio contrariorum*, cum imperitos & indoctos sæpè magis moveat contumelia & dedecus, quam virtus & honestas.

3. *Com*

3. *Comparatio*. Potest enim honesto, utili, facili, aliud esse honestius, utilius, facilius. Sic utile est, artibus studere, sed utilius, pietati. 4. *Circumstantiæ*. Studiosissime siquidem circumspiciendum, quid loco, tempori, personis, ætati, dignitati, sexui, rebus ipsis, &c. conveniat, nec ne.

Exempla.

Traditurus methodi doctrinam de Pœnitentia, argumenta seqq. adhibeat. Occurrit

1. *Definitio, Quid sit?* 1. *Nominis*. Pœnitentia dicitur Græcè *μετάνοια* à *μετ* & *νόω*, quod est, demum intelligo, ad sanam mentem redeo: Latine nomen habet vel à pœnitet: vel à pœna, quòd dolor in pœnitentia sit, quasi pœna: vel à pone tenendo, quasi pœnitere sit posterius consilium tenerè, Germanice *Buß/Reu/Befehrung*.

2. *Ret.* Pœnitentia est hominis peccatoris, ex divina Lege peccata agnita dolentis, per fidem Christi ad Deum cõversio.

2. *Partes* pœnitentiæ veræ sunt duæ 1. *Contritio*, quæ est cordis, propter agnita ex Lege divina peccata, iram Dei & justissimas pœnas expavescentis & dolentis, serena ac vera tristitia. 2. *Fides*, quæ est ex agnita divini verbi veritate per Spiritum sanctum divinæ gratiæ per Christum in promissione Evangelica ad vitam æternam apprehensio.

3. *Causæ*. *Efficiens primaria* est Spiritus Sanctus. *Administræ sive Instrumentales*. 1. *Lex*, per quam contritionem, 2. *Evangelium*, per quod fidem Spiritus Sanctus operatur.

Materia sive subjectum in quo, est homo peccator.

Forma conversionis, modò in definitione declarata continetur. *Finis* salus & vita æterna. (tinetur.

4. *Effectus pœnitentiæ* est remissio peccatorum, gaudium, pax & tranquillitas conscientiæ, itemq; Nova obedientia, quæ fructus ob id pœnitentiæ appellatur, *Matth. 5. 8. Luc. 3. 8.*

5. *Exempla pœnitentiæ veræ* proponuntur in Davide, Ezechia, Manasse, Petro, Maria peccatrice.

6. *Contraria pugnancia* sunt desperatio, securitas, atheismus, epicureismus, & quæcunq; corruptelæ doctrinæ de pœnitentia.

Sic,

Sic, si quis velit artis alicujus præcepta artificiosè tractare, vel de argumento utili homines docere, ille primò rem proponet ac definit; deinde adhibebit partitionem seu distributionem; 3. Partes suo quàmque loco & ordine explicabit. 4. Subjiciet singularum partium confirmationem ex causis, effectis, objectis. 5. Transitionis vinculis partes dispositionis suæ collocabit. 6. Conclusionem subjunget.

Plura Exempla, An sit Deus? An providentia? An Manes? An infernus? An purgatorium? An stella Magorum fuerit naturalis? An mors mala? An voluptas summum bonum? An mundus æternus? habet Dresser Rhetor. fol. 110. ad 147. Similiter de incarnatione Filii Dei, de justificatione hominis coram Deo, Item: An studia Philosophica sint utilia Ecclesie? An homo justificetur fide sine operibus Legis? An liceat homini Christiano bellum gerere? D. Chytr. Rhet. de Gener. Didasc. fol. 48. & seqq. Ubi vide.

CAPUT X.

† 1. GENUS DEMONSTRATIVUM est, quod versatur in laudando & vituperando.

(Dicitur Græcè τῶν ἐπιδείξεων causarum, ἐπιδεικτικόν, Demonstrativum, quòd, quale quid sit, demonstrat atque ostendat: πανηγυρικόν, item ἐγκωμιαστικόν, laudativum, quod veris laudibus ornet & commendet probos: & ψεκτικόν, vituperativum, quod improbos vituperet. Hinc ergo præcipuæ ejus formæ duæ sunt, ἐγκώμιον sive Laus, cujus finis est τὸ καλὸν honestas; & ψόγῃ sive Vituperatio, cujus finis est τὸ αἰσχρὸν, turpitude. His tamen formis generalioribus subjiciuntur plures aliæ: Utpote 1. Gratulationes. 2. Gratiarum actiones. 3. Narrationes. 4. Historia. 5. Lamentationes. 6. Querelæ. 7. Epithalamia. 8. Dicta & scripta natalia. 9. Panegyrica. 10. Epicedia. 11. Parentationes sive Orationes funebres. 12. Hymni. 13. Orationes Philippica sive stelitentica. 14. Satyræ & similes aliæ.)

† 2. Classes materiæ Generis Demonstrativi sunt tres:
Vel enim laudantur aut vituperantur

†. I.

† 1. Τὰ ἀνθρώπων, *Personæ*: ut, commendatio Josephi, Alexandri; vituperium Judæ, Catilinæ.

† 2. Τὰ ἔργα, *Facta personarum*: ut commendatio facti Davidis, prostermentis Goliathum: vituperium facti Lucretiæ, seipsam interficientis.

† 3. Τὰ ἀγαθὰ, *Res*: ut commendatio pietatis, eloquentiæ, Scholarum, Regionum, Urbium: vituperium ebrietatis, scortationis, superbiæ.

† 3. Loci è quibus præcipua argumenta Confirmationis in hoc Genere sumuntur, sunt vel communes, vel proprii.

† 4. Communes sunt, quæ generatim omnibus Generis hujus Classibus applicari possunt, quorum

† 1. *A causis efficientibus.*

(Hæ namque in laudationibus imprimis complectuntur virtutem, quæ effectrix est honesti, è quo omnia vitæ hujus præsidia commendationem nanciscuntur. In vituperationibus verò vitium: quod dedecoris omnis ac infamiæ causa est.)

† 2. *A causis finalibus.*

(Laude siquidem judicantur digna, quæ pro aris & focus suscipiuntur: vituperio, quæ contra hæc attentantur.)

† 3. *Ab adjunctis.*

(Qui quidem locus est amplissimus. Continet enim bona 1. *animi*, quæ pietas, eruditio, doctrina, virtus, fortitudo, justitia. 2. *corporis*, quæ sanitas, valetudo, robur, pulchritudo. 3. *Fortunæ*, quæ nobilitas generis, opes, divitiæ, nominis splendor, officii dignitas, majestas, liberorum felicitas, &c. quæ non tam gemino usu virtutum instrumenta sunt, & insigni laude possessores commendant, quàm abusu tetro vituperationis materiam suppeditant.)

† 4. *Ab effectis.*

(Quæ vel maximè in commendationibus ob præclarè & forriter gesta: In vituperationibus verò ob pessimè facta denominantur.)

† 5. *A consequentibus.*

(Ramæi Effecta Consequentia nominant: quæ sunt præ-

præcipuè virtutum præmia & honores ob eruditionem & res præclarè gestas in benè merentes collati. Honores siquidem veram laudem & comprobant & exornant. Cùm laus virtutis merces propria; sicut contrà dedecus, infamia, ignominia sunt consequentia vitiorum præmia, quæ vituperationem exaggerant. *Ubi Nota 1.* Si benè merentibus honorum præmia non collata, hominum id ingratitude & temporis intemperiei adscribendum, cùm plerumq; pro optimis benè merentium factis, pessima ab hominibus pessimis referri soleat gratia. *Nota 2.* Amplificationes imprimis in hoc genere excellunt, ut puta, si in loco causarum efficientium ostendatur perfecisse quempiam quid laude dignum, vel solum, vel cum paucis, vel difficilimis cùm periculis personarum, rerum, loci, temporis. Similiter in loco causarum finalium, si ostendatur fecisse id non privati commodi sed Religionis, Patriæ, ac pacis publicæ gratiâ. Si itidem comparatio instituatur imparium & majora minoribus conferantur ac præferantur. Quo amplificationis artificio Orator utitur in Oratione pro Marcello, ubi bellicam laudem Cæsaris cum laude clementiæ in servandis civibus confert. *Nota 3.* In laudando & vituperando videndum est 1. ut Oratio cum re congruat. 2. ut persona laudantis & vituperantis ab omni vel amoris, vel invidiæ affectu sit aliena. 3. ut sit probatæ fidei 4. ut modum convenientem servet, *Dresser. Rhetor. fol. 338.*

† 5. Proprii sunt, quæ speciatim singulis generis hujus classibus competunt.

(Sicut enim Classes ejusdem distinctæ sunt tres: Ita etiam distinctos habent argumentorum fontes: alia siquidem argumenta adhibentur in laude personarum, alia in factorum, alia in rerum commendatione, quod è subjectis exemplis patebit.)

† I. CLASSIS PERSONARVM. In laudatione & Vituperatione Personarum argumenta sumuntur

† I. E subjectis: Natione siue Patria.

(Patria namque pietatis & virtutis nomine illustris, maxi-

maximè aliquem commendat, sicuti ignobilis maximè de-
decorat: cùm singulæ urbes & regiones singularia sua ha-
beant instituta, mores, leges, juxta quorum normam incolæ
informantur. Sic gloriosius nil fuit olim Athenis stantibus,
quàm dici civem Atticum: Item florente Græcia, vocari
Græcum. Ignobilibus contra nil fuit, quàm esse Phrygem,
Mysum, Lydum, Cretensem, qui ob nativa quæpiam vitia
semper malè audivère.)

† *A causis: 1. Parentibus si ve natalibus. 2. naturâ si ve ingenio. 3. educatione si ve disciplina.*

(*Parentes sunt causæ efficientes procreantes: qui si illu-
stres & virtute præstantes, plerumque virtutum & genero-
sitatis semina in libris propagant juxta illud Poëtæ: Fortes
creantur fortibus & bonis boni, nec imbellem progenerant
feroces aquila columbam.* Sin obscuri, sordidi, ignavi, scele-
rati, etiam vitiorum semina plerumq; liberis instillant.
Dico plerumq;, quia non est perpetuum. Quandoque
namq;, quod Proverbium habet: *Heroum filii noxæ.* Quan-
doq; ex obscuris & illaudatis parentibus progeniti, propriâ
virtute emergunt, & factis gloriosis nomen suum immor-
talitati consecrant. Quod majori ipsis laudi in commen-
dationibus cedit. 2. *Natura & ingenium* ad efficientem
naturalem refertur. Est autem *mater omnium rerum na-
tura*, Cicer. *quæ format prius nos intus ad omnem fortuna-
rum habitum*, Horat. *de art.* indoles igitur ejus si bona,
commendanda. *Superat enim, juxta Græc. Comic. Omne
doctrinæ genus.* Sin prava, vituperanda, cùm *ad mores na-
tura recurrat damnatos fixa & mutari nescia.* Juven. Sa-
tyr. 13. 3. *Educatio & disciplina* ad causam efficientem con-
servantem pertinent. Quò referuntur & Præceptores, In-
formatores, Doctores. Ut autem quisq; educatus est, ita eti-
am laudari vel vituperari debet. Ideò namq; ad faciendam
fidem educationem adhibendam esse Arist. *Rhet. 3. ad Theo-
dect.* ait, quia verisimile sit probum è probis & bonis edu-
catum, in bonum virum evasisse.)

† 5. *Ab adjunctis. 1. Doctrina. 2. etate. 3. moribus. 4. Vita
genere, aliisq; animi corporis & fortuna dotibus.*

(In his enim amplissima commendationis materia occurrit, si quis egregiis doctrinae & morum virtutibus sit condecoratus, & contra vituperationis, si tetrivitiis & sceleribus sit conspurcatus. Inprimis verò in argumento de moribus commorari, secundum Rhetores, Eloquentiae Studiosus, virtutesq; illustriores in laudando, & vitia detestabiliora in vituperando speciatim perstringere debet. In commendatione autem morum & virtutum attendenda tria: 1. *sexus & aetas*. Sunt enim aliae virtutes virorum, foeminarum, matronarum & viduarum; aliae juvenum, virorum, senum. 2. *Vitæ genus*, quod triplex est: Ecclesiasticum, Politicum & Oeconomicum. 3. *Officii dignitas*. Alia enim est laus Imperantis & Ducis bellici, nempe celsitudo animi, fortitudo bellica, rei militaris scientia, sapientia, justitia, in regimine administrando; alia Concionatoris & Doctoris Scholastici, nempe studium pietatis & precum, docendi dexteritas & fidelitas, amor veritatis, zelus sanam & incorruptam doctrinam propagandi, constantia in confessione, vitæ sanctimonia in conversatione.)

† 4. *Ab effectis seu rebus gestis.*

(Huc referri potest in commendationibus quicquid uspiam laudatione dignum à quoquam patratum est; Item consilia, Orationes, aliaque acta atque actitata omnia. In vituperationibus verò quicquid uspiam vituperio dignum quis perpetravit.)

† 5. *A consequentibus, eventum nimirum & premiis rerum gestarum.*

(Per eventum felicitas in rebus gerendis laudabilibus, & infelicitas in culpabilibus intelligitur. Cum verò rerum omnium eventus à solo Deo dependeat, felicitas non solum animi magni & consilii summi est, sed singularis etiam Dei clementia erga eum, qui felici successu utitur, indicium est: Inde ergo non leve commendationis argumentum sumitur, Ubi unum nota è Dresser. fol. 356. Cum felix rerum eventus non sit in nostrâ potestate, non omnis laus detrahenda est illis, qui in patrandis etiam egregiis facinoribus, pessimum sortiuntur exitum. Sæpe enim, quod in

Pro-

Proverbio dicitur, *optime cogitata pessime cedunt.* Quo-
quidem in casu attendendum est axioma: *Non semper ex
eventu sed ex causa, vel animo voluntateq; cujusq; facta
probanda;* juxta illud Poëtæ:

————— *careat successibus opto,*

Quisq; ab eventu facta notanda putat.)

† 6. *A privantibus: Morte scilicet sive vita exitu.*

(Qui piè in Christo vivunt, plerumq; etiam placidè in
Christo obeunt: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.
Contra plerunq; *sine cade & sanguine pauci descendunt
Reges & sicca morte Tyranni.* Dico plerumq;, quia nec hoc
perpetuum est. Ideoq; cum discretione juxta hoc argu-
mentum tractandum. Est etiam mors alia honestior aliâ:
nam *pro patria, magnum dulcèq;, posse mori;* majus pro
Christo & Religione, Pretiosa mors Sanctorum e j9, Pf. 119.)

† 7. *A Testimonio; opinione videlicet post mortem.*

(Huc referuntur *existimatio, honor, monumenta, statuae,
trophæa,* post mortem in defuncti honorem erecta atq;ve
instituta.)

Atqui hi sunt præcipui argumentorum loci, qui in com-
mendationibus personarum vulgò adhiberi solent. De qui-
bus, pro coronide, generale hoc præceptum nota: *In com-
mendationibus personarum non necessarium est, ut scrupu-
losè omnes locos excutias, & de singulis superstiosè aliquid
proferas; Sufficit namq;, si præcipuos duntaxat, q;si instituto
conveniunt, persequaris, aut si præter eosdem aliud sese of-
ferat, decenter adjiciatur.*

Exemplum laudationis personarum.

COMMENDATIO

† *EOBANI HESSI, Poëtarum sui Seculi*

Regis & Principis.

Commendaturus Eobanum Hessum, Poëtarum sui se-
culi Regem & principem, argumentum confirmatio-
nis sumat i. à *Natione sive Patria.* Eobanus Hessus natus
est in superiori Hassia Tragocomi, in pago exiguo,
vulgò dictò *Bockendorff* / sito non procul à Gemunda
supra *Wohram*, in confinio Cœnobii Haynensis, in der

Natio.

Patria.

Bonnstrudt / unde seipsum Græco nomine Tragocomen-
sem nominat, anno à Christo nato 1488. die Januar. 6. Festo
trium Regum sacro.

arētes si-
enatales.

2. *A causis.* Parentes ejus fuerunt quidem ignobiles, at-
tamen honesti & pii, sicut ipsemet scribit Heroid. lib. 2.
eleg. ad posteritat.

*Quæ mihi signa domus, quæ sint, ne quære, Parentes,
Pauper uterq; fuit, sed sine labe parens.*

Tatur & in-
oles.
ducatio
Se doctri-
a.

Eorum verò familia nostrâ adhuc memoriâ illic loci re-
fidua, & avito nomine indigitatur Gûbbehenn: unde & Eo-
banum dictum quidam volunt. Helius cur vocetur, expli-
cat lib. 1. Sylvar. sub finem: quia scilicet Helius (Sol sive
Phœbus) Poëtarum habeatur Deus, & ipse Solis die fit
natus. Indoles in eo emicuit naturæ & ingenii à pueris
optima, & non nisi ad magna proclivis. Prima rudimenta
literaria jecit in Schola Gemundensi, anno ætatis fermè
decimo.

*Namq; ferè nuper Germania nostra solebat
Non pueros studiis, sed dare penè viros.*

Quod ipse de se scribit Heroid. l. 3. Inde fundamenta
Græcæ & Latinæ Lingvæ in Francobergensi Schola posuit,
in qua Carmina etiam, cum lex ipsi Versus cognita nulla
fuit, ad multorum admirationem composuit.

Ætas.

vitæ gen9.

Morse & do-
es animi.

3. *Ab adjunctis.* Præditus fuit summi ingenii, doctrinæ
percultæ & virtutis præclaræ excellentia, quam in Acade-
mia Erphurdiensi primùm hausit, quod ipse de se scribit
alleg. Heroid. l. 3. In regio verò Borufforum monte, Cra-
covia, item Polonorum mirificè adauxit. Circiter annum
ætatis trigessimum Erphurdix primùm cum tanta dexteri-
tate, facundia, applausu & concursu Histor. Poët. & Rhetor.
docuit, ut Lectorium etiam auditores omnes capere non
potuerit. Deinde Rectoratum Scholæ Norimberg. aliquot
annis administravit: deniq; in Academia Marpurgensi
Histor. & Poët. felicissimè publicè professus fuit. In quo
vitæ genere morum in ipso tam in publica, quàm privata
conversatione emicuit integritas summa. Virtutis enim
& pietatis fuit studiosiss. erga omnes humanus, benignus,
nulli

nulli molestus, omnibus æquus, in colloquiis severioribus gravis, in familiarioribus verò facetus, apertus, candidus, & Poëta, ut uno verbo dicam, verè Germanus. Corporis *Dotes* constatus erat integer, membra robusta, forma decens, animus *poris*. fortis: quo de ipsemet *lib. Heroid. 3. elogia allegata:*

Corpus erat membrisq; decens patiensq; laborum,

Robore firma suo brachia, crura latus,

Forma virum decuisse potest sine labe decensq;

Frons di versa, animi spiritus altus erat.

4. *Ab effectis.* Res præclare gestas arguunt edita scriptorum monumenta, digesta in farragines poematum duas, *Res gesta* decem distinctos tractatus continentes, præter Epistolarum familiarium lib. 12. Proverbia, Ecclesiasten Salomonis & pretiosissimum Psalmorum Davidicorum opus, verè sacrosanctum.

5. *A consequentibus.* Præmiis à viris illustribus variis & honorum titulis merito suo condecoratus fuit. Ut nil de honorariis amplissimis, quibus quandoq; affectus fuit, dicam, literatissimi certè sui seculi viri honorificentissimum Regis ipsi nomen indiderunt, adeoq; Regem & Principem Poëtarum ipsum nuncupârunt, cujus nominis causam ipsemet exponit *Syl. 1. 2. eleg. ult.* *Eventus & premia.*

6. *A præstantibus.* Longævitate fuisset dignissimus: at præter spem tabifico morbo correptus, Marpurg. 3. Non. *Mors & exitus.* Octobr. Anno Christi 1540. placidè in Christo obdormivit, cum vixisset annos 52. menses 8. d. 29. magnum sui desiderium & admirationem posteris relinqvens.

7. *A Testimonio.* Quam acerbus omnibus doctis & bonis obitus ejus luctuosissimus extiterit, vel ex eo constat, quod corporis derelicti exuvias honestè non tantum ad Chorum summi templi D. Elisabethæ meridionalem sepelierunt, sed & honorificentissimis Epicediis ac Epitaphiis in sempiternam nominis memoriam demortuum exornarunt. Quid quod &

Fama manet terris, dum volvit sidera cælum.

Carminè victuro nobilis Hæssus eris.

Subjiciatur conclusio.

C 4

Confer

Confer cum his *Vitam Eobani à Joachimo Camerario descriptam*, *Commendationem Joh. Baptista*, item *Henrici Leonis, Saxon. Ducis*, habet *Chytraeus Rhetor.* fol. 126. *Jacobi Patriarchæ, Dresserus Rhetor.* fol. 360. *M. Aurelii Antonini*, idem fol. 368. *D. Lutheri, Schollus* in exerc. *Rhetor. Scholæ II. Thucydidis. Aphthon*, in *Progymnas. Demosthenis & Philippi, Regis Macedon. Hadamar.* in *Aphthon. Progymnas.* Ubi nota *Vituperationis argumenta sumi è locis contrariis. Vituperationem Juliani, Apostata*, habet *Dresserus*, fol. 381. *Jesuitarum, Scholl. Schol. 13. Paridis, Phalaridis & Annibalis, Hadamar.* in *Aphthon. Progymnas.*

II. CLASSIS FACTORUM.

† *In laudatione & Vituperatione Factorum argumenta sumuntur*

† 1. *Ab honesto, siue causis efficientibus.*

(Dicto *ab honesto siue causis efficientibus*, puta ab inventoribus, Auctoribus, item ab antiquitate & virtute, quia ex his honestas desumitur. In hoc ergo argumenti genere ostendemus insignem aliquam, vel plures virtutes, ut prudentiam, religionem, pietatem, naturam, legem.)

† 2. *Ab utili, siue effectis aut sine.*

(Ex effectis namq; siue finibus utilitates & necessitates desumuntur. Hic ergo ostendemus factum existere perutile & necessarium Reipubl. conservandæ, Religioni amplificandæ, utilitati Magistratus, subditorum omnium ordinum, præsentium, posterorum, domesticorum, peregrinorum promovendæ, bonis item animi, corporis & fortunæ augendis.)

† 3. *A facili & difficili, siue adjunctis circumstantiis.*

(Ex his namq; sicut facultas aut difficultas omnis oritur, ita ex his æstimanda erit. Hic ergo ostendemus, quàm negocium arduum sit, nec facile à quoquam absolvi potuerit, quòd multorum conatus sæpè in eodem frustra adhibiti, quòd rarò aut nunquam simile visum.

Porro in hac classe notanda sunt quatuor: I. Factorum commendatio & reprehensio sumi potest etiam ex aliis inventionis locis supra generatim in hoc genere propositis.

Ex

Ex his tamen commemorati tres excellunt. II. Sunt quidem illi tres loci etiam Generis Deliberativi. Quibus enim rationibus faciendum esse aliquid svadetur, iisdem etiam commendatur : id quod notabamus generaliter *suprà c. 9. explic. Theorem. 1.* III. Præcipua amplificationis vis in factorum classe consistit in eo, ut 1. præcipua membri facta aptè transferantur ad locos communes : & hi 2. adhibitis exemplis & circumstantiis aliis exornentur. Ubi comparatio ab imparibus & dissimilibus maximè excellit. Sic commendatus, dicis gratia, factum Alexandri Magni, uxorem & filias Darii, quas post partam ad Issam victoriam ceperat, adspicere nolentis, ne illicitis flammis exardesceret : transferre poterit Orationem ad locum communem de castitate & pudicitia, etiam in statu matrimoniali sanctè & sincerè colenda IV. Narratio quandoq; in laude factorum, sed non nisi in re nota, omittitur.)

Exemplum laudationis factorum.

Commendaturus factum Illustrissimi Herois, *Philippi, Senioris Hassiæ Landgrævi, &c.* quod, expulsis è Cœnobio Haynensi otiosis Monachis, illud ipsum in Xenodochium pauperum convertit, præmissis Exordio & Propositione, subjiciat ante omnia Narrationem, cum facti hujus circumstantiæ non omnibus notæ ac obviæ, hunc ferè in modum :

Situm est Illustre Cœnobium Haynense in ea Hassiæ superioris parte, quæ olim ad Comitatum Zigenhaynensem pertinuit, in confinio Comitatus Waldecensis, distans à Waldeco milliaribus duobus, à castro Zigenhaynensi similiter 2. Gemunda supra Wohram miliar dimid. à Francoberga miliar. uno cum dimid. in loco pascuis, sylvis, rivis, pratis & agris amœniss. exstructum, An. à Christo nato 1221. à Monachis Ordinis Cistertiensis : qui Ordo anno Christi 1098. in Burgundia primùm in solitudine Cistertii, à qua & nomen obtinuit, sub Urbano Pontifice cœpit, id quod seq. docent vers.

Anno milleno centeno bis minus anno

Sub Patre Roberto (primo Abbate) cœpit Cistertius Ordo.

C 5

Exinde

Exinde verò in Diœcesin Coloniensem in Oldencampe translatus anno 1132. die Aug. 25. & tandem interveniente mutatione loci convenientioris creberrima, fixam sibi sedem ac domicilium in Hayna collocavit, Cœnobio erecto, quod, si vel ædificiorum illustrem spectes magnificentiam, vel munificam annuorum reddituum ac censuum opulentiam consideres, totius Hassiæ Cœnobia alia superat, cum exterarum verò regionum monasteriis, etiam ditissimis, optimo jure certat. Quamquam verò auctis subinde possessionibus, Cistercienses Fratres domicilium hoc suum summo fortunæ splendore ultra trecentos annos possederint, factum tamen tandem est, ut luxuriantibus rerum ac bonorum copiis, luxuriarent & ipsi, spretoq; verò religionis cultu & devotis pietatis exercitiis, genio suo svaviter non solum indulgerent, cuticulam lautè curarent, poculis strenuè inhiarent, lascivias Venereas propudiosè explerent, sed altercationibus atqve discordiis mutuis invicem sese morderent, præpositis Abbatibus insultarent, eosdemqve, ut, custode remoto, liberius cupiditates suas lectari possent, foràs, abire jussos è medio suo propulsarent, atqve sic Cœnobii bona, quantum quidem in ipsis esset, impiè pro lubitu suo dilapidarent. Itaq; non tam ipsius rei detestandæ indignitate commotus, quam heroico pietatis & sinceræ religionis zelo percitus Illustriss. Hessorum Princeps, *Philippus*, heros verè magnanimus, pro tuenda principali in omnes ditionis subditos, clericos æqve, ac laicos, jurisdictione, ut tandem aliquando abominandum istum Ecclesiasticorum bonorum abusum è medio tolleret, inqve legitimum, in quem dicata primitus fuerant, usum restitueret, præmaturò habito consilio, otiosis, luxuriosis, gulosis, altercosis istis Monachis verè gastrimargis & ventribus inutilibus, Anno 1527. expulsis, in eorundem locum claudos, cæcos, mutos, surdos, mancos, vesanos, lunaticos, phreneticos, & alios quoscunq; debiles ac pauperes, è tota sua ditione undeqvaq; collectos, substituit; atqve sic illustre hoc Monachorum aulæum in celebre pauperum Ptochotrophium convertit, erectâ ac confirmatâ principali hac constitutione, ut quotannis quadrin-

dringenti vel quingenti, vel circiter, pauperes ex annuis Cœnobii redditibus alantur, quibus tam victus, quam amictus ad vitæ dies necessarius, plusquam principali ac verè Christiana liberalitate gratuito suppeditetur: additis insuper privilegiis, quibus sacrosanctè cautum, ut constitutio hæc religiosissimè à singulis Hassiæ Principibus aservetur, nec à quoquam, quocunque de prætextu, sub gravi divinæ comminationis fulmine, in seculorum secula immutetur. Hic rei gestæ actus est. Quo quid per Deum immortalem honestius, pulchrius, utilius & laudabilius esse potuit?

Confirmationis argum. 1. ab honesto. Si namq; honestum æstimatur, quicquid pro asserendo honore & gloria Dei suscipitur, hoc quid honestius? Si pium, quicquid reddituum pro religionis & cultûs divini sustentatione impenditur, hoc quid pium magis? Si pulchrum, quicquid tam naturæ legibus, quam pietatis regulis congruum, hoc quid pulchrius? cum non sit minoris pietatis & virtutis, teterrimos Ecclesiasticorum reddituum abusum vindicare, quam & annuos eorundem census consecrare; Præsertim cum non ab homine de Schola, multò minùs è triviis vocato, sed à Principe & quidem Heroë tali susceptum, cujus invictus pietatis & religionis zelus toti Christianorum orbi innotuit, prudentia verò singulari in rebus peragendis difficilimis sæpissimè illuxit.

2. Argument. ab utili. Quanta verò utilitas ex unico hoc facto in communem patriæ commoditatem redundarit, quid opus est pluribus operosè deducere? Res ipsa loquitur nihil universæ patriæ nostræ tam regioni conservandæ, quam religioni illustrandæ, accidere potuisse utilius, cum hoc unum in pauperiorum salutem, in seram usq; posteritatem cedat; quibus alioquin miserè contabescendum, & tantum non fame pereundem esset.

Amplificat. 1. à Loc. Commun. Et sanè pauperibus benefaciendum non tantum, sed & amplissimum eleemosynas in egenos collatas fœnus esse. Scriptura hinc inde dictis & exemplis monet.

Am-

Amplificat. 2. à compar. imparibus. Persvasi eqvidem Monachorum nãniis fuere pii majores nostri, optimè consultum fore & animæ salutis & patriæ incolumitati, si optimos proventus ac census Monasterio huic dicarent, & alendis pingvibus ejus fratribus consecrarent: At meherclè quadringentos, quin & sæpè quingentos pauperes iisdem sumptibus ac redditibus, victu & amictu sustentari, quibus octodecim vel viginti Monachi, inutilia terræ pondera, alebantur, utilius longè toti Hassiæ esse, vel pueris judicare facile est.

Amplificat. 3. à comparat. Imp. Erat Principis hujus factum planè heroicum, ut innumera, quæ perpetravit, alia præteream, quo Udalrico, Duci Wirtenbergico, ditionem suam, à qua annos 15. exulârat, armatâ manu Anno 1634. restituit. At præsentis hoc æquiparandum minimè: esto namque extranæ ditionis incolumitatem civium suorum clade quæsivit, hoc verò salutis subditorum patriæ suæ sine cæde & sanguine clementissima benignitate prospexit.

3. Argum. à difficili. Et sanè negocium hoc fuisse arduum & difficile, constabit, si vel ætatem Principis spectemus, quæ juvenilis fuit: vel Imperii Statum, qui ob Religionis dissidium, Protestantium fœdere, anno proximè præcedente inito periculosissimus fuit: vel Monachorum conatum, qui fuit infensissimus. Expulsus siquidem Abbas Meinolphus cû quibusdam Fratribus, rē ad Clementem V. Pontif. Rom. detulit, qui atroci scripto coram Imp. Carolo V. Principem accusavit, tantumq; effecit, ut missis Haynam Legatis Cæsaris, re cognita, Abbas cum suis restitueretur. Quibus tamen adventantibus, prudenti Principis consilio, Xenodochii Præfectus, verè nobilis & magnanimus vir, Heintz von Eudder / gravi oratione rem omnem, ut gesta erat, explicuit, ac productis in medium omnibus & singulis, quos interea temporis collegerat, claudis, cæcis, surdis, mutis, mancis, &c. ipsismet dijudicandum reliquit, num factius, justius & æquius foret, homines hos pauperes, vel solo aspectu miserabiles, in exilium ejicere, eorundemq; in locum postliminiò, farfos istos obesos & luxuriosos Monachos,

nachos, qui neq; Deo, neq; hominibus utiles, substituere. Quo miserabili spectaculo Legatio ad commiserationem flexi, re infectâ, negotium omne Cæsar. Majest. relaturi, discessere. Atq; sic Dei Ter. Opt. Maximi providentia, Cæsaris clementia, Principis prudentia, Illustris hujus Xenodochii confirmatio in hodiernum usq; diem substitit.

Conclus. Oremus Deum, ut opus illud bonum, quod operatus est in nobis, confirmet, & Principis nostri exemplo, ad parem benignitatem alios exuscitet.

Exempla alia de transitu Israelitici populi per Jordanem. De diluvio: De facto Phinea. De facto Josua, solo buccinarum clangore Hiericho capientis: De constantia sancti Ignatii, leonibus objecti, habet Dressler. fol. 479. ad 490. De Alexandro Magno, nolente attingere uxorem & filias Danae: item, assidue in exercitu Homeri Iliada legente, D. Chytræ. Rhet. fol. 142. De Davide interficiente Goliathum, Scholius exerc. Rhet. Schol. 14. De matronis, quæ a maritis perduellibus suâ pietate & fide conjugali impunitatem & libertatem à Cæsare impetrârunt, id. ibid. De Ænea: Hadamar. in Progymn. Aphthon. De expeditione, & victoria Philippi Hassia Landgr. in Ducatu VVirtemberg. Eobanus Hessus oper. Poët. farrag. post. Ultimo & hîc nota: Vituperationes factorum sumi è locis contrariis, 1. ab inhonesto. 2. ab inutili, &c. Exempl. Vituperationis habet Scholl. Schol. 15. de facto illorum, quos fures indictâ causâ supplicio affici curarunt, postea de facti qualitate, juréne an injuriâ suspensi essent, disputantes: Ad cujus normam tractari potest & injustum illud factum Tridentinorum Episcoporum, quos consilio suo Lutheranos hæreseos indictâ causâ damnârunt.

III. CLASSIS RERUM.

In laudatione & vituperatione Rerum generatim argumenta sumuntur:

1. A causis, si ve honesto. 2. Ab effectis, si ve utili.

3. Ab adjunctis, si ve jucundo, facili: hisq; contrariis.

(Dico 1. generatim, quia hi loci etiam commendationi & vituperationi, omnibus materiis Generi Demonstrativo subjectis, in primis verò factorum applicantur, quod notavi-

notavimus *supr. in princ. cap. 10.* Unde Rhetores monent, eadem prorsus argumenta in commendatione rerum adhiberi posse, quæ in commendatione factorum: nempe ab honesto, utili, difficili. Dio 2. *hisq; contrariis.* Quia in vituperatione rerum loci contrarii adhibentur, nempe ab inhonesto, ab inutili, à difficili, &c. At cum Res & plurimæ sint, & vel maximè diversæ, singulis iidem confirmationis loci applicari nequeunt, sed alii aliis, pro subjecta rei qualitate, conveniunt. Alia siquidem ratio fuerit commendandæ virtutis, alia regionis, fontis, &c. Ideoq; necessariò ex Rhetorum præscripto de distinctis distinctè agendum erit. Sunt autem res vel *incorporeæ*, quæ animo subjectæ, oculis verò non oppositæ, ut virtutes, artes, scientiæ, vitia, linguæ, conjugium, Magistratus, Politia, &c. Vel *corporeæ*, quæ oculorum sensibus subjectæ. Ex quibus sunt vel *animatæ sentientes*, ut animalia bruta, gressilia, reptilia, volatilia, natatilia. Vel *animatæ vegetativæ sive non sentientes*, ut plantæ, herbæ, frutices, arbores, &c. Vel *inanimæ; eaq; vel naturâ sic productæ*, ut Regiones, insulæ, portus, montes, lapides, saxa, flumina, fontes gemmæ, metalla, &c. Vel *arte productæ*, ut urbes, artes, ædificia, castella, templa, horti, agri, omnisq; generis structuræ & machinæ aliæ. Vel *consilio & institutione hominum sic instructæ*, ut convivium, pompæ triumphales, equestres vel funebres, peregrinationes, &c. Singulis ergò hisce Rerum classibus singuli etiam loci, per quos tractari possunt, oculis subjiciendi erunt.

I. Virtutes, artes, linguæ, &c. commendantur

<i>1. A dignitate & honestate, sive causa efficiente, procreante.</i>	
<i>2. A necessitate.</i>	<i>4. A facilitate.</i>
<i>3. Ab utilitate (effectis.)</i>	<i>5. A suavitate.</i>
- } Adjunct.

Alii in commendationibus virtutum ordine methodico procedunt, incipientes 1. à definitione. 2. à causis. 3. effectis. 4. cognatis. 5. contrariis: verum & in hoc & in isto ordine, pro thematis propositi qualitate, alia atq; alia etiam argumenta à comparatis præcipuè & testimoniis in amplificationibus adhiberi possunt. Sit thema.

LAUS

LAUS LINGVARUM.

Propositio. Meritò lingvarum cognitio omnibus commendata esse debet.

Confirm. argum. 1. à causa efficiente procreante conservante. Est enim hominibus naturâ ab ipso Deo in primæva creatione ingenita, post lapsum etiam eidem relicta, earundemq; dispersio post ædificationem turris Babylonicæ, singulari Dei dispositione facta, & hucusq; mirificè conservata.

2. A necessitate. Nullum scientiarum genus ad veram Religionis Doctrinam, ad Reipubl. constitutionem, ad civilis vitæ conservationem ad negociationem & commerciorum societatem, ad morum denique studiorum & doctrinæ informationem magis necessarium est.

3. Ab utilitate. Patet id ipsū ex immensis utilitatibus, quæ inde in universos totius generis humani status resultant.

Amplificatio è distrib. subject. Qvis enim S. Scripturæ Codicem absq; Lingvarum, Hebrææ & Græcæ in primis, cognitione, rectè intelligere, intellectum dextrè aliis explicare, explicatum à variis Spirituum Fanaticorum depravationibus feliciter vindicare, & solida sanæ doctrinæ ac Religionis Christianæ fundamenta propugnare potest? Qvis Leges interpretari, æquum ab iniquo discernere, & jus absq; Lingvarum cognitione dicere potest? Qvis morbos varios investigare, affectus & symptomata dijudicare, & curando sanitatem absq; Lingvarum cognitione reparare potest? Qvis reconditos Philosophicæ scientiæ recessus penetrare, Historicos, Politicos, Poëtas aliosq; utilissimos Auctores legere, eorundemq; lectione Politicæ & Oeconomix legitimè administrandæ thesaurum sibi comparare absq; Lingvarum cognitione potest? Ut civilium negociationum mercimonia, contractus, pacta, fœdera, quæ absq; Lingvarum notitia nec contrahi, nec servari possunt, sicco jam pede transiliamus.

4. A facilitate. Nec est, quod difficultatem cognitionis quis nobis objiciat, si enim quæ est, ea non in Lingvis ipsis, quæ maximè homini naturales, sed in traditionis &

}perce-

perceptionis præceptorum modo duntaxat latet. Illa removeatur, adhibeatur sedulitas, affectetur perspicuitas, & facile patefcet facilitas.

5. *A suavitate.* Inde verò quanta resultet suavitas, dici vix à Lingvarum gnaris, ac nec credi vix ab insciis poterit. Quid suavius, quam vernaculâ ipsius Dei Lingvâ loqui posse? Quid dulcius, quam Arabes, Græcos, Hebræos, Latinos Auctores in originali quævis Lingva, legere & intelligere posse? Quid jucundius, quam cum Orientalibus & Occidentalibus Nationibus ac populis sermones mutuos absq; interprete conferre posse?

Amplific. à Compar. Imparibus. Gloriantur hodiè admodum vanè superstitiosi Germani, si vel Gallicè, vel Italicè confabulari cum exteris possunt: potiori jure in sinum sibi congratulabuntur, qui Lingvas Orientales, & Cardinales reliquas callent, & iisdem animi sensâ promere nòrunt.

Conclusio constet repetitione præcipuorum argumentorum & adhortatione ad percipiendam Lingvarum cognitionem.

Laudationem Jurisprudentiæ habet Cic. lib. 1. de Orat. Sapientiæ Aphthon. in Progymn. Eloqventiæ, Hadamar. in Aphthon. Rhetorica, Chytræ. in Procem. Rhet. Historiarum, idem Rhetor. fol. 13. Quartanæ febris, Phavorin. Maria, Erasmus, Magistratús, Schollius exerc. Rhetor. Schol. 6. Vituperationis argumenta sumuntur è contrariis. 1. inhonesto, 2. non-necessario. 3. inutili, &c. Vituperationem superbia habet Scholl. Schol. 9.

II. Animalia bruta laudantur

1. *A genere animantium.*
2. *A subjecto loco habitationis.*
3. *Ab adjunctis naturæ dotibus.*
4. *Ab effectis, utilitate seu gestis.*
5. *Vitæ & mortis genere.*

In animalium commendationibus conquirendæ sunt imprimis ex historia animalium ipsorum proprietates, & indagandæ naturæ dotes, quibus à Deo quodcunque præditum est. Hæ namq; præcipuum argumentum commendationis suppeditant & amplificari variè possunt. 1. à contrario. 2. comparatione similium, simulacra virtutum, quæ

quæ in illis refulgent, ad aliorum informationem transfere-
rendæ. Sit thema.

COMMENDATIO OVIS.

Propositio. Dicturus sum de laude Ovis, quæ licet inter
bruta reliqua abjectum animalculum reputetur, vel eo ta-
men nomine maximè commendanda, quod non electi
solum & fideles, sed ipse etiam Filius Dei in sacris literis
cum ovicula comparatur.

Confirm. argum. 1. à genere animantium. Est autem
Ovis animal brutum, mansuetum, quadrupes, lanâ undi-
que, capitis & pedum extremitatibus exceptis, vestitum,
voce balatum excitans.

2. Argum. à loco habitationis. Ut verò mansuetum est
animal, ita & inter homines habitaculum suum figit, æsta-
te quidem in agris, campis & sylvis inter congregales de-
gens, hyeme verò nivium & frigoris intemperiem, in tu-
guriolorum stabulis delitescens. Quòd singulari, dubio
procul, divinæ providentiæ dispositione factum, ut familia-
ri hac animalis hujus inter mortales cohabitatione, eximias
ejusdem dotes homines frequentius coram intuentes,
egregia inde virtutum Christianarum simul acta ad sui in-
formationem caperent.

3. A natura dotibus. Si quodpiam est animal, cujus do-
tes naturales homini imitandæ proponuntur, ovis certè
præ reliquis fuerit. Inter innumeras verò occurrit 1. *fide-
litas & dilectio.* Adhæret namq; fidelissimè pastori suo, Unde Ba-
eundemq; unicè diligit, & vocem ejus audit. Unde Isido-
rus, *agnus*, ait, *ab agnoscendo dicitur, quod inter omnes* *Heramet.*
ovium greges matrem solo balatu agnoscit. Quò ipsò imi-
tationis exemplum Christianis præbet, ut & ipsi pastori ani-
marum Christo Jesu uni & soli adhærescant, vocem ejus
audiant, & ipsum solum diligant, vide *Joh. 20.* Occurrit 2.
simplicitas & innocentia: Est ovis animal simpliciss. pacifi-
cum & maximè innocens; nec enim cum sui generis pugnat
est, nec minatur cornibus, ut bos, nec dentibus laniat, ut lu-
pus, nec calcibus ferit, ut equus, nec voce terret ut Leo, nec
ungvibus rapit, ut felis; nec venenum habet, ut viperæ.

D

Sic

Sic & Christiani quivis debent esse simplices, ut columbæ, *Matth. 10.* deponentes omnem malitiam & dolum, &c. *Vid. 1. Petr. 2.* Occurrit. 3. *mansuetudo & patientia.* Sola ovis cum ad occisionem ducitur, non grunnit, ut porcus, non reluctatur, ut taurus, non recalcitrat, ut equus: sed prorsus obmutescit, nec os aperit, *Esa. 53.* Sic & Christiani patientes malorum esse debent, *Heb. 10. 32.* Per patientiam animas obfirmare, *1. Cor. 5. 8.* & possidere, *Luc. 13.* non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo, *Cassiodor.* Occurrit. 4. *sobrietas & temperantia.* Carptim namq; , etiam ad pascua uberrima deducta, herbas decerpit, & modicis est contenta pascuis. Sic & Christiani solis necessariis contenti esse debent, habentes alimenta & tegumenta, *1. Tim. 6.* terrena reliqua non aliter ac canes ad Nilum transeuntes degustantes. Occurrit. 5. *naturalis inter ovem & lupum ἀντιπάθεια & bellum quasi ἀπόδοσις,* quæ tanta, ut & lyræ de intestinis ovis & lupi fabrefactæ, testudini applicatæ nunquam soni consonantiam edant. Admonent eadem inter Christianos & lupum infernalem perpetuam esse pugnam & bellum quasi irreconciliabile, *1. Petr. 5.* Occurrit 6. *timiditas.* Lupum enim vehementer exhorrescit, & ad primum ejus aspectum fugit. Ita & Christiani Diabolum perpetuò timere, exhorrescere & fugere debent. Sed quis quæso, omnes & singulas ovium dotes enucleatim enumerare posset? Quotusquisq; verò Christianorum excultus iisdem & præditus invenietur? Si justis pretiis rem æstimare velimus, erit vix unus & alter. Usq; adeò & bruta, bonitate sua naturali etiam homines, quorum corda sacella tamen pietatis esse debebant, multis parasangis superant.

2. *Ab effectis.* Quid verò de effectis oviculæ memorem? commemoranda essent plurima; sed unum si attigeto, omnia me commemorasse confido. Ovis est animal omnium utilissimum, omnium optimum, in quo ne minimum quidem, etiam de intestinis & excrementis invenies, quod usui humano non sit mirificè adaptatum. Quo ipso omnes nos edocent, esse scilicet optima opera, & varios

veræ

veræ fidei ac charitatis fructus edendos, ut toti, quanti sumus, opere demonstremus. Hic enim *probatio dilectionis est exhibitio operum*, quod dicit *1^a hom. B. Hier.* Singula hæc distributione subjectorum variè amplificari possunt. &c.

Commendationem Apis habet D. Chytræus Rhet. fol. 136. Cygni, Columba, Ciconia, Phœnicis & Pardalis. Dress. Rhet. fol. 409. Canis & Ciconia, Schollius Schol. 16. Bucephali, eq^{us} Alexandri M. Gell. 5. 2. Musca, Lucian. Bovis. Virgil. in Georg. Asinorum. Johann. de Indag.

III. Plantæ, herba, frutices, arbores, &c. commendantur.

1. A nomine ejusq ^{ue} notatione.	4. Ab adjuncto tempore.
2. A formâ.	5. A temperamētis q ^{ualitate} .
3. A subjecto loco.	6. Ab effectis sive usu.

Quandoq; etiam, si occurrat *συμπάθεια* & *ἀντιπάθεια*, eandem pro argumento ultimo declaranda. Præcipuæ autem amplificationis argumenta desumenda sunt ex herbarum & fruticum artificiosis indagatoribus, Dioscoride puta, Plinio & aliis, qui plantarum & herbarum vim studiosissimè investigârunt. Interferenda etiam, amplificationis gratia, applicatio simulacrorum & virtutum, quæ sub herbarum proprietatibus nobis adumbrantur. Nostrum hîc esto Thema.

COMMENDATIO RUTÆ.

Propositio. Luctuosissimum hoc tempus, quo pestiferæ luis contagium latè hinc inde serpit, plurimaq; oppida, vicos & pagos inficit; admonet me, ut de Ruta, quæ præsentissimum, communi omnium naturæ Magistrorum opinione, omnis veneni remedium judicatur, paucis verba faciam, ejusq; naturam breviter orationis penicillo depingam, ut ad nostri informationem accommodem.

Confirm. arg. 1. à nomine. Varias autem herbæ huic appellationes indiderunt: à Dioscoride *lib. 3. f. 647. Rhyten & Paganon* dicitur: Apulejus, c. 89. *Viperalem* nominat, quod viperis infesta: Vulgato verò nomine *Ruta* appellatur, dubio procul notat. ab effect. quod venenum quodvis assumptum è latebris quibusvis corporeis eruat & propellat.

2. *A forma & specie.* Species Rutæ diversæ sunt, forma & figura distincta. Alia namq; sylvestris, alia domestica est. Illa, Hieronymo Trago attestante, in Germania incognita: hæc verò notissima est. Quæ ipsa tamen foliorum figura & fructuum forma, eodem teste, dissimilis est, & non nisi ab ingeniosis naturæ venatoribus discerni potest. Communissima autem Ruta caulem habet rectum, subligneum, in ramusculos erectos divisum plurimos. Folia habet parva, acuminata tamen & oblonga, coloris prasini sive herbidi: flores profert coloris ravis, stellulæ figuram repræsentantes, è quibus quadrati producuntur folliculi, nigricante legumine, rutarum novellarum semine repleti.

3. *A subjecto loco.* Nascitur copiosè in omnibus, ubicunq; feritur locis: Soli verò exposita uberiori fertilitate provenit. Invenitur tamen etiam, quæ in muris lapidum commissuris exsurgit: Unde & *muralis* dicitur.

4. *Ab adjuncto tempore.* Excrescit primo vere, & flores suos mense Julio profert. Semper verò, cæteris herbis & floribus marcescentibus, etiam in media hyeme virescit. Quo nomine dulcissimam nobis exprimit imaginem Ecclesiæ, quæ in sævissimis persecutionum tempestatibus *hoc habet proprium, ut, dum quæritur, quæ B. Hilarii de Trinitat. verba sunt, persequitur, floreat: dum opprimitur, crescat: dum contemnitur, proficiat: dum leditur, vincat: dum arguitur, intelligat: tunc stet, quæcum maxime superari videtur.*

5. *Ab adjunct. prop. temperamenti & qualitate.* Complexionis ruta est calidæ & siccæ: & quidem calida est in secundo, sicca verò in tertio gradu.

6. *Ab effectis sive usu.* Quanta ejus sit nobilitas, admirabili ipsius virtute, quæ in medendo est efficacissima, perspicere potest clarius. Ruta *primum* universale lethalium medicamentorum est antidorum præsentissimum, Dioscoride teste, *lib. 3. cap. 43.* Inprimis verò folia ejus cum nucis juglande aridisq; ficibus præsumpta, inefficaces venenorum vires reddunt. Cum ficibus & amygdalis dulcibus mane sumpta, à peste, morbis contagiosis & aëre venenato efficacissimè præservant, Avicenna teste *tract. 1. c. 578.*

Qua

Quâ ratione efficaciam meriti Christi Ruta nobis præfigurat. Peccatum venenum est lethiferum, quod certo certius mors & æterna damnatio insequitur. At Ruta salvificæ meritum Christi est, quod cum dulcibus amygdalis & ficibus veræ fidei cordi applicatum, non solum peccati venenum mortiferum inefficax reddit, sed & contra ejusdem pestiferam lucem certissime præservat. Rutæ secundo folia cum semine in vino cocta, miris modis cor corroborant, pleuritidem curant, pulmonem & cholericam passionem sanant. Quo ipso efficaciam adumbratam videmus seminis immortalis & incorruptibilis, verbi Dei, quod coctum in nobis atq; recoctum, mirificè cor nostrum corroborat, passiones ejus acutissimas sanat, & ut respirare in angustiis quibusvis possimus, præstat. *Ἄρτυρα* 3. naturalis est inter Rutam & bufones, vipers atq; serpentes; Bufones siquidem salviæ receptaculis mirificè gaudent, cujus rei gratia, ad pellendos è loco bufones, ad salvias communiter plantari rutæ solent. Odorem etiam rutarum infestum serpentibus esse, ex eo colligit Aristoteles *lib. 9. de hist. animal.* quod mustela cum serpente dimicatura, in certum ejusdem interitum rutam comedat. Sed & hæc affectio imaginem exprimit Vatinianæ istius *ἀντιβείας*, quæ inter Christum & Serpentem antiquum, Draconem infernalem, intercedit. Quæ enim convenientia Christi & Belial? qui conculcavit caput Serpentis & Draconem dejecit in abyssum. Alias Rutæ virtutes lubens nunc prætereo. Eas verò his Schola Salernitana versiculis pro more exprimit:

Salvia cum Ruta faciunt tibi pocula tuta.

Nobilis est Ruta, quia lumina reddit acuta.

Ruta comesta recens oculos caligine purgat.

Ruta facit castum, dat lumen & ingerit astum.

Cocta facit Ruta de publicibus loca tuta, &c.

Commendatione Amaranti purpurei sive Floramor/oder
Tausendschön/Item Sitis, ficus, cujus mentio etiam fit Matth.
12. Sycomori, Luc. 19. Synapi, Matth. 13. Myrrha, Matth. 2.
Psal. 44. Amygdali, habet Dresslerus Rhet. fol. 448. ad 464.

Balsami laudationem habet Schollius *exerc. Rhet. Schol.* 20. Brassicam laudat Cato: *Malsam & Albucum* Hesiodus. In Gemmarum & lapidum commendationibus hi ipsi, q̄si in plantis & herbis, adhibentur loci: De auro, lapide Amianto & Margaritis exemplum habet Dress. *Rhet. fol.* 464. & seqq.

IV. Regiones, loci, portus, insulae &c.
commendantur.

- † 1. A situ & locorum vicinia.
- † 2. Ab incolis Veteribus & recentioribus.
- † 3. A Regibus & Ducibus.
- † 4. A soli q̄ualitate & aëris clementia: q̄so refertur fertilitas, annonæ copia, fruges, aq̄æ, flumina, stagna, maria, animalia, fera, &c.
- † 5. Ab urbium frequentia & celebritate.
- † 6. A Politia & forma gubernationis, siue Institutis &
- † 7. A moribus incolarum. (Legibus.)
- † 8. A cultu Religionis, Ecclesiis & Scholis.
- † 9. A rebus gestis & virtute bellica.

Ratio tractandi hæc argumenta petenda est ex Cosmographis, Chorographis & Historicis, qui in describendis regionibus sunt occupati. In quibus nostra ætate excellit Abrahamus Ortelius, qui tabulas Cosmographicas totius universi æri incisas edidit. Præcipua autem vis amplificationis consistit in comparatis, si regionem, quam laudandam suscepisti, cum aliis conferas, & quantum ab illis nobilitate distet, ostendas. Sit hîc Thema nostrum.

COMMENDATIO HASSIÆ.

Propositio. Ipsa pietas in communem nostram Patriam me monet, ut paucissimis de laudibus Hassiæ dicam.

Confirm. arg. 1. à situ. Est Hassia una ex nobilissimis Germaniæ Principatibus, hodiè Landgraviatûs titulo insignis, cujus situs ab Oriente Thuringiam & Buchoniam attingit, à meridie Rheni tractum Meridionalem, Ringoviam & Cattimelibocum siue sylvam Ottenicam: ab Occasu Diœcesin Coloniensem & Montensem: à Septentrione, Westphaliam & Brunsvicensium terram. Ambitu suo complectitur Comitatus plurimos, Hanovicum scilicet, Nalfovicum

fovicum, Isenburgicum, Solmejum, Waldecensem, Witgensteinensem, Königsteinensem, Cattimelobocensem, Deciensem, Zigenhaynensem, Niddanum : Dominia itidem Epstein/Itter & Plesse/rc.

2. *Ab incolis.* Incolæ ejusdem ab antiquis temporibus fuere Catti, populi & vetustissimi & bellicosissimi, quos hodiè Hessos nominant : id quod è Cornel. Tacito de rebus gestis Germanorum ad oculum demonstrari posse controversum non est, etiamsi quidam tum sedem & nomen Cattorum ab Hassis & Hessorum limitibus discernere hodiè, præter veritatem Historicam, satagant.

3. *A Regibus & Ducibus.* Sicut autem veteres Catti Principes habuerunt nobilissimos, Aristum scilicet Adgandelstrium & Catumerum, quos *lib. 11. annal.* Cornel. Tacitus honorificè commendat : ita & Hassi nostri Duces habuere nulli virtute & animositate secundos. Ut eorum namq; memoriam, qui ante Chunradi Imp. tempora iisdem laudabiliter præfuere, ab inferis nunc non revocem, constat certè, inde à Ludovici Barbari, primi Thuringiæ & Hassiæ Principis, temporibus ex ejusdem prosapia tot Ludovicos, tot Othones, tot Henricos, tot Guilhelmos, rebus & domi & foris fortiter ac præclarè gestis illustres, extitisse, inter quos, veluti lampas splendidissima, emicat Potentissimus ille Heros Philippus Magnanimus, nostrorum Principum Avus pientissimus, cujus & virtutes & gesta laudatissima ne Ilias capere posset, Taceo alios.

4. *A soli q̄ualitate & aëris clementia.* Aërem Hassia habet salubrem & commodum, non nimis crassum aut nebulosum, unde nec noxi objecta, sicut regiones aliæ, morbis & symptomatibus. Solum habet fertile, frumenti omnis generis ferax; sylvas, nemora, juga, colles non tantum habet amœnissima, sed & pascendis pecoribus convenientissima ferisq̄ve instructissima. Prata & pascua continet saluberrima, rivis, fontibus & amnibus undiq̄ve irrigua, flumina habet piscibus fœcundissima plurima, è quibus præcipua *Verra & Fulda*, quæ inferiorem Hassiam irrigant, & infra *Cassellas Visurgim*, nobilissimum flumen

constituunt. *Lanus* item & *Edera*, quæ superiorem Hassiam fecundant, & tandem ille in Rhenum prope confluentiam, hic verò in Fuldam supra Casellas sese exonerat. Inde tantus terræ nascentium in Hassia proventus, ut vicinarum etiam gentium necessitati sublevandæ sufficientissimus esse possit.

5. *Ab urbium frequentia.* Urbes Hassia continet plurimas, quæ licet magnifica ædificiorum structura Germaniæ civitatibus illustrioribus non possunt æquiparari, possunt tamen antiquitate & virtute cum iisdem certare. Castella habet munitissima tria: in medietate regionis *Ziegenhayanam*: in extremitate Occidentali, *Casfilium*: in Meridionali *Giessam*. Superioris Hassiæ Metropolis est *Marpurgum* Ptolomæo, uti volunt, *Misia* dictum, *Academiâ* nobile. Cui proxima *Giessa* & ipsa *Academiâ* noviter erectâ, per universum orbem clarissima. *Alsfeldia*, *Frankoberga*, *Grumberga*, *Vettera*, &c. In Cattimelibocatu superiori *Darmstadium*, Principis Regia: in inferiori *Coarinus* ad Rhenum. Inferioris Hassiæ Metropolis est *Casfilium*, Ptolomæo *Stereuntium* dictum, antiqua principum sedes, cui proxima *Hirsfeldia*, *Abbatia* & *Scholâ* illustris *Schmalkaldia*, fœdere Principum Protestantium ibidem inito, & *Confessionis Articulis* celebris, *Eschwegeia*, *Hombergia*, *Dreisa*, *Allendorphium*, ob Salmas saluberrimas orbi notissimum, *Rotenburgum*, palatio Regio decoratum, &c. Ut sic jam pede Arces, Cœnobia, Claustra, Monasteria & Oppida, per totam regionem hinc inde dispersa, alia brevitate ergò transeam.

6. *A Politia.* De forma gubernationis regionis hujus quid referam: Est illa & æquissima & felicissima. Regitur à Principibus sapientissimis, pietatis, justitiæ, æquitatis, pacis & tranquillitatis amantissimis: qui, ne subditi præter jus & æquum à quopiam affligantur aut opprimantur, præter *Cancellarias*, uti vocant, *aulicas*, *Dicasterium* summum communibus sumptibus alant, in quo quæstiones controversæ à Præside Nobiliss. Nobilibus itidem aliquot & *JCtis* præclarissimis, *Assessoribus* æquissime dijudicantur,

tur, à quorum sententia non nisi ad Cameram Imp. in certis tamen duntaxat casibus, appellare cuiuspiam conceditur. Quin etiam in criminalibus judiciis tanta severitate sententiæ feruntur, & executioni citra ullum personarum respectum mandantur, ut vel eo etiam nomine optimè Hassia nostra apud extraneos audiat, terrorem suppliciorum sceleratis incutiat & sic liberrimum viatoribus transitum præbeat. Cùm in vicina Westphalia hostium sint incursiones creberrimæ, latrocinia frequentissima, direptiones & furta vulgatissima.

7. *A moribus incolarum.* Hinc adeò fit, ut, cùm qualis Rex, talis grex; Regis namq; ad exemplum totus componitur orbis, ipsi etiam incolæ sint justitiæ & æquitatis studiosissimi: inter ipsos floreat integritas, luceat honestas, vigeat erga peregrinos æquè, ac incolas, humanitas: sint artium honestarum, studiorum & laborum cultores: vitiorum verò quorumvis osiores.

8. *A cultu Religionis.* Quin etiam, quod omnis commendationis caput est, pietatis sint devotissimæ, Religionis sinceræ & incorruptæ: Ut enim de devotione ipsorum sub Papatu, quam erecta hinc inde sacella, templa & claustra comprobant, nil dicam: Fuit certè Hassia inter Regiones Germaniæ cum primis, quæ Philippo Principe auspice, rejectis Pontificiis abusibus, sinceram Evangelii doctrinam amplexata, cujus auspiciis etiam Academia sub primis Evangelii primordiis, Anno 1527. Marpurgi erecta, ut depositum hoc sacrosanctum pretiosè asservaret, & ad posterum incorruptè propagaret. A cujus integritate cum superioribus annis Doctores quidam deficerent, erroresq; antiquæ sinceritati contrarios defenderent, mirandâ Dei Opt. Max. providentiâ, Imperatoris verò Augusti clementia factum, ut auspiciis pientissimi Principis Ludovici, nutritii nostri clementissimi, nova Academia Gießæ, tribus à Marpurgo milliaribus, Anno 1605. erigeretur, quæ in hodiernum usque diem invariata Hessorum fidei & veritatis sincera asservatrix & propagatrix est religiosissimi, & alma pietatis & studiorum mater, è cujus

gremio patriæ nō solum, sed & exteris nationibus constantes fidei assertores & defensores prodiere quàm plurimi.

9. *A rebus gestis.* Restat, ut de rebus Hasslorum gestis dicam. Dicam autem pressius, cùm obviæ eæ sint omnibus. Quanta cum fortitudine Romanorum vim Catti veteres olim represserint, historiæ Romanæ tacere non possunt. Qua virtute Hessi nostri præditi fuerint, & etiamnum sint, tentantur tot retro actis seculis res fortiter in debellandis hostibus suis gestæ, tot victoriæ, tot trophæa, tot insignia, quæ patrum nostrorum memoria laudabiliter reportarunt. Sensere (antiqua lubens prætereo) Episcopi Moguntinenses, Herbipolenses & Bambergenses: Sensere Monasterienses: Sensere Brunsvicenses: Sensere denique cum magno suo malo innumeri alii &c.

Conclusio constet repetitione argumentorum præcipuorum, adjuncto voto pro patriæ hujus nostræ incolumitate.

Confer cū his commendationē Hassiæ, quæam habet Scholl. ex Rhet. Schol. 17. Africa regionis descriptionem habet Salust. in bello Jugurth. Germania Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Sicilia, Justin. lib. 4. Macedonia, idem l. 7. Italia, Virg. l. 2. Georg. Infernum describit. Virgil. l. 6. Æneidos, de quibus vid. Dress. fol. 4. 22. Item Bajæ, Æneid. 1. Portum Luna siue Carthaginensium, Æneid. 1.

Flumina & fontes laudantur

- † 1. *Ab ortu.*
- † 2. *Ab amplitudine.*
- † 3. *A colore & cursu.*
- † 4. *A locis, quæ interlabuntur, nobilioribus.*
- † 5. *A piscium copia.*
- † 6. *A salubritate & effectibus naturalibus.*

Ad loca adjacentia referendæ etiam *Insulæ*, si quas continet, item *nemora, civitates & pascua*, quæ irrigant. Ad effectus naturales referuntur etiam *metalla & lapides*, si quæ proferunt. Sit exemplum.

COMMENDATIO LANI SUPERIORIS HASSIÆ FLUVII.

Propositio. Mirifica nobis in dies præbet utilitates nobilis ille

ille *Lanus*, qui moenia nostra præterlabitur: eundem igitur paucis commendandum putavi.

Confirm. arg. 1. ab origine. Oritur *Lanus* in *Hassia* superioris parte Occidentali, in confinio Comitatus *Nassovici* & *Wittgensteinensis* è rupe saxea altiori montis *sylvestris* vastissimi, *das Rothhaar* dicti: è cujus montis radicibus, juxta quatuor mundi plagas, quatuor etiam, qui mirabiliter singularis & singulariter mirabilis naturæ lusus est, scaturiunt fluvii *Hassia* non ignobiles. Præter siquidem *Lanum*, qui ad Orientem ebullit, lapide uno vel altero ab ejusdem fonte *auffm neuen Dhr* / Meridiem versus *Dilla* oritur, quæ Comitatum *Nassovicum*, *Dillenbergam*, Nobilissimam *Nassovicorum* Comitum sedem & *Herbornam* irrigat. Iterum ad Occasum ejusdem montis *auff der Säu- spizen* / scaturit *Sigena*, quæ anfractibus suis *Sigenum*, illustre *Westriacæ* *Sylvæ* oppidum à fluvio præterlabente sic dictum, petit, & inde per *Coloniensem* agrum ad *Rhenum* accelerat. Deniq; uno atq; altero bombardæ ictu à *Sigena* scaturigine in *Septentrionali* montis latere *an der Bens- fe/Edera* profilit, fluvius & limpida aquæ puritate, & piscium, auratorum præcipuè, quos trutas sive forellos vulgò vocitant, Salmonum item copia, & aureis, quibus scatet, arenis, per universam *Hassiam* celebratissimus, qui, irrigatâ *Francobergâ*, Comitatum *Waldecensem* ingreditur, & non procul à *Cassilio Fuldæ* immiscetur.

2. *Ab amplitudine.* Sed ut ad *Lanum* nostrum revertar, est quidem à prima scaturigine rivus exiguus, verum in prima, quam decurrit, valle ex utroq; tam dextro, quam sinistro latere in alveum suum rivulos triginta circiter alios recipit, & inde injustum fluvium excrefcit.

3. *A colore & cursu.* Coloris est limpidi, sed tamen & vitrei, fluitq; cursu leni, quandoq; etiam, ob saxorum interjectum, fragroso, sed tamen grato susurro.

4. *A locis adjacentibus.* Urbes præterlabitur plurimas, irrigua primùm valle decurrendo præterlabitur *Arcem*, quæ à *W i i k i n d o* Saxone nomen habet. *Wittgenstein* / &
amj.

antiqua illustrium ejus nominis Comitum sedes est: inde *Bidencapium*, Hassiæ oppidum; hinc inter juga Orientem versus obambulans, mox subito anfractu ad montem Lani, ubi Ohmam, amnem, in se recipit, per amœnam vallem Meridiem cis *Marpurgum* petit, cujus lateri Orientali sese accommodat. Postea amœnissimo & fertilissimo tractu plurimos pagos & vicos irrigans, nobile Hessorum propugnaculum, *Gressam* hanc nostram, è parte Occidentali præterfluens, Imperialis *Wetzflavia* mœnia lambit, & exceptis ad eadem Dillæ, fluvii, aquis Comitatum Nassoviensem ingreditur, atq; irrigatis inter jugera montium agris, oppidis & vicis, *Weilburgo*, *Limburgo*, *Nassovia*, *Embsena*, (quæ ob saluberrimas thermas, ad Lani ripas scaturientes, in Germania est notissima) tandem supra Confluentiam ad oppidum *Löhnstein* in Rhenum sese exonerat.

5. *A piscium copia.* Producit Lanus & educat plurima delicatissimorum piscium genera, præcipuè autem Lucios, multos Barbos sive Barbones, Cyprinos, Percas, Rubiculas, Tenchas, Anguillas, fluviatiles mustelas, Thymallos, Scombro, Cancros, Gobios, Fundulos, quandoq; etiam, quam non in omnibus locis, auratas Trutas, Leuciscos, item Alburnos, Columbos, aliosq; vulgaris notæ pisciculos saxatiles & arenarios plurimos delitiis esculentorum convenientissimos.

6. *Ab effectibus.* Sunt verò aquæ fluvii hujus saluberrimæ non potui tantummodò, sed & scabiei atq; pruriginis curandæ præcipuè accommodæ. Tanta siquidem ejus est potentia medica, ut cum multis etiam thermis contendere possit, cum psoram, quâ communiter Studiosi divexantur, præsentissimè sanet, ut nemo tantâ scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum Lano lotus, ocissimè, non aliter, ac Naëhman Syrus Jordano tinctus à lepra, cureretur. Communes alios effectus lubens prætereo.

Subjiciatur Conclusio.

Commendationē Nilis & Edera, fluvii Hassia, habet Scholius exerc. Schol. 19. Laudatio Mosella extat apud Ausoniu. Descriptionē fontis habet Ovid. lib. 4. Metamorph. Dresser
com-

commendat fontem in Bruleto, propè Lipsiam, quæ appellatur Tripidax, Drenbron/ Fol. 447. Fontem Acin, propè Solsarium laudat P. Lotichius in poëmat.

Montes Commendantur.

† 1. *A situ & radicibus.*

† 2. *Ab iis, quæ in ipsis vel nascuntur, ut ab herbis & arboribus; vel effodiuntur, ut à metallis.*

† 3. *A feris, quæ in illis degunt.*

† 4. *Ab arcibus siue turribus, quæ a ipsis impositæ.*

† 5. *Ab aliis memorabilibus rebus & prodigijs.*

COMMENDATIO MONTIS DYNII,

quæ vulgò appellatur, der Dynßberg.

Commendaturus montem Dyni adhibebit *arg. 1. à situ.* Mons iste situs est in confinio Hassiæ & Comitatus Nassovici Weilburgensis, à Gießa milliari uno: insistit collibus aliquot circumjacentibus, & vastissimæ est altitudinis, ita, ut ab ejusdem coronide etiam ultra milliaria decem quis visu, sereno cælo, penetrare & ipsum Melibocum perspicere possit. Circa radices ejus in montibus aliis positæ sunt arces contiguâ serie vetustissimæ quatuor: *Solmensis*, quæ avita Solmensium Comitum sedes, *Regiomontana*, *Fetzburgensis*, *Gleiburgensis*.

2. Arg. ab herbis, arboribus & metall. Herbas varii generis profert, quæ ab herbariæ Medicinæ Studiosis verno & autumnali tempore colligi solent. Arbores producit præcipuè quernas, & quidem immensæ quantitatis & altitudinis, ut meritò annosæ quercus dici possunt; quæ annuatim copiosam glandium segetem saginandis suis, divinâ benedictione interveniente, suppeditant; quin & convenientissimam extruendis ædificiis lignorum materiam architectis impertiunt. Metalla produxit hætenus nulla, nisi quod ad Meridionalis lateris radices lapides effodiuntur, è quibus optima calx, extruendis muris apprimè præ aliis hujus loci conveniens, conficitur.

3. Arg. à feris. Feras fovet plurimas, inprimis verò magna cervorum, capreolorum, aprorum, vulpecularum, &c. in eodem degit copia, quæ auspiciatam Principibus præ-

dam

dam & suavissimam in venando recreationem excitant. Habent & lupi in eodem lustra sua, & quod mirandum hinc locorum meritò est, in summa montis coronide Aquilæ nidus vastæ amplitudinis, in quercûs alicujus cacumine conspicitur, in quo annuatim pullos suos excludere & educare Aquilæ solent.

4. *Argum.* Arx in monte hoc non habetur, conspiciuntur tamen in summitatis ejus circuitu fossæ aliquot profundissimæ ac clarissimæ, quæ antiquis retrò seculis illius extracti castri rudera sunt certissima, è quibus veteres Catti Romanorum aliorumq; hostium vim & incursiones repulisse non obscuris indiciis multi colligunt: quanquam & debellatis Cattis, præsidium hinc suum Romanos ad compescendum eorundem impetum collocasse, alii verius autumant.

5. *Argum.* Fontes & rivuli ad radices montis hujus scaturiunt plures, sed tamen nullius notæ, nisi quod è Meridionali ejus latere profluit Bibera, die Biber/ quæ per vallem aliquot molas agitando decurrit, trutas sive forellos, fundulos & cancos, gratissima delicatorem obsonia, prodit, & non procul à Gießa in Lanum amnem exit.

V. *Urbes, Arces, Castella, &c. laudantur.*

† 1. <i>Ab antiquitate seu conditoribus.</i>	† 6. <i>Ab amœnitate.</i>
† 2. <i>A situ, forma si ve partibus.</i>	† 7. <i>A civium moribus, virtutibus & studiis.</i>
† 3. <i>Ab adificiorum structura.</i>	† 8. <i>Ab opibus & mercatu.</i>
† 4. <i>Ab aeris clementia, soli fertilitate & rerum abundantia.</i>	† 9. <i>A forma Politia & Senatu.</i>
† 5. <i>A fluminibus, quibus irrigantur.</i>	† 10. <i>Ab Ecclesia & Scholis.</i>
	† 11. <i>A rebus præclare gestis.</i>

Concurrunt hi loci cum iis, qui supra in comendatione Regionum propositi fuere, ideoq; actum agere videbimur, ubi novis eosdem exemplis declarare voluerimus. Interim in juniorum gratiam unico exemplo illustrabimus: Sit illud

COMMENDATIO GIESSÆ.

Optimo jure ingrati mihi hospitis nota inureretur, si alma nostræ, matris Gießæ, quæ aliquot nos per annos in
finu

finu suo fovit, ac gratum hospitium præbuit, justum encomium sicco, quod ajunt, pede præterirem. In debitæ igitur pietatis & grati animi testimonium, de laudibus ejus absq; ullis verborum sesquipedalium ampullis dicam quam strictissimè.

Arg. 1. ab Antiquit. & conditor. Sebastianus Münsterus in opere suo Cosmographico, quàm sæpissimè de veterum Germanorum in annotandis rebus gestis incuria ac socordia conqueritur. Hinc namq; fit, ut præclarissima non tantum Germanorum gesta ignoremus, sed & plerarumque urbium origines certæ & indubitata nos lateant. Idem de Gießa nostra conqueri jure & nos poterimus, cum origo ejus planè sit incognita: Esse tamen eam unam ex vetustissimis Hassiæ oppidis, monumentorum veterum reliquæ testantur. Colligere id esse è Latino literarum diplomate, ab Ottou. Hassiæ Landgravio, Anno Domini 1323. 11. Kal. Septembr. concessio, quo privilegia civitatis impertit *habitantibus*, quæ verba ejusdem sunt, *ante seu extra oppidum Gießen quibus fruuntur cives habitantes intramuros.* Oppidum ergò longè antè & quidem D. Elisabethæ temporibus fuisse, probabile est, id quod & murorum antiquitate arguunt.

2. A situ forma & partibus. Sita verò urbs hæc est in veteri Cattorum sede, ea scilicet superioris Hassiæ parte, quæ agrum Wedderaviæ attingit, in loco paludoso & plano, attamen valdè opportuno: à Francofurto scilicet Meridiem cis milliaribus 6. ab Imperiali Wetzflaria Occasum versus, milliar. 1. à Marpurgo ad Septentrionem milliar. 3. à Grunberga ab Ortum milliar. 2. Situs vel eo nomine reliquis Hassiæ civitatibus præferendus, quod regia totius Hassiæ via, quæ Francofortum & Spiram ducit, mediam urbem penetrat: cujus beneficio, è quibusvis Saxonix ditionibus aliisve circumjacentibus plurimis tam Meridionalibus, quàm Occidentalibus & Orientalibus, universæ Germaniæ regionibus, singulis septimanis studiosis & incolis aliis literæ per tabelliones juratos à Parentibus & Cognatis aliis tutò transmitti, necessaria verò

alia

alia curruum beneficio absq; gravi sumptuum dispendio advehi possunt. Forma oppidi primitus quidem fuit circularis, & exiguo admodum ambitu descripta, id quod veterum murorum rudera, aqua interfluente conclusa, indicant: latissimis verò progressu temporis suburbiorum pomœriis ante Christi ann. 1325. amplificata, ut justam nunc civitatis magnitudinem repræsentent. Portas, ad quatuor cœli plagas directas, habet quatuor, quibus etiam in totidem partes, totidem plateis, discernitur. In meditullio verò non aliter, ac cor sive ventriculus in corpore humano, forum cum curia continetur. Orientem respicit porta novi strati: Meridiem Francof. quæ vulgò porta Selicernii dicitur: Occasum Henchelheim; sive suburbii novi: Septentrionem Marpurgi communiter porta valli dicta. Ambitus ejus talis est, ut si exteriores fossarum terminos legas, deambulando per horæ unius spacium demetiri eundem possis. Ob loci commoditatem à Philippo, Hessorum Principe, vallis & fossis validissimis undiquaq; munita est, Ann. 1530. idq; non sine gravi consilio: voluit enim sapientissimus Princeps, ut Gießa hæc communis Hassiæ propugnaculum esset fortissimum, quo, tanquam clave, aditus in eandem omni hosti penitus intercluderetur. Dirutum est vallum ex parte, & fossæ structæ, fatis sic volentibus è Cæsaris ira, Ernesti, Solmens. Comitis, manu, Principe Philippo in custodia detento, An. 1547. At à Ludovico Seniore Landgravio reparata valli propugnacula & amplificata cum fossis omnia Anno 1571. Id quod verbis Epigram. Petri Paganini, P.L. lapidi portæ Francof. incisum innuit:

Captus erat Princeps, non Marte, sed arte Philippus,

Cum bene munitum destrueretur opus.

Nominis hoc patrii Ludovicus amore refecit,

Anno bis septem lustra sequente novo.

Principe dignus honos patria sarcire ruinas,

A quibus Hassicos, Christe, tuere polos.

3. *Ab edificiorum structura.* Ædificia Gießæ nostræ non redolent insolentiam Hispan. nec magnificentiam spirant Ital.

Ital. sed sunt humilia, lignea, luto & calce obducta, regulis sive lateribus coctis tecta: vetustate tamen structuræ corusca. Nec minus hoc dedecori ipsi cedit, quàm Wittemb. quæ ipsa, Universitatis ejus annalibus attestantibus, antequam Academiae sedes facta, domus habuit luteas & stramine tectas, quanquam nunc ædium magnificentia cum aliis certet: quod ipsum & de Giessa nostra certò nobis pollicemur, si eâ modò, quâ cœperunt, in extruendis partim novis, reparandis partim & exornandis veteribus ædificiis, sedulitate incolæ perrexerint. Basilicas olim habuit duas, alteram D. Selicernio sacram, extra oppidum in monte Selicernii, non procul ab officina lateritia sitam, à Philippo Landgravio, ne ob loci vicinitatem propugnaculo valli nocumento esset, destructam. Alteram D. Pancratio dicatam, in media urbe sitam, & ipsam structurâ humilem ac angustam, sed tamen turri excelsa, aramentis sive campanis sonoriferis instructissimâ, exornatam. Hoc ipso interim tempore de illustri aliquo templo novo extruendo Illustr. Princeps deliberat. Orientem versus conspicua est arx vetus, quæ Capitanei sedes est. Collegium deinde Ludovicianum, regia magnificent præteritis annis extructum, cujus splendor non aliter, ac Jaspis annulum aureum, universum oppidi circulum exornat, post aula nova Grammatophylacio Principis nunc dicata; & tandem sumptuosissima ista armamentarii novi strues à Ludovico, Seniore Hassiæ Landgravio, erecta, necessariisque munitionibus quibuscunque sit instructa, ut exteræ etiam regiones excellentiæ palmam ipsi meritò porrigant.

4. *Ab aëris clementia, soli fertilitate & fluminibus.* Aëre Giessa fruitur salubri: non enim montibus est interclusa, ut pestiferæ mephites & putres exhalationes virosa crassitie ipsam corrumpant; sed aëre fruitur libero, ideoque puro: ita, ut pestis vel alius morbus acutus rarissimè hîc, sicuti alibi fieri consuevit, grassetur, aut si quandoque incidat, absque gravi tamen infectione hinc inde leviter vage-
tur. Solum habet circumquaque fertile, quod Wetterav.

E

redo-

redolet fœcunditatem, omniumq; fructuum, frugum ac leguminum proventum copiosissimè edit, pascuorum sylvestrium & pratorum irriguorum luxuriâ abundat, quorum fertilitatem fluminum præterlabentium rivi, Wisleci scilicet & Lani, mirificè promovent: ut hoc nomine, omnium saniorum iudicio, aliis Hassiæ oppidis moritò suò sit præferenda.

5. *Ab amœnitate.* Fertilis hæc soli æqvabilitas loci etiam amœnitatem reddit longè jucundissimam. Sive enim hortorum respicias frequentiam, est ea circumqvaq; fragrantissima; sive pratorum abundantiam, est ea suavissima; sive campi & agrorum copiam, est ea potentissima, sive recessum atqve umbraculorum sylvestrium virescentiam, est ea exoptatissima, ut jure hîc illud Poëtæ usurpare possis:

Nullus in orbe locus Giesâ præluceat amœna.

6. *Acieibus.* Civibus Giesiæ nostræ ut plurimum agrorum culturæ & opificiis manuariis, in primis verò lanificiorum texturæ inde à multis retrò seculis sunt dediti, quo nomine & Giesâ & Gissenus pannus apud externos celebris. At quia contractibus & mercimoniis quæstuariis aliis non inhiant, ab iniquis & fraudulentis imposturis sunt alieniores, simplices, humiles, temperantes, & ut simul ac semel dicam, viri sunt honesti & boni. Quod si quandoque unus atqve eorum in censu deprehendatur nequam & degener, mirum usqve adeò non est, cum semper mala sint admixta bonis errore sub illo.

7. *A Politia.* Politicæ gubernationis forma incolæ temperatâ utuntur. Agnoscunt enim summum Magistratum Principem cum Subdelegatis suis, & juxta hos ordinem Senatorium & Consules, qui controversias Legibus æqvissimis justò dirimunt, bonos & innocentes defendunt, sceleribus & flagitiis pollutos severè puniunt.

8. *Ab Ecclesia & Schola.* Quid? quod præcipuum civitatis ornamentum est, Ecclesia in hac urbe doctrinæ ac Religionis puritate floret & viget; eandemq; ab omnibus corruptelis in hanc usq; diem illibatam conservat: idq;

bene-

beneficio fidelissimorum Pastorum suorum, virorum Clarissimorum, qui longis abhinc annis eam voce & re laudabiliter rexerunt: inter quos præcipuè excellent *Henricus & Orthius* Theologiæ postea in Academia Marpurgensi Professor, *Georgius* ille *Nigrinus*, Comitatus Niddani Superintendens, scriptis editis clarissimis; & nostra ætate *Jeremias Vietor*, SS. Theol. D. & ipse Superintendens: in cuius demortui locum legitime electus successit *Johannes VVinckelmannus*, SS. Theol. Doctor, Professor Primarius & Superintendens, qui adhuc dum doctrinæ puritate, morum verò & disciplinæ gravitate strenuè officio suo defungitur. Quin etiam, quod pretiosissimum est hujus civitatis κειμήλιον, dotibus reliquis longissimis parasangis præferendum, exornata est, interveniente depravatæ in Hassia Religionis purioris cataclysmo, in Anno 1605. singulari Dei benignitate, LUDOVICO Pio Hessorum Landgravo Celsiss. nutritio nostro clementiss. auspice, Scholâ novâ, quam privilegiis Academicis summa RUDOLPHI II. Imperatoris Augusti clemencia, Anno 1607. amplificavit: ut nunc Academia hæc veræ & sinceræ Religionis, quæ exulare alioquin in Hassia cœperat, omniumq; Facultatum, scientiarum, artium humaniorum, virtutis & morum pietatis officina sit instructissima & florentissima, è qua, tanquam ex eqvo Trojano, quotidiè prodeunt viri in omnibus scientiis exultissimi, patriæ non solum, sed aliis etiam exteris nationibus utilissimi ac saluberissimi.

8. *De rebus gestis.* Dicerem ad calcem etiam de rebus ab incolis præclare gestis: at quia hæc laus cum reliquis Hessis ipsis communis est, nil dicam. Fuisse tamen præclarissimè de Principibus suis omni tempore meritos, immunitates & Principales & imperatoriæ largissimæ testantur. Certè Imperator Maximilianus I. nundinarum publicarum immunitates Butzbacensibus ablatas, Giessensibus clementissimè, ad integrum octiduum Dom. Voc. Jucund. continuandas concessit, erecto amplissimo ea de re diplomate, Cæsar. Sign. communito, & Archiepiscopi

Moguntini propriâ manu subscripto. Anno Christi 1497. Jul. d. 8. Principalia Landgraviorum privilegia Ottonis, Anno 1325. Henrici 1367. Hermanni 1400. Wilhelmi 1498. &c. quia specialiora, nunc omitto, &c.

Conclusio constet voto & gratiarum actione. Agnoscant cives bonitatem hanc divinam longè maximam; Deoque ardentem pro eadem gratias agant, devotè petentes, ut is propugnaculi hujus protector, Ecclesiæ inspector, Academiæ Rector & Senatusconsultor esse in æviternum dignetur.

Confer cum his commendationem Marpurgi, quam habet Hadamar. in Progymnas. Laudationem Rostochii, Chytr. fol. 140. Erphurdia, Dresslerus fol. 424. Norimberga. Eoban. Hesslerus, farrag. Poëmat. 2. Athenarum, Scholl. Schol. 18. Babyl. Herod. lib. 1. Wittembergæ. Philipp. tom. declamat. 7.

ÆDIFICIA, ARCES, TEMPLA, SACELLA,

Collegia, aliæq; domus commendantur

† 1. *Ab Autore.*

† 2. *A situ & prospectu si ve figura.*

† 3. *A forma & amplitudine.*

† 4. *Ab usu, cui dicata.*

† 5. *A partibus.*

Ab usu commendantur, si exponatur, cui rei sint dicata, vel peragendis scilicet sacris, vel defendendæ civitati, vel instituendæ juventuti Scholasticæ, vel habendo Senatui. *A partibus* commendantur, si singula ejus conclavia enumerentur: ubi ordine enumeranda singula, prout se offerunt, incipiendo à vestibulo & atrio, & progrediendo per omnia penetralia, officinas, conclavia, cubicula, aulæa, triclinia, eorundemqve ornamenta, usq; ad fastigium & speculas. Adjuncti etiam horti & fontes non prætereundi. Esto Thema

COMMENDATIO COLLEGII

LUDOVICIANI Giessensis.

Confirm. argum. 1. à causa efficiente. Autor Collegii hujus est Illustrissimus Princeps LUDOVICUS Landgravius, Georgii Pii Filius, Philippi Magnanimi Nepos. Cujus pietas

pietas & in astruenda Religionis sinceritate zelus verè divinus toti nunc terrarum orbi, illustri erectionis Academiae novæ exemplo, innotuit. Extrui cœptum est Anno 1607. Fundamenta jacta mense Augusti, die 25. & primum quidem lapidem fundamentalem in dextro latere collocavit nomine Illustriss. Principis, *Johan. Struppis à Gelnhausen / Dicafterii Giessensis Cancellarius*: alterum verò in latere sinistro nomine Academiae, *Gothofredus Antonii, J. U. D. Professor Primarius, Academiae Cancellarius, & pro tempore Rector Magnificus*. Absolutum verò est, quoad murorum structuram, Anno 1608. mensis Septembris.

2. *A subjecto.* Situm est *Ludovicianum* hoc in hoc urbis & amœnissimo, & saluberrimo, in Orientali scilicet ejusdem latere, versùs Ortum habet Principis pomarium, Medicorum hortum, & propugnaculi vallum, Meridiem cis contingit aulam veterem, Capitanei Sedem, ad Occasum plateam habeat spaciosissimam: à Septentrione aream habet aulae novæ sive Grammatoph. & Armament. latissimam: atque sic jucundissimo undiquaque patet prospectui, loco ab hominum cohabitatione remoto, ideoque studiorum exercitiis & Academiae, quam à populi remotione nomen traxisse volunt, convenientissimo.

3. *A forma.* Figura & amplitudo ejus est augustiss. Principalem planè spirans magnificentiam, in longitudine pedes habet 140. in latitudine 34. Orientale latus annexam habet turrin quadratam, cochleam in medio continentem, per cujus gradus ad superiorum contignationum atria ascenditur. Altitudo verò ejusdem aliquot pedibus supereminet: in culmine specula est, corona seu peribolo super universam urbem conspicua, Mathemat. observat. destinata, è qua latissimus simul & jucundissimus Horizont. adspectus patet; fastigia tortuosa, Italicâ forma constructa, grandiora habet sex; fastigiola inauratis decorata pinnis aliquot. Tectum lapidibus fissilibus instratum, canalibus inauratis ac coloratis æneis, Dracon. capp. repræsentantibus, illustre est: Parie-

E;

tes

tes cœmentitii undiqve levigati ac nitidissima calce dealbati, fenestris exornati sunt vitreis orbibus pellucetibus plurimis, ordine justo juxta atriorum seriem dispositis, nec non opere pictorio vario circa latera artificiosè exornatis; Unde prælustri admodùm intuentium oculis sese infert resplendentia atq; majestas.

4. *A fine.* Extractum verò illustre hoc ædificium est à Fundatore Illustr. non in aulæ vel curiæ Principalis sedem, cui quidem esset convenientissimum, multò verò minus in vanam magnificentiæ vanæ ostentationem, à quâ Celsitudo ejus naturâ alienissima, sed Musarum aulæum sacratissimum, ut in eodem omnes facultates & scientiæ, Theologia, Jurispr. Medic. & Philosoph. publicè docerentur, actus Academici solennes publici ac privati administrarentur, aliæque pietatis, studiorum & morum exercitia, in informanda juventute Academica, quocunq; modo peragerentur. Cui usui publica etiam solennitate panegyri. sub initium An. 1611. piis precibus fuit dicatum, quæ ipsa majoris festivitatis gratiâ eo ipso die & hora, publicâ Doctorum Juris, & seq. solenni Magistrorum promotione fuit condecorata.

5. *A distrib. part.* Sicut verò augustum hoc Musarum aulæum est amplissimum: ita & Auditoria atque conclavia continet amplissima: fores tabulis æneis, quibus ratio foundationis Ludoviciani hujus aureis literis incisa est, ex utroque latere, itemq; superiori parte Principis insignibus sunt conspicuæ. Vestibulum usque adeò amplum non est. continet enim in longitudine pedes 19. Infimi atrii, lapidibus quadratis obducti, dextrum latus continet Auditorium Theologorum, quod in longitudine habet pedes 68. in latitudine verò 33. Sinistrum verò, Medicorum in longitudine pedes habens 40. in latitudine similiter 33. Rectissimè verò infimum atrium Theol. & Med. dicatum est, ut non tantùm animæ & corporis curatores hâc ratione commodè jungerentur, sed & prima Collegii limina salutantes primò sub ingressu humilitatis, pietatis & devotionis admonerentur, sine cujus præsidio in nullo studio-
rum

rum genere quicquam proficere quisquam poterit. Medium atrium, quò sicut & ad contignationes reliquas per cochleæ testudinariæ gradus ascenditur, exhibet augustissimum Auditorium Jctorum, cujus pavimentum, ut & superioris atrii, a feribus abiegnis contabulatum, in longitudine habet pedes 112. in latitudine 34. Reliqua verò amplitudine conspicua antecellit, quod publicis promotionum Actibus solemnioribus dicatum, & Cathedra, opere scriniario vermiculatò atque stylobatis, scapis, epistyliis, scoriis, mutulis atque astragalis artificiosissimis, in quorum coronamentis & toreumatibus speciosissimis insignia Principis diversicolorata sunt fulgida, exornatum, nec non subselliis altioribus circumquaque instructum est. Hujus dextrum latus ostendit penetrale longitudine pedes 29. latitudine 34. Bibliothecæ sacrum, quæ liberalissimâ Principis munificentia non ita pridem comparata, libris Theologicis, Juridicis præcipuè & Historicis, Medicis, Philosophicis, Philologicis, Latinis, Italicis & Gallicis ordine circumquaque in armamentariis suis dispositis, instructissima. Supremi supremæ contignationis atrii latus sinistrum complectitur Auditorium Philosophicum, in longitudine habens pedes 87. latitudine 34. Philosophicis hoc tributum eò, quòd ipsorum sit sublimibus speculationibus indulgere, & non nisi alta sapere, de quibus altiorum graduum adscensus ipsos commode admonere poterit. Dextrum verò latus ex adverso Consistorium continet, in quo Professorum conventus instituuntur, de quæ rebus Academicis consilia & deliberationes habentur. Augustam hoc præ cæteris edit magnificentiam. Introitus ejus, sicut & Auditorii Philosophici, sumptuosissimus, forium postibus exornatus. Tota columnatio opere scriniario & toreumatico partibus suis, stylobatis scilicet basibus, scapis, capitulis, epistyliis, tophoris & coronis est distincta, partes singulæ ornamentis suis, annulis nimirum, toris, astragalis, scoriis, mutulis, denticulis, volutis, striis, verticulis affabrè variegatæ. A dextra, basi lapideâ suffulta est fornax artifi-

ciosissima, cujus præfurnium, peculiari ductu, fumum in caminum lapideum forinsecus transmittit. A sinistra positum scrinium ligneum, arculis quatuor, Registorum, uti vocant, aliorumque secretorum Academicorum reposituræ sive custodiæ, destinatis, distinctum, artificio apiato & torematico similiter coruscum. Sedilia circumquaque disposita, ad quæ iconcularum variarum peristromata sive tapetes in parietibus ita depicti sunt, ut virorum desideratorum loco esse possint. Mensa oblonga in pavimento posita, tapetibus virescentibus obducta, quam singula singulorum Professorum subsellia circumstant. Fenestris illuminatum est pellucetibus, in quibus Illustrissimorum Principum *D. D. D. Ludovici, Philippi & Friderici*, Hassiæ Landgravii, Musarum patronorum clementissimè refulgent insignia. Intercolumnia repositoriis ex adverso se respicientibus instructa duobus. Lacunaria verò tectorio tessellato & sectili, torruoso coronamentorum anfractu intersperso, renident. Præter enumerata verò tria hæc Auditoriorum atria, superior tecti contignatio tabulatum ostendit, cujus pavementum lateribus coctis stratum, latus utrumque conclavia continet plurima. Stipendiariorum habitationi dicata, sic extracta, ut singulis hypocaustis, singula etiam cubicula sint annexa, è quibus prospectus supra universam urbem in latissimos campos & nemora patet jucundissimus, qui non tantum amœnitatem excitat, sed & ad Musarum, quæ cacuminibus delectantur, culturam diligentes provocat. Altera tecti contignatio pavementum habet cœmentitium granario destinatum. Supra quam est contignatio tabulata sub totius contignæ domus tecto, ad erviliam avenamque recipiendam accommoda. Atque hæc est Ludoviciani novi structura, &c.

Regia Alcinoi commendatio extat apud Homer. Odyss. 7. Domus Priami, Iliad. 6. Regia Solis apud Ov. 2. Metamorph. Descriptionem arcis Alexandria habet Aphthon. Arcis Tarentina, Plutarch. in vita Annibal. Templi Hammonis, Diod. Sicul. in reb. gest. Alex. Habitationes S. Antonii, Hieron. in vita Hilarion.

Horti

Horti iisdem argumentis commendantur: præcipuè autè in illis excellunt argumenta ducta ab amœnitate & arborum atq; herbarum varietate. Exemplum ex Homer. Odyss. 7. de horto Alcinoi habet Dressler, fol. 447. Huc referri etiam possunt horti Adonidis, quæ pro verbo locum fecerunt: Item Hesperidum, quos amœnissimos in Africa fuisse memorant. Item Seneca prædicitis hortus, cuius meminit Juv. Satyr. 10.

VI. Pompæ Funebres, Triumphales & Lusoriæ commendantur

- † 1. A causis, siue institutoribus.
- † 2. A finibus, quorum gratiâ instituti.
- † 3. A subjectis personis, quæ interfuerunt.
- † 4. Ab adjuncto eorundem habitu & dignitate.
- † 5. Ab effectis, actionibus scilicet & apparatu.
- † 6. Ab interpretatione earundem actionum.
- † 7. A spectaculis & prodigiis, si quæ exhibita fuere.

Huc pertinet descriptio pomparum triumphalium & equestrium Cassellis in gratiam Anglicorum Legatorum in festivitate Baptismali Dn. Elisabethæ Landgraviæ peractarum: Item pomparum Wirtenbergicarum, in nuptialibus solennitatibus Ducis Joh. Friderici habitarum, quæ typis excusæ, & figuris æneis omnium oculis objectæ sunt.

Ab his ipsis locis commendantur etiam convivicia, nisi quod fercula & colloquia pleniore sermone describuntur. Huc pertinet descriptio magnifici convivii Ahasveri & Vasthi, quæ extat in lib. Esther. c. 1. à princ. Itinera siue peregrinationes describuntur commemorando loca ex ordine occurrentia, & si quid in iis memorabile, res gestas toto profectionis tempore, inopinatos eventus, tam prosperos, quàm adversos, jucunditatem, utilitatem. Huc pertinent itineraria terræ sanctæ Salignaci, Breidenbachii, Thomæ Schveickeri, & aliorum: Item, Delitiæ Italicæ & Germanicæ typis evulgatæ.

Coronidis locò nota: in Genere Demonstrativo, quod sæpiùs dictum, maximè excellunt comparationes & præcipuum ejusdem instrumentum sunt ac ornamentum.

Laudatio verò & vituperatio per comparationem sic instituenda, ut præcipua capita secundùm locos Generis Demonstrativi inter se conferantur. Est enim comparatio, Aphthonio definiente, nihil aliud, quàm Oratio, ex collatione aliud disquirens, quò id, quod comparatur, in majus extollat, aut æquale ostendat. Comparantur autem vel bona bonis, vel mala malis, vel parva minoribus. Ubi attende: non oportere comparantem singula cum singulis conferre: id enim laboriosum non minus, quàm inefficax & ineptum est: Sed caput cum capite, sive præcipua cum præcipuis conferenda, hoc enim est vehemens Sic comparaturus, dicis gratia, Demosthenem cum Cicerone, ridiculus & ineptus foret, si caput Demosthenis cum Ciceronis capite, humeros cum humeris, pedes cum pedibus, manus cum manibus, crines cum crinibus, &c. conferre velit: sed præcipua duntaxat conferat; nempe Genus Ciceronis cum genere Demosthenis 1. patriam cum patria. 2. indolem cum indole. 3. educationem cum educatione. 4. vitam cum vita. 5. animæ dotes cum dotibus. 6. res gestas cum rebus gestis. 7. mortem cum morte. 8. quæ mortem secuta cum mortem infecutis.

Exemplum laudationis per comparationem Achillis & Hectoris habet Aphthon. in Progymn. Demosthenis & Ciceronis Hadamar. in Aphthon. Itemq; Scholl. Schol. 21. Oratoris & Imperatoris Simon. in Aphthon. Tibulli & Ovidii, Caroli Magni, Casari, Octavianii, Georgii Prasulis Pabergensis, & Caroli Ducis Burgundia, divitiarum & paupertatis, Joach. Camerari. element. Rhet. fol. 129. ad 243. Philippi & Alexandri, Justin. lib. 9. Alcibiadis & Caroliani; Perielis & Fabii; Annibalis & Scipionis, Plutarch. Vituperationis per comparationem Veteris & novæ Germania, Scholl. alleg. loc.

Nota 2. Ethopœia, sive προσωπίδες imitationes vel expressiones morum personæ subjectæ; Item fabula, Apophthegmata ἔπειρα sive sententiæ generalib; Generis Demonstrativi locis commendantur & vituperantur. Specialiorum horum translationē quæ desiderant, consulant Progymnasmata Aphthonii, quæ quædam ea notis atq; exemplis illustrarunt, nempe Reinh.

Loti-

Lotichium Hadamarium, Orat. in Academ. Marpurg. olim
 Profess. Johan. Simonium, Rhetor. Profess. Rostoch. præcipue
 Verò Progymnasmata eloquentiæ Antonii Burckhardi, Scho-
 la Stetinensis Subrektoris, in quibus exercitiorum siue dispo-
 sitionum exempla inveniunt sexaginta, vel ultra. Itemq; Rhe-
 toricam Joachim. Camerarii, in qua quædam plurima exerci-
 tia Rhetorica pro junioribus proponuntur: quò Ludimagi-
 stros remitto. Hic Verò gratæ brevitatæ ergò subsisto.

CAPUT XI.

† 1. *GENUS DELIBERATIVUM* est, quod versatur in
 suadendo & dissuadendo, ac hortando & dehortando, pe-
 tendo siue precando, deprecando, itemq; consolando.

Græcè dicitur *συμβουλευτικόν*, suavorium, quod suasiones,
 item *ἐπιλησιαστικόν καὶ δημηγορικόν*, quod cœtus, conciones,
 & deliberationes regat. Definitio ejusdem sumpta est à
 subjecto occupante, siue materia, subjecto vel objecto.
 Sunt autem septem potissimum hujus generis objecta, do-
 cente Aristotele in Rhet. ad Alex. de quibus deliberationes
 suscipi solent. 1. *περὶ τῶν ἱερῶν*, de Religione. 2. *περὶ τῶν νό-
 μων*, de Legum constitutione & emendandis moribus. 3. *περὶ
 πολιτικῆς καὶ βασιλευστικῆς*, de politica gubernatione. 4. *περὶ τῶν
 συμμαχιῶν*, de confœderationibus. 5. *περὶ τοῦ πολέμου*, de bel-
 lo. 6. *περὶ τῆς εἰρήνης*, de pace. 7. *περὶ πόρων χρημάτων*, de ap-
 paratu pecuniæ siue tributis, von Schatzungen.

† 2. *Classes materialium Generis Deliberativi sunt tres:*

† 1. *Completitur suasiones & dissuasiones, adhortationes
 & dehortationes.*

† 2. *Petitiones & deprecationes.*

† 3. *Consolationes.*

Ad has verò Classes propter materiæ cognationem eti-
 am referuntur *objurgationes, comminationes, excusationes,
 admonitiones, omniaq; omninò argumenta, quæ ancipitè ha-
 bent cogitandi ac statuendi rationē, ideoq; in utraq; partē
 dici*

dici ac agitari possunt : Ut si quærat, sitne aliquid faciendum aut non faciendum, & cur sit faciendum, aut non faciendum, idq; hoc potissimum tempore, loco, modo, fine; exempli gratiâ, quæ sit ratio studii Oratorii ineunda, aut sitne illa, quâ vulgò utuntur, rectè comparata? Pertinent etiam hûc, quæ inter se comparantur & contenduntur, ut: utra forma Reipubl. melior, Aristocratica, an Democratica? uter Orator melior, Demosthenes, an Cicero? Lingua Latina excellentior, an Græca? *Siber. Instit. Rhetor. cap. 24.*

† 3. *Loci, è quibus præcipua argumenta Confirmationis sumuntur, sunt vel communes, vel proprii.*

† 4: *Communes sunt, quæ generatim omnibus Generis hujus classibus applicari possunt: quorum*

† 1. *Ab honesto aut turpi.*

*Τὸ καλόν, Honestum est, quod per se, citra expectationem utilitatis ac præmii expeti debet: seu, quod dignitate sua omnium animos afficit, movet, tenet. Sumitur autem honestum à causâ efficiente procreante & finali, quæ hominum voluntates ad agendum movent. Nempe 1. à mandato divino, & omnibus iis, quæ ad Deum, & cultum divinum spectant. 2. à Legibus humanis, & omnibus, quæ Rempubl. Leges & judicia concernunt. 3. à virtutibus, & omnibus iis, quæ ad universas virtutes & laudem atque gloriam pertinent. Ita ergo omne, quod Legibus divinis atque humanis & virtutibus, prudentiæ, justitiæ, fortitudini & temperantiæ, earumque officiis congruum est, honestum est, pulchrum est, laude dignum est. Sicut omne, quod his vel ex toto, vel ex parte contrarium est, inhonestum est, turpe est, detestabile est. Dico autem locum primum Confirmationis esse *ab honesto aut turpi*, quia svasiones, adhortationes, petitiones & consolationes sumuntur ab honesto, & quidem solo: Dissvasiones autem & deliberationes sumuntur non ab honesto, illud enim dissuadere nemo debet, sed tantum à turpi, quod omnes fugere & declinare debent.*

† 2. *Ab utilis aut inutili.*

Tò *χρησόν*, utile est, è cuius usu fructum capimus, defini-
tore Aristot. 1. Rhetor. *ἄχρησόν* sive inutile contra, è quo
detrimentum capimus. In hoc igitur argumenti genere
explicandum est omne id, quodcunque vel commoda præ-
sentia amplificat, & absentia comparat: vel mala sive in-
commoda præsentia subleuat, & instantia ac futura inhi-
bet atque retardat, ut constare possit, quantum inde boni,
si pareamus, & contra quantum mali, si recusemus, habi-
turi simus.

† 3. *A facili aut difficili.*

Tò *ῥάδιον* facile est, quod vel sine ullo, vel sine magnò
labore, molestia ac sumptu, quàm brevissimo tempore
confici potest. Sicut contra τὸ *δυσχερὲς* difficile, quod non
nisi magno labore & periculo perfici potest. In hoc igitur
argumenti genere modus rei gerendæ & efficiendæ ex-
plicandus: idque 1. per *possibile & impossibile*: ubi confide-
randum, an in virium nostrarum fano, & loco positum sit
id, quod suademus vel dissuademus. 2. per *facile & diffi-*
cile. Ubi considerata animæ, corporis & fortunæ dona,
explicandum quid possit diligentia, quid noceat socordia.
3. per circumstantias locorum, temporum, personarum:
ubi perpendendum, an scilicet locus sit commodus, an
tempus opportunum, an personæ dignitati, sexui, ætati
conueniens: ostendendum etiam quid accessurum sit ex
ope, consiliis, auxiliis, superiorum, propinquorum, ex-
traneorum. Et si quæ sunt id genus alia. Ubi nota 1. Ar-
gum. hæc confirmationis variis exemplis tam recentibus,
quæ notiora sunt, quam veteribus, quæ graviora sunt,
erunt illustranda. 2. Oppositione contrariorum & com-
paratione sunt amplificanda. Sæpè enim indoctos magis
mouet contumelia aut dedecus, quàm virtus & hone-
stas: & honesto, utili, facili, potest aliquid esse honestius
utilius, facilius. Atqui hi sunt Loci Argum. confirmatio-
nis in hoc Genere Deliberativo communes. De Exor-
diis, narratione, propositione & peroratione in Genere
hoc specialia etiam Rhetores præcepta tradunt. Quæ ge-
nera-

neralibus his theorematibus comprehendemus. Exordia in Genere Deliberativo sint brevia. 2. Sumuntur 1. à persona vel nostra, vel ejus, qui dissentit, vel ejus, qui consilium petit. 2. à negotii ipsius commendatione, amplificatione, diminutione, &c. Exemplis hæc illustrat Scholl. *Schol. 22. ubi vid. 3.* Narratio hujus Generis aut nulla omninò est (cùm sit præteritorum aut præsentium, Svasio autem futurarum) aut brevis sit & nervosa. 4. Propositio nunquam omittatur. 5. Eâdem cum dignitate & amplificatione recitetur. 6. Peroratio potissimum sit directa ad commovendos affectus. *Vide Scholl. alleg. loc.*

† 3. Proprii sunt, quæ speciatim singulis Generis hujus classibus competunt.

Ita ergò specialiores loci competunt suasionibus & dissuasionibus, quæ non petitionibus: alii consolationibus, &c.

I. CLASSIS SUASIONUM

& adhortationum.

† In suasionibus & adhortationibus argumenta sumuntur

† 1. A causa efficiente impulsiva siue honesto.

Huc, quod supra monuimus, referuntur mandatum, seu Lex Dei vel naturæ, itemq; leges humanæ, quod Ramus ad Testimonia refert, & omnium virtutum definitiones.

† 2. A fine siue utilitate.

† 3. Ab effectu siue premiis & honore.

† 4. Ab exemplis.

† 5. Ab adjuncta facultate.

6. Ab adjuncta jucunditate & suavitatem.

Hæc existit ex causis efficientibus & adjunctis, hoc est, occasione & circumstantiis modò enumeratis aliis.

SUASIO AD STUDIUM THEOLOGICUM

præ Juridico & Medico inchoandum.

Exordium à persona ejus, qui consilium petit. Rectè facis, quod in ancipiti studiorum tuorum proposito, aliorum consilium expetis. Ea enim adolescentiæ est ratio, ut cùm ob nativam judicii infirmitatem, tum exuberantem etiam affectuum intemperiem, neque cernere verè, neque discernere

nerè commodè possit ea, quæ felicem studiorum successum promovent.

Adversativa. Quamquam verò neq; ego iudicii acrimoniam mihi arrogem, in difficili inprimis illa abs te mihi proposita quæstione, quæ virum in omni facultatum ac scientiarum genere versatissimum requirit: pro mutuo tamen affinitatis nostræ jure, facere non potui, quin, quæ mea sit sententia, brevibus tibi communicem.

Propositio. Re igitur penitus mecum deliberata, suadeo, ut, seposito studio Juridico & Medico, ad Theologicum præcipuè applices animum.

Confirmationis argum. 1. ab honesto. Hoc, quod svadeo, movet inprimis necessitas mandati divini & debiti, cui obtemperare omnes tenemur. Est enim hoc mandatum Dei, ut scrutemur Scripturas, & quidem à prima pueritia. Unde Regius Psalter beatum prædicat eum, qui in Lege Domini meditatur die ac nocte. Cui quidem mandato vel tu inprimis Lege naturæ obstrictus videris, cum dotibus ad studium illud sacrosanctum necessariis non solum naturà sis instructus, sed & naturali ad illud ipsum inclinatione propendeas.

2. A fine & utilitate. Sectaberis autem illud eò alacriori animo, quo major inde redundabit in te utilitas. Erudire siquidem sacræ te literæ poterunt, ut gentium illius Doctoris verbis utar, ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis enim Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

Amplific. per compar. imparium. His verò omnibus quid utilius? Utile quidem est, mentem variis scientiis Politicis eleganter instruere, naturæ cursum sollicitè venari, ea, quæ corporis integritatem concernunt, studiosè investigare: At quid ea omnia ad summam istam, quæ è Theologico resultat studio, collata beatitudinem?

3. Ab effectu consequenti & premiis. Quod si utilitas te non commovebit, moveat tamen præmiorum dignitas. Sive enim

enim

enim corporalia, sive spiritualia spectes, sive præsentia, sive futura & æterna consideres, præmia erunt honorificentissima. Quid honorificentius, quàm de suggestu in publica concionis corona, verba ad populum facere, & multos ad justitiam informare? Informant Theologi. Quid honorificentius, quàm in publico virorum honoratorum congressu ac concessu primas cum honore tenere? Obtinent eas Theologi. Quid honorificentius, quàm florere, sicut arbor ad decursum floret, & in omnibus actionibus prosperari? Florent ita Theologi. Quid honorificentius, quàm fulgere olim, sicut splendor firmamenti fulget in perpetuum? Fulgebunt ita Theologi.

Occupatio. Sed objicies fortasse hinc mihi tritum illud:

Dat Galenus opes, dat Justinianus honores:

Pontificat Moses cum sacco per civitatem.

Sint Theologi quandoque in hoc mundo abjecti, sint miseri, sint inhonorati, pontificent cum sacco per civitatem, quod quæso eorum hoc felicitati & honori derogabit? cum, Scriptura teste, coram Domino nihilominus sint honoratissimi, & in eodem ditissimi, & hinc majori in cœlesti olim gloria honore coronandi. Cum plerumque Juristarum & Medicorum opes, honores & dignitates sint injustæ, sint vanæ, sint lubricæ, & fatalem suum terminum in morte ipsorum infelici admodum omine nanciscantur.

3. *Ab exemplis.* Propones tibi ob oculos exempla multorum virorum pietate & eruditione illustrium: qui excellenti sua doctrina, insigni facundia & morum gravitate, Ecclesiæ Dei publicè docendo & profitendo plurimum profuere. Intuere majores tuos, horum in serie Theologos invenies plurimos, quorum vestigiis laudatis laudabiliter & ipse insistes.

4. *A facultate.* Nec est, quod difficultatem hinc ullam obtendas. Vales acumine & ingenio, naturâ ad studium hoc proclivi. Supellex librorum Theologicorum ex avita ac patrita tibi derelicta Bibliotheca instructissima. Sumptus à tuis tibi necessarii suppeditantur. Professores in Academia vestra Theologos habes celeberrimos.

Ipsum

Ipsam etiam studium, si piis modò manibus attrectaris, & Spiritûs Sancti gratiam ante omnia sedulo invocaveris, est omnium facillimum: cum tot in jure & ipsa etiam Medicina casuum intricatorum sese offerant perplexitates & difficultates aliæ, è quibus aut nunquam, aut difficulter admodum te extricare poteris.

5. *A jucunditate.* Ut taceam jam jucunditatem eximiam, è sacro sancto hoc studio emergentem, quam ipsemet, ubi vigili modò id ipsum curâ tractaveris, summâ cum suavitate indies magis ac magis percipies.

Conclusio. Hæc igitur cum ita se habeant, hoc unum agas, ut fideli huic meo consilio eâ, quâ decet, ratione morem geras.

**ADHORTATIO AD STUDIUM PIETATIS
& bonorum operum.**

Exord. ab adjuncto tempore. Tempora hæc nostra ferè desperata, ideoq; & vere deploranda sunt. In ipsis enim charitas friget, studium bonorum operum riget; peccata verò quævis impunè grassantur, scelera dominantur.

Propositio. Quocirca, ut vel tandem aliquando lux nostra coram hominibus lucere incipiat, quò bona nostra opera videant, & Patrem nostrum cœlestem glorificent, placuit hæc vice ad studia bonorum operum vos adhortari.

Confirm. arg. 1. à causa efficiente impulsiva, mandato scilicet divino. Inprimis eò impellat nos necessitas mandati divini. Conditum namq; sumus in Christo Jesu ad bona opera. *Ephes. 2.* Debitorum sumus, non ut secundum carnem vivamus, *Rom. 8.* Itaq; bene operari erga omnes tenemur, *Galat. 6.*

2. *A fine.* Ideò autem vel inprimis bonorum operum studium fideliter nobis sectandum, ut hoc ipso fidem nostram declarem, obedientiam nostram erga Deum ipso opere demonstremus, proximum nostrum pro virili juvemus, Spiritum S. peccatis nostris non excutiamus, operationi Ejusdem non resistamus, gloriam Dei non lædamus, & aditum hæreditatis vitæ æternæ nobis ipsis non præcludamus.

3. *Ab effectu & premiis.* Sed & prima insignia tam spiritualia, quam corporalia, ad illum ipsum nos extimulabunt. Habet enim pietas promissionem hujus & futuræ vitæ, 1. Tim. 4. (*Hæc variè amplificari possunt. 1. Scriptura dictis. 2. à contrario si & in commodis, &c.*)

4. *Ab exemplis.* Instigabunt exempla omnium Sanctorum, qui operibus pietatis, verâ fide præstitis, summum Dei favorem & benedictionem sibi conciliârunt, quorum catalogum longâ seriè enumerat Epistola ad Hebr. II. per tot.

5. *A facili si & causa adjuvante.* Etsi verò magna hîc occurrit carnis infirmitas, & vel Apostoli exemplo, volentibus bonum facere semper adjacet malum, natura item nostra ad malum plus justô prona: Petentibus tamen donatur Spiritus sanctus, qui occurrit infirmitati nostræ, & in bono nos consolidat. Hunc auxiliatorem imploremus, & dabitur petentibus, Luc. II.

6. *A jucundo.* Inde in cursu bonorum operum non tantum perseveranter persistemus, sed suavissimam conscientie tranquillitatem perentiscemus, Spiritu intus nobis testimonium perhibente, quod simus filii Dei. Quod si filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, Rom. 8, 16. Confer. Joh. 15. per tot.

Conclusio constet repetitione præcipuorum argumentorum, & invocatione Spiritûs Sancti, &c.

Exempla suasionum & adhortationum illustria apud Thucydidem in Orationibus 1. Corcyraeorum, suadentiû Atticis societatem & auxilia belli adversus Corinthios. 2. Periclis, suadentis Atheniensibus, ut bellum potius suscipiant, quam morem gerant Lacedæmonis, petentibus Graciã liberam relinqsi. 3. Niciæ, suadentis, ut decretum de classe in Siciliam mittenda, & bello Siculis inferendo, abrogent. Item Alcibiadis Orationem, Niciæ refutantis, de quibus vide D. Chytræ. f. 85. ad 96. Exemplû Epistola adhortantis, ut statim ab initio ætatis doctrinæ & studiis nos dedamus: Adhortat. ad bellum Turcicum, Adhortat. ad scribendû: Granvell. Orat. adhortantis Ordines Imperii ad contordiã in Conventu VVormati-

matiensi Anno 1540. Cyri morituri adhortantis filios ad studium amicitia cum aliis, habet Dressler. Rhetor. fol. 217. ad 237. Orationem suasoriam Electoris Moguntini de eligendo in Imperatorem Carolo Austriaco descripsit Georg. Fabric. de elect. & coronat. Carol. V. & ex eodem Scholl. exerc. Rhetor. Schol. 23. Vbi etiam habet exhortat. ad imitationem Ciceronis.

Disuasiones & dehortationes sumuntur è locis contrariis, cum enim contraria sint contrariorum consequentia, qui novit, quo pacto formanda sint Orationes suasoria, eadem opera noscet, quã ratione instituenda sint dissuasoria & dehortatoria. Nempe 1. ab inhonesto. 2. ab inutili. 3. ab effectu consequenti. 4. ab exemplis. 5. à difficili. 6. ab injucundo. Sit exemplum

DEHORTATIO A NEGLIGENDA
temporis occasione.

Exordium ab expositione prosopopœia de occasione. Occasionis simulacrum veteres ita fingebant, ut pennatis pedibus volubili rotæ insisteret, vertigine quadam velocissima se in orbem circumagens, prioris capitis parte capillosa, posteriori glabra. Quo commento occasionis brevitatem & inconstantiam denotare voluere, quæ, nisi, cum se offerat, arripiatur, è vestigio è manibus labitur, nihilq; præter pœnitentiam, quæ individua ejus comes fingitur, nobis derelinquit.

Propositio. Hâc imagine proposita velim vos sedulò cogitare de usu temporis, ne frustra vobis elabatur.

Confirm. 1. arg. à turpi & inhonesto. Flagitium enim est, oblatis occasionibus non frui. Itaq; sicut alia dona Dei, ita & tempus negligere contumelia in Deum est.

Amplific. à Compar. Turpe est, rem pretiosam negligenter perdere. Quid autem tempore, quod aliud nihil, quàm vitæ nostræ conservatio est, pretiosius esse posset? Illud igitur inutiliter consumere nemo sine turpitudine potest.

2. Ab inutili & pernicioso per collat. simil. Sicut autem omnibus rebus prodest arripere occasionem: Ita amittere eandem valdè obest.

Amplific. per congeriem incommodorum. 1. enim jucunditas

tas temporis irrevocabili celeritate eripitur. 2. optimis, quos tempus parit, fructibus privat, & sic 3. consequenter incommoda irreparabili cum damno importat.

3. *Ab effect. conseq.* Quid? quòd non rarò usu venit, ut homines recordatione prius acti & vanè desperiti temporis, in desperationem sequentis vitæ incidant, & temporalem ac æternum interitum sibi attrahant.

4. *Ab exemplis.* Docent illud ipsum viva quàm plurimorum Academicorum exempla, qui, studiis neglectis, deambulando, otiando, comptando, amoribus aliisq; delitiis Veneris indulgendo, non aliter ac filius ille prodigus, cujus sacra historia meminit, certissimum adversus se interitum concitare solent.

5. *A difficili & injucundo.* Quinimò, quod omnium est deploratissimum, miserè etiam desperiti temporis jacturam pœnitudine acti repetiére plurimi, invenére verò nulli, aut certè paucissimi.

Conclusio. His igitur malis occurrentis, tempus, juxta septem Sapientum sententiam, diligenter noscere & observare discite. Credite mihi:

Fronte capillata est, post hac occasio calva.

DISSVASIO MATRIMONII INTER

senem decrepitum & juvenulam.

Exord. à re ipsa. Petis à me, ut liberè meam tibi in proposita quæstione aperiam sententiam: *Num consultum sit, senem ducere juvenulam, nec ne?* Quæ quidem quæstio, quamvis è senum ordine habuerit favitores quovis tempore plurimos, ab illorum tamen sententia, quin recedam, facere non possum.

Propositio. Statuo igitur omninò, matrimonium inter senem decrepitum & juvenulam dissuadendum esse.

Confirm. argum. 1. ab inhonesto & injusto. Naturali siquidem non solùm æquitati, sed & divinis repugnat legibus, imò & universæ virtuti contrarium est. Svadet naturalis æquitas, ut par pari associetur: quam similitudinem tam ipsa natura in animalibus brutis expressit, quàm & ipse Deus ejusdem in primæva creatione vivum nobis exemplum

plum in Adamo ob oculos statuit, cui adjutorium creavit simile, Evam scilicet, quam juvenculam adduxit Adamo virili ætate vegeto, non ob senium decrepito. At qui juvenculam seni copulant, nonne ruptis juris naturalis & divini repagulis, justitiæ normam adulterant? Quò quid iniquius? Nonne decrepiti, qui juvenculas sibi associant, animi sui impotentiam, intemperantiam & imprudentiam explodendam omnibus propinant? Quò quid inhonestius? quid turpius?

3. *A sine inutili & pernicioso.* Conjugium à Deo institutum est, ut sint duo in carnem unam. Unde fines ejusdem præcipuè tres emergunt: 1. Illicitarum concupiscentiarum restinctio. 2. Liberorum procreatio. 3. Mutua ad adjutorium vitæ mutuam cohabitatio. At qui, quæso per Deum immortalem, senex finibus his frui poterit? Qui uxori debitum matrimoniale justò persolvat? Qui liberis procreandis, cum emortuus sit, vacabit? Qui mutuum vitæ adjutorium præstabit? Quibus intermissis, vel non debito modo præstitis, quid aliud inde, quàm continua dissensionum semina resultare possunt? At *conjugum dissensio*, Augustino asserente, *totius domus cum sit perturbatio*: hinc ob nativam juvenculæ lasciviam, senis verò emasculati impotentiam nõ nisi perpetuæ oriuntur rixæ, pugnæ, altercationes, contentiones, dissensiones, suspiciones, jurgia, verbera, suspiria. Non jam dicam, lasciviæ, adulteriis & incestuosis hinc sæpissimè commixtionibus ansam præberi. Non proferam, *matrimonium*, quod Augustinus disputat, *non esse, ubi opera non datur, ut femina pariat*: Non diducam, id nec de ipso jure nullum esse. Non attingam innumera hinc emergentia incommoda alia.

3. *Ab effectu conseq.* Quid verò ad ista tandem omnia? pedissequæ insequuntur nociferæ, animi labes, cordis stigmata, nominis infamia, familiæ nota, generis macula, vitæ ignominia, & tragica nonnunquam dedecora alia, honorifica, si Diis placet, matrimonii hujus præmia.

4. *Ab exemplis.* Testantur idiplum exempla tam sacra, quàm profana, quæ cuivis historiarum codices vol-

venti, & quotidianam vitæ hujus scenam studiosius contemplanti obvia sunt.

Conclusio. Optimè ergò Poëtæ:

*Quam malè inæquales veniunt ad aratra iugenci,
Tam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferentes,
Si quæ soles aptè nubere, nube pari.*

Dissuasionis exemplum habes in supra allegata descriptione electionis Caroli V. ubi Trevirensis Episcopus dissuadet electionem Caroli, & urget electionem Galli. Dissuasionem matrimonii itemq; cælibatus, nec non Hortensii Pompejum bello Mithridatico non esse præficiendum ex Orat. pro L. Manilia, habet Schollius exerc. Rhetor. Schol. 24. cum quibus confer exempla è Chytrao, loca supra alleg.

II. CLASSIS PETITIONUM, PRECATIONUM

& Deprecationum.

† In petitionibus & precationibus argumenta sumuntur.

† 1. *A causa efficiente impulsiva* *ωεγνωμένῃ*, id est, *voluntate ejus, quem petimus.*

Ubi exprimemus affectus ejusdem ad juvandum & promptam voluntatem, quam vel mandatis & promissionibus sive verbis, vel reipsa & exemplis antecedentibus comprobârit.

† 2. *A causa impulsiva* *ωεγαζαρχικῇ*, sive *externo objecto, nostrâ scilicet inopiâ, necessitate & calamitate.*

Ubi enumerabimus, quantoperè nobis aliorum auxilio & sublevatione ob summas, in quas detrusi sumus, adversitates opus sit.

† 3. *Ab honesto.*

Ubi ostendemus honestum esse & justum id, quod petimus. Esse autem, patet ex Lege, mandato & voluntate Dei, item è doctrina sapientum & virtutis, si huic sit congruum. De quo supra.

† 4. *A facili seu possibili.*

Ubi demonstrabimus esse in ejus facultate positum, quod petimus, & sine negotio effici posse, sive hoc, sive alio quocunq; modo & ratione.

† 5. A

† 5. *A fine & utili.*

Ubi referemus, in quos fines collata beneficia conferre velimus, & quæ inde tam in petentem, quam conferentem sint utilitates redundaturæ.

† 6. *A consequentibus, promissione scilicet gratitudinis.*

Ubi dicemus, nos non tantum beneficia accepta celebraturos, sed & gratiam relaturos, & alios, ut hanc beneficentiam, quam nos experti sumus, prædicent, invitaturos esse. Exempli formam præbeat

*PETITIO SUMPTUUM AD STUDIA
necessariorum.*

Propositio. Cum sumptus ad studiorum continuationem necessarii mihi non suppetant, te ea, quæ decet animi reverentiâ, rogo, ut eosdem præbere non dedigneris.

Confirm. arg. 1. A causa εὐθυμίας. Hoc, quod tam audacter abs te peto, facit benevola tua in me affectio, & plusquam paterna σὺργή, indubitatis antehac argumentis sufficientissimè & mihi & aliis comprobata.

2. *Argum. à causa εὐθυλαχρητικῆ.* Urget verò durum illud telum necessitas, & summa, quæ circumseptus sum, rerum inopia, è qua non nisi tuo adjutus auxilio eluctari possum.

3. *Ab honesto.* Quò ut me subleves, honestum utiq; justum & æquum fuerit, cum non in trivio jam verser, sed in difficillimis studiorum (quorum summa in tota vita & dignitas & honestas) angustis pericliter.

4. *A facili.* Poteris autem tu unus & solus ex iisdem me eripere quam facillimè, cum larga Deus benedictione affluentibus rerum omnium copiis abundè te cumulârit, ut sine ullo rei familiaris dispendio, qualescunq; in me sumptus maximo meo cum fœnore collocare possis.

5. *A fine & utili.* Quos quidem ego non vino, Venere, luxu, aliisq; scurrilibus ineptiis insumam; sed in optimarum potius literarum studia ac pietatis exercitia conferam, atq; sic faciam, ut è tua hac liberalitate immensâ emergant commoda. Proderis ita Ecclesiæ Dei, quam dictis & scriptis, pro talento mihi divinitus concessio, olim

juvabo. Facies, ut tibi totiꝫ; familiæ nostræ eruditio mea & usui & ornamento esse possit.

6. *A consequentibus.* Nec est, quod de gratitudine mea dubites. Sanctè namq; polliceor, perpetuò me unicè operam daturum, ut quicquid virtutum & bonarum artium in me fuerit, id omne in tuam unius gloriam cedat. Quin etiã ipse Deus tuam hanc beneficentiam abundantissimè, de quo non dubitabis, in aliis recompensabit.

Conclusio constet brevissima argumentorum Confirmationis & petitionis repetitione.

Idem exemplum tractat Chytræus Rhet. fol. 100. & Dresserus fol. 243. Petitionem Junonis habet Virgil. i. Æneid. quod explicat Schollus exercit. Rhet. fol. 25. Orationem periclitantis Ungariæ ad Sigismundum, Polonia Regem; item petitionem nepotis Hortensii, à Tyberio & Senatu Romanorum quatuor suis filiis victum è publico flagitantis, habet idem Scholl. 16. Dispositionem Ps. 51. habet D. Chytræ. fol. 98. Petitionem, quæ juvenis familiaritatem magni alicujus viri efflagitat, habet Dress. f. 138. Item orationem Aristagoræ ad Cleomenem, petentis auxilium & defensionem patriæ adversus hostes, ex Herod. lib. 5. Oration. Joh. Frider. Ducis Saxonie ad Grandvellanum & Atrabatensem. Episcopum, Cæsaris Legatos habitam, Anno 1546. quæ petit, ut Cæsar constantiam ejus in religionis professione æquanimiter ferat, & ipsum tandem è custodia liberet, Idem fol. 253. Orationem Hannibalis, quæ pacem à Scipione Rom. Duce petit, ex Liv. lib. 10. dec. 3. Idem fol. 253. Item analysin Psal. 6. & 13. & 25. Epistolarum petitoriam formulas plures invenies apud Melch. Junium de rat. contex. Epist. fol. 53. & seqq. ubi vide.

III. CLASSIS CONSOLATIONUM.

In consolationibus adhibentur argumenta:

† 1. *A causa efficiente ærumnarum, Voluntate scil. Dei.*
Ubi enumerabimus, non casu ærumnas accidere, sed Deo sciente, volente & certas ob causas permittente.

† 2. *Ab adjuncta necessitate Deo obediendi.*

Hic explicabimus, Deo, cum vel justis pœnis nos premat, vel ærumnis exerceat, non esse reluctandum, non murmu-

murmurandum, sed patienter in sapienti ejus consilio esse acquiescendum. Ubi amplificationis materia occurrit, quod nemo unquam lugendo res adversas mitigavit, sed potius exasperavit.

† 3. *A fine, in quæ calamitates nobis à Deo immittuntur; itemque earundem effectum & utilitate.*

Sunt autem varii in Sacra Scriptura hinc inde propositi. Deus enim non punit, ut perdat, sed 1. ut doceat *παθήματα μαθήματα* quæ nocent, docent; ut 2. fidem, invocationem, patientiam, aliaque pietatis exercitia in nobis exuscitet. Ut 3. concupiscentias carnis & reliquias peccati compescat. Ut 4. conformes imagini filii sui reddat. Ut 5. vitæ hujus tædium, futuræ verò æternæ desiderium in nobis excitet. Ut 6. majori nos gloria in cœlesti felicitate cumulet &c. Ubi insignem amplificationis materiam dignitas professionis & bona conscientia suppeditat, quod non patiamur, ut fures, neque latrones, sed ut Christiani. Hic enim *vacare culpâ* *Verè magnum est solatium.*

† 4. *Ab exemplis aliorum.*

Hic copiosa seges per distributionem effectorum adhiberi potest. Ut 1. proponatur exemplum Christi. 2. Prophetarum. 3. Apostolorum. 4. Martyrum, aliorumque Sanctorum. Quod argumentum amplificari poterit comparat. *Impar.*

† 5. *A facili seve causa adjuvante.*

Ubi introducendæ promissiones præsentia Dei, auxiliî Spiritus Sancti corroborantis corda fidelium in ærumnis, ut impositum jugum portare queant: Item promissiones mitigationis pœnarum, &c.

† 6. *Ab eventu sive lata *ἡγεσις* & *ἄρνησις* mutatione.*

Quæ vel in hâc, vel certò certius in futura vita insecutura est: Id quod Scripturæ testimoniis confirmari & illustrari, tam in hoc, quam aliis generis locis potest. Atquæ hæc sunt generalia consolationum fundamenta. Cùm autem diversa sint calamitatum genera, prudenter considerandum, qui loci in quibusvis materiis dominantur,

cùm alia sit consolandi ratio in paupertate, alia in morte, alia in exilio, alia in carcere, &c. quod rectè monet D. Chytra. hoc loc. de discrimine consolationis Philosophicæ & Christianæ. Vide eundem & Dresserum hoc loc. Unico nos hoc illustrabimus exemplo.

CONSOLATIO, NE ÆGRE FERAT STUDIOSUS,
quòd sumptus Scholastici à parentibus dene-
gantur.

Exord. à demonstrat. *συμπαιδείας*. Non sine magno animi mœrore cognovi, te omni parentum præsidio, in perfequendis liberalium artium studiis, destitui, &c.

Propositio. Verùm quia ista tibi fortuna cum multis communis est, æquo animo tolerare debes.

Confirm. 1. arg. à causa efficiente. Neq; enim tuo fit vitio, sed, Deo sic disponente, temporum evenit injuriã, quod ab honestis studiis alienus esse cogeris.

2. A necessitate. Ideoq; sortem istam afflictam æquanimiter tolerabis. Quid enim proficies? quo eandem dolore nequaquam immutare potes, exasperare duntaxat potes.

3. A fine & utili. Potiùs piè cogita, non in detrimentum, sed magnum tui emolumentum inopiam tuam cedere: dum precationem in te excitet, pietatem exuscitet, patientiam probet, fervorem discendi exstimulet, & ut majori cum desiderio functionem aliquam Scholasticam vel Ecclesiasticam desideres, & obtineas tandem, procuret.

4. Ab exemplis. Adde, quod fortuna hæc tibi cum multis communis. Quid quòd & plurimi evasere viri doctissimi, qui non in Academiis annos plurimos insumpserunt, sed vel domi ad parentum focum, vel in Scholarum pistrinis diu delituerunt.

5. A facili. itemq; a rumina immutatione. Iterum hoc age, ut domi privatã industriã multos, quos habes, Præceptores studiosè evolvas, Deumq; devotè pro Spiritus Sancti sui gratia & felici studiorum tuorum successu invoces. Inde non solùm efficacissimam doloris mitigationem percipies, sed & suo olim tempore, procurante sic Deo, exoptatissimam ad honestam aliquam functionem promotionem invenies.

Con-

Conclusio. Quapropter ne, quantumvis justo, dolori nimium indulgeas etiam atq; etiam dispice. *Semper habitus temporis sese accommodare sapientis est.*

Exempla consolationum in obitu parentum, propinquorum, &c. habet in Schol. Rhetor. Jun. fol. 94. Item Chytræ. fol. 112. Dresser. fol. 227. 282. & 316. Treutler, meth. eloq. lib. 1. de imitat. & Schnellius in praxi Logic. pag. 85. de consolat. ob jacturam rei familiaris, idem ibid. Consolationem opponendam paupertati, morbis, exilio, carceribus D. Chytræ. fol. 113. & seqq. Exempla consolationis Philosophicæ ex Cic. habet Dresser. fol. 272. Consolat. in concursu calamitatum, fol. 293. in contemptu literarum, fol. 298. Exempla consolationis Theologicæ contra ærumnas Scholasticas, fol. 331. contra afflictiones, fol. 331. contra tentationes, fol. 343.

DE COMMENDATIONIBUS.

Commendationes misti sunt generis, itaq; ad certum causarum genus in specie referri non possunt. Pertinent autem tum ad Genus Demonstrativum, tum ad Deliberativum. Ratio in promptu est. Quia commendationum partes duæ sunt Prior, Laudatio ejus, quam commendamus, personæ, Posterior, Petitio, qua petimus eum, quem commendamus, ab amico, ad quem scribimus, in fidem, amicitiam ac patrocinium recipi. Hæc igitur pars generis deliberativi est, eidemq; loci petitionum applicari, pro diversitate rerum poterunt. Illa verò Generis Demonstrativi est, eidemq; loci commendat. Personarum accommodari possunt.

PRÆCIPUI AUTEM LOCI COMMENDATIONIS SUNT:

- † 1. A subjecto, natione siæe patria.
- † 2. A causa efficiente procreante & conservante, parentibus, familia, educatione.
- † 3. Ab adjunctis internis, ingenio, doctrina, moribus, modestia, fide, industria, humanitate, observantia & pietate erga superiores.

† 4. Ab

† 4. *Ab effectis, rebus scilicet gestis.*

† 5. *Ab adjunctis externis, Vita genere, officio, cognatione, vel amicitia, quæ ipsi nobiscum, vel aliis viris bonis intercedit.*

Atque hi loci depromuntur è Genere Demonstrativo: seqq. verò è Genere Deliberativo.

† 6. *Ab honesto.*

† 7. *A fine siue utili.*

† 8. *A consequenti, siue gratitudinis & obseruantia promissione.*

Ubi obserua. 1. In commendationibus quibusvis, non loci quivis adhibeantur, sed pro qualitate personæ, rei & circumstantiarum, duntaxat aliqui. 2. Non excedatur modus in commendando. Onus enim est, quod Euripides dicit, nimum laudari. 3. Non iis, qui nobis vel officio, vel familiaritate devincti sunt, prolixè commendentur alii, 4. Non commendentur ignoti, quorum vita & mores non satis perspecti & probati: Multò minùs improbi, juxta illud Horat. lib. 1. Epist.

Qualem commendes, etiam atque etiam adspice, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Exempla plurima commendationum suppeditat l. 13. Epist. familiar. Cicer. Item Scholæ Rhet. Melch. Junii. Exempla lib. 7. Ep. 5. & 11. Epist. 16. habet Dress. fol. 375. Commendationem Studiosi, itemque Scholastici fol. 377. & seqq. Quò brevitatis gratiâ vos remitto. Superest Genus Judiciale, quod licet prolixum sit, & ob diversissimam causarum, quæ in judiciis tractantur, varietatem intricatum satis: nos tamen Generalia duntaxat ejusdem præcepta, brevibus exemplis declarata, cursim quæsi delibabimus. Id enim scadet materia qualitas, quæ non Scholarum classes, sed fori potissimum spectat actiones: jubet temporis, quæ intercludimur, angustia.

CAPUT XII.

† I. GENUS JUDICIALE EST, QUOD
in controversiis forensibus versatur.

Nomen habet à judiciis, quibus accommodatum est.
Defini-

Definitio ab objecto, sive materia circa quam, sumta est. Versatur enim hoc genus in æquitate & jure disceptando, in quibusvis controversiis, quæ in judiciis forensibus ventilari solent. Atque sic finis ejus est *justum ac injustum*. Eidem verò subjiciuntur. 1. *Accusationes*. 2. *Apologia sive Defensiones*, quæ sunt generalia hujus Generis capita. Quicunque enim in judiciis discrepant, horum alterutrum eos facere necesse est, vel accusare, vel defendere. 3. *Expostulationes*. 4. *Querelæ*. 5. *Execrationes*. 6. *Comminationes*. 7. *Invectiva*. 8. *Obtrectationes*. 9. *Objurgationes*, &c.

† 2. *Classes hujus Generis sive status sunt tres*: 1. *Conjecturalis*. 2. *Legitimus sive Definitivus*. 3. *Juredicialis sive Quæstivus*.

Status nihil aliud sunt, quam principales quæstiones & propositiones summam rei continent, ad quam omnia argumenta referenda. Cicero *Controversiarum & Causarum Genera* sive *Constitutiones* causæ vocat. Græcè *στάσις* dicuntur. Latine *status*, quia hinc uterque Orator (accusator & defensor) subsistit; & primus causæ fit congressus: Unde Græci statum etiam *ἀγών*, id est, *certamen* nominarunt. *Differt autem status à propositione: Status est quæstio constans* 1. *affirmatione vel intentione*. 2. *negatione vel depulsione*, ut, An Roscius occiderit patrem? Accusator ait, Defensor negat. *Propositio verò est alterius partis, videlicet vel intentionis (affirmationis,) vel depulsione (negationis) assertio*. Ut Orationis pro Roscio Propositio est: Roscium non occidisse patrem. Et hi status reliquis causarum generibus sunt communes. Generis enim Deliberativi est status deliberativus: Demonstrativi demonstrativus. At cum in hoc genere magna sit causarum varietas, speciatim de iisdem in eodem dicendum. Quicquid enim in controversiam venit & disceptatur, de eo quæri solet 1. *An sit?* hoc est, factumne sit aliquid, nec ne: Unde emergit status conjecturalis. 2. *Quid sit?* hoc est, si factum sit, quod nomen mereatur, & quomodo definiendum: Unde enascitur status Definitivus. 3. *Quale sit?* hoc est juréne, an secus factum videatur, unde resultat status Juredicialis: Ad hos autem distinctos tres status inveniendos

niendos

niendos & dignoscendos consideranda sunt Sex. 1. *φάσις*, intentio accusatoris. 2. *ἀπόφασις*, depulsio defensoris. 3. *ζήτημα*, *Quæstio*. 4. *αἴτιον*, Ratio. 5. *σύνεχον*, Firmamentum. 6. *κενόμενον*, *judicatio*. Declaro exemplis. Status oritur ex intentione (affirmatione) accusatoris & depulsione (negatione) defensoris: ut, Intentio est, *occidisti*: Depulsio est, *non occidisti*. Hic status seu *Quæstio* est, an occiderit? In hoc enim tota causa consistit. Porro Reo quærendum est *αἴτιον*, Ratio: Accusatori afferendum *σύνεχον*. Ex ratione deinde Rei, & firmamento accusatoris nascitur *κενόμενον*, id, de quo disceptatur. Quamquam, quod obiter notabis, *κενόμενον* idem quandoque est, quod status.

Exemplum status Juredicialis.

Intentio *Occidisti sororem tuam*, Horat. Depulsio seu inficiatio *Occidisti*, inquit Horatius (*sed jure occidisti*.) Status igitur hic est qualitatis, justitiae, an injustè Horatius sororem occiderit. Ratio Horatii tanquam Rei: *jure interfeci*. Nam illa mortem hostium lugebat, Populum Romanum vicisse moleste ferebat. *σύνεχον* Accusatoris: *At à fratre tamen indemnata necari non debuit*. *κενόμενον* igitur ex rationis & infirmationis conflictu nascitur: *Cum Horatia interitum hostium lugeret, & ob Populi Romani Victoriâ non gauderet; jurene frater indemnata interfecerit, nec ne?* Hæc quæstio principalis est, seu status Juredicialis.

Exemplum status Definitivi.

Intentio: *Tu es sacrilegus*. Depulsio criminis: *Non sum sacrilegus; sed fur*: status igitur seu *Quæstio* est, *Quid sit? An Titius sit sacrilegus, an fur?* *αἴτιον* Titii Rei. *Non sum sacrilegus, quia rem profanam sustuli*. *σύνεχον* Accusatoris: *Ex templo illam rem surripuisti*. Hinc nascitur *κενόμενον*: *sacrilegiumne, an furtum commiserit Titius, quod profanam pecuniam ex templo sustulerit?* Hæc quæstio principalis est, seu status definitivus.

Exem-

Exemplum status conjecturalis.

In conjecturali statu non opus est rationem & firmiter addi: sed ex intentione & depulsione statim sequitur *Κενομένον*: ut Intentio: *Occidisti, Milo, Clodium.* Depulsio Milonis Rei: *Non occidi.* Hinc oritur *Κενομένον*, *An Milo Clodium interfecerit?* Qui est status conjecturalis. Alia exempla habet Schollius *Schol. 28. ubi vide.*

CAPUT XIII.

† 1. *STATUS CONJECTURALIS* est, cum quaeritur *AN SIT?* ut, *An Roscius occiderit patrem.* *An Archias sit civis Romanus.*

Græcè dicitur *εἰς εὐχαστικὴν & εὐχασμὸς*, ἀπὸ τῆς εὐχάζεσθαι à conjecturando.

† 2. *Loci argumentorum confirmationis in hoc statu sunt duplices, Artificiales & Inartificiales.*

† 3. *Artificiales sunt duo, Voluntas (βέλησις) & Facultas (δύναμις).*

Ex his enim tanquam fontibus rerum incertarum conjecturæ deducuntur: & ad hæc duo capp. rationes pleræq; omnes hujus status referuntur. Cùm enim de facto est controversia, probandum est & voluisse & potuisse.

† 4. *Voluntas, quæ quævis velle aliquid aut soluisse significatur.*

Complectitur autem voluntas duo: Impulsionem & Ratiocinationem. *Impulsio* est, cùm ex causâ efficiente *εὐθυμμένη*, seu affectione aliqua interiori argumenta ducuntur, utputa cùm ostenditur irâ, odio, amore, avaritiâ, furore, invidiâ, vindictæ cupiditate, alióve affectu factum profectum esse. *Ratiocinatio* est, cùm à causâ finali argumenta ducuntur, cùm vel à spe commodi & lucri vel fugiendi incommodi & adipiscendæ impunitatis, factum perpetratum colligitur.

† 5. *Facultas, quæ fieri aliquid potuisse, aut non potuisse significatur.*

Complectitur autem facultas Adjuncta 1. *Signa, quæ sunt*

Sunt vel facta, vel alicujus facti notæ, vel antecedentia, vel consequentia, vel conjuncta: & omnia vel necessaria, vel probabilia. 2. *Circumstantias*: quæ sunt vel 1. *Personarum*, ut nomen, natio, patria, &c. 2. *Rerum*, ut, locus, tempus, occasio, modus, instrumenta, causæ, quæ trito hoc Rhetorum versiculo continentur: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

† 6. *Loci inartificiales sunt testimonia divina & humana.*
Divina, cum à vaticiniis, prædictionibus & Scripturæ dictis argumenta sumuntur. *Humana*, cum à scriptis, pactis, promissis, juratis, quæsitis, rumoribus, præjudiciis, tabulis, argumenta sumuntur. Atque hi sunt præcipui loci hujus status, tum Accusatori, tum Reo communes. Ab accusatoris partibus erit, si omnes in Reum detorquere possit. A Rei partibus contra, si ad omnes respondere possit inficiando, novas rationes accusatoris conjecturis opponendo. *Ubi unum nota*: Cum acerrimus hic conflictus sit circa signa, peculiare duo loci sunt defensoris: 1. *Inversio*, cum docet defensor, signum contra Reum productum, pro Reo facere, ut *sepelisti. Ergo occidisti*, arguit accusator. *Imò, invertit Reus, si occidissem, non sepeluissem, sed statim mihi fugam consuluissem.* 2. *Absolutio*, cum aliter, ac adversarius signum interpretatur, ut cum ostendit id, quod factum, ex misericordia & humanitate esse, ut, *sepelii quidem, at non conscius mihi cadis, sed ductus misericordiam.* *Nota & hoc*: Decet in hoc Genere sono Orationis uti majore, præsertim ubi causa gravior. *Dresser. f. 131.* Sit Thema:

FRATRES JOSEPHUM OCCIDERUNT.

Confirmat. arg. princip. à volunt. s. à causa ægνησμένη impulsive. Voluisse ipsos Josephum è medio tollere ostendit odium plusquam Vatinianum, quo adversus ipsum longo tempore flagrârunt, eò quod patri impensè esset charus, & ipsos virtute & pietate longè antecelleret.

1. *A causa finali.* Occiderunt eum sui compendii & lucrari ergò, ne postmodum cogerentur ipsi regnanti ministrare & servire, *vid. Gen. 37, 8.*

2. *Argum. princip. à Facult. s. à signis antecedentibus.*

Arguit

Arguit illud ipsum, quod longo tempore cum ipso non collocuti sunt fraternè; sed minitati sæpius extremum exitium, Gen. 20.

2. *A signis conseq.* Quod vestem, quâ ipse indutus fuerat, mittunt conspersam sanguine: in eo tamen, singulari dementatione divina scelus suum produnt, quod non laceratam à fera mittunt.

3. *A circumstantiis loci & temporis.* Quod comprehenderunt ipsum & quidem solum, & in campo ab hominum habitatione remotissimo, in Dothan scilicet, Gen. 37, 7.

4. *Arg. princ. à Testimon.* Quod viri Sichemitæ testantur, ipsum incolumem pervenisse in Dothan ad fratres; Adde, quod rumor pervulgatus de Fratricidio hoc, in universa circumjacente regione sit sparsus.

Conclusio. Constat igitur Josephum non à bestiis laceratum, sed à fratribus interfectum esse.

Plura de hoc argumento vid. apud Chytræ. fol. 151. Exemplum, An Clodius fuerit insidiatus Sitæ Miloni? An Roscius sit parricida? habet idem ibid. Hinc igitur pertinent Orat. Cic. pro Rosc. & Cælio, quâ ventilatur quæstio: An Venenum Clodio paravit Cælius, quæ à pluribus diducuntur à Dresfero Rhet. fol. 152. & seq. An Philænus Sempronium, nocte quædam à cæna redeuntem pulsavit, & Philæni defensio, idem fol. 165. & seqq. Contrarias Orationes duas, Persei & Demetrii, filiorum Philippi, Regis Macedon. quibus disputatur, An Demetrius Sitæ fratris insidiatus sit, habet Liv. dec. 4. lib. 10. Q. An Titius Sempronium occiderit? in utramque partem disputatum, habet Scholl. exerc. Rhet. Schol. 59.

CAPUT XIV.

† I. STATUS LEGITIMUS SIVE DEFINITIVUS est, cum quæritur: Quid sit, ut, Sitne sacrilegium, an furtum appellandum, si quis pecuniam prophanam è loco sacro sustulerit? An peccatum sit cogitatum, dictum vel factum contra Legem Dei? An verò etiam naturalis nobis ingenita pravitas seu concupiscentia originalis?

Dicitur Græcè *ἰ. εἰσὶς ὀρεῖν* sive *ἰεραὶν*, *Finitivus* seu

seu *Definitivus*, quia controversia hinc ex Definitione tum rei, tum nominis, ex significatione item verborum nascitur, & quaeritur (tum de facto & auctore ejus constat,) quo nomine sit appellandum? 2. Dicitur *σάσις νομική*, *Legalis* sive *Legitimus*, quia in scripto, aut sententia, aut re dubia, beneficio hujus status definitivi, propria & legitima explicatio adornatur. Accipitur ergo hinc Definitio generatim, pro quacunqve tum nominum & vocabulorum interpretatione, tum rei etiam definitione, descriptione, & explicacione, non quidem Logica, sed Oratoria, ornatâ atqve copiosa qualiscunq; etiam fuerit, interpretatione: Item, antecedentium, consequentium, parium, contrariorum, similium, dissimilium, &c.

† 2. *Argumenta Confirmationis in hoc statu à conditionibus bonæ definitionis sumuntur: In Refutatione Verò vitia definitionum monstrantur.*

Sunt autem bonæ definitionis conditiones è Logicis petendæ: Quales. 1. *Omnis definitio perfecta constet verbis propriis, non modificatis.* 2. *Non sit latior, neq; angustior definitio.* 3. *Cum definito reciprocetur.* 4. *Definitum non ingrediatur definitionem.* 5. *Definitum & Genus definitionis sint in eodem predicamento.* 6. *Definitiones perfecta sint tantum Entium &c.* De quibus consulat in Log. locum *Definit.* Quæcunqve ergo definitio in alterutram ex his legibus impingit, vitiosa est, ideoqve repudianda. Alii duplicem in hoc statu faciunt, definitionem: *Alteram accusatoris*, quam nominant *ἄεγγυ*: *Alteram defensoris*, quam vocant *ἀντιπροσώπων*, contrariam priori definitionem. Locos autem defensoris in hoc statu constituunt septem. 1. A consuetudine & proprietate sermonis. 2. à contrario. 3. à consequenti, quid ex illa interpretatione accusatoris sequatur. 4. ab Etymologia vocis. 5. ab æquitate legis. 6. ab auctoritate rerum ante judicatarum. 7. à similibus & exemplis. Pro declaratione præceptorum resumamus propositum modò

Exemplum:

In Theologicis contentio est inter nos & Pontificios:

An

An peccatum sit cogitatum, dictum vel factum contra Legem Dei? Affirmant illi. Negamus nos, refutando ex definitionis bonæ conditionibus, inter quas est & hæc? *Definitio non esto angustior definito.* Atqui hæc est talis. Omittit enim concupiscentiam originalem, quæ & ipsa peccatum. Rom. 2. & inimicitia adversus Deum, Rom. 8. Verissima igitur est definitio: *Peccatum est aberratio à norma Legis divinae; e. 1. Johan. 3, 4.* Sic controvertitur: *An Missa sit sacrificium, quod mereatur remissionem peccatorum viventibus & mortuis?* Affirmant Pontificii. Negamus nos à conditionibus bonæ definitionis: Quia sacrificium tale Pontificium est non ENS. Ergò nec defini potest. Solius enim Christi passio & mors meretur aliis remissionem. Ergò non Missa. Cum solitariæ causæ solitarius sit effectus.

Alia exempla definitionum vocabulorum Gratia, fidei, iustitiæ, poenitentia, libertatis Christianæ, habet D. Chytræ. Rhetor. fol. 175. Pleniora exempla: An scilicet Constantinus Magnus Pontifici Romano, Sylvestro, Primatum Ecclesiæ per universum terrarum orbem unà cum Politico Imperio totius Occidentis donarit? Habet Dresser. fol. 149. Item, de Astrologia judiciaria, fol. 196. De bonis operibus, an ad salutem necessaria? fol. 298. An Monachus, qui propter interfectum Regem Galliarum, ultimo supplicio affectus est, sit Martyr dicendus, an parricida? Scholl. Schol. 30.

† 3. Species status Definitivi sunt quinque:

† 1. Contraria Leges.

† 2. Scriptum & sententia.

† 3. Ambiguum.

† 4. Translatio.

† 5. Ratiocinatio.

Alii constituunt ejusdem species sex, addunt namque etiam *Definitionem*: quam nos ut generale genus hic consideramus, cui reliqui status contrariarum legum ambigui, &c. tanquam species eò subjiciuntur, quod disceptatio de significatione verborum in iisdem agitur. Cicero in partitionibus tres tantum recitat: Auctor ad Heren. quinque. Omittit enim Ratiocinationem.

† 1. *STATUS CONTRARIARUM LEGUM* est, cum dua vel plures Leges, tanquam contrariae controuersiam pariunt, ut, Christus Matth. 10. 5. Apostolis dicit: In viam gentium ne abieritis, Matth. verò 28. 19. ait: Ite, docete omnes gentes.

Quandocunque Leges, conuenta, pacta, sententiæ, scripta, inter se dissentire videntur, cum videlicet eadem de re altera præcipit, altera prohibet: altera permittit, altera cogit: altera in specie de parte, altera in genere de toto loqui videtur: nascitur inde *Antinomia*, seu status contrariarum Legum. Græcè *σύντις τῆς Αντινομίας*.

† 2. *Argumenta Confirmationis & Confutationis in hoc statu sumuntur.*

† 1. *Ex causis efficientibus.* Unde hæc Regulæ:

Lex inferior cedit superiori.

Lex humana cedit diuina.

Sic utraqve Lex diuina est: *Non facies furtum: Spoliare Ægyptios.* Sed illa inferior, quia posterior: hæc superior, quia prior, & novo mandato specialiter à Deo præcepta. Utraq; Lex naturæ est, *Redde depositum: Nemo est ladendus.* Sed illa inferior, hæc superior. Furioso ergo, reposcenti gladium depositum, non est reddendus. Lex diuina est: *Non occides.* Lex humana Pharaonis: *Obstetrices, interficite filios Israëlitarum.* Lex diuina communionem sub utraq; specie, conjugium item omnibus, tum Clericis, tum Laicis præcipit: Lex humana Pontificum Rom. prohibet. Ergo hinc *Deo magis obediendum, quam hominibus, Act. 5.*

† 2. *Ex Materia,* Unde hæc Regulæ:

Lex specialis derogat generali.

Leges secunda Tabula cedunt primæ.

Sic Lex generalis est Matth. 26. *Quicumq; acceperit gladium, gladio peribit.* Huic derogat specialis, Rom. 2. 3. *Magistratus non frustra gerit gladium, Dei minister est.* Item, Generalis est: *Non occides.* Huic derogat specialis, Genes. 19. *Qui effuderit humanum sanguinem, huius sanguis per HOMINEM effundetur.* Magistratui ergo gladius, generalibus istis Legibus, è manibus non excutitur. Sic Abraham immo-

immolaturus filium, solutus est secundâ tabulâ per primam, quia secunda circa res humanas, prima autem circa Deum versatur.

† 3. *Ex circumstantiis temporis, personarum & rerum.*
Unde hæ Regulæ.

Leges veteres corriguntur & abrogantur novis.

Verba legis secundum subjectam materiam sunt intelligenda & explicanda.

Prior Regula respicit *circumstantiam temporis*, sic Leges Ceremoniales & Forenses, tanquam veteres, correctæ & abrogatæ sunt novis per Apostolos in Veteri Testamento Deus prohibuit usuras: In Novo Testamento Magistratus propter probabiles causas concedit. Furtum apud veteres puniebatur quadruplo: Leges Imperatoriæ puniunt suspendio. Posterior respicit *circumstantias personarum & rerum*. Sic Leges & Forenses & Ceremoniales latæ sunt tantum Judæis, ideò additur semper: *Hæc observabitis in generationibus vestris*. Ad easdem ergò hodiè nos non obstringimur. Sic Parentibus est obtemperandum, at non in omnibus rebus, verum ad aras usque: quatenus nil contra dilectionem Dei & proximi præcipiunt.

† 4. *Ex causa finali & voluntate Legislatoris.* Unde Regula:

Cessante fine, si ve conditione Legis, cessat & ipsa Lex.

Sicut cessante fine cessat & ratio finis. Sic finis, cur Deus in Lege sculptilia & imagines fieri voluit, est, ne adorantur, Lev. 26. 1. Ergo illa conditione cessante, cessat & Lex ipsa; hoc est, ubi non adorantur, ibi nec factio, nec prohibitio locum habet, & sic sunt libera. Contra mentem autem Legislatoris interpretantur, qui etiam extra hunc finem adorationis, nullas omninò imagines faciendas esse contendunt.

† 5. *Ex adjunct. perfectione vel imperfectione: additione vel detractatione & detorsione.*

Plures de Legum contrariarum conciliatione Regulas, exemplis Theologicis illustratas, habet D. Chytræ.

Rhetor. fol. 180. ubi vide. In transcursu hinc nota: In tractatione hujus status sic procedemus: Ex enumeratis locis 1. Legem pro nobis facientem recitabimus. 2. Explicabimus, & contrarietatem (si specie tantum, non revera aliqua inter se pugnent) conciliabimus. 3. Ostendemus eam 1. sententiae voluntatiq; Legislatoris. 2. causae nostrae apprimè convenire: id quod 3. jure, usu, consuetudine, consequentibus, similibus vel exemplis demonstrabimus. 4. Legem ab adversario allatam, docebimus aut non convenire negotio, & sic praeter rem adductam: aut si conveniat, vel ἀντιλογία esse in verbis, non in rebus, & sic conciliari debere. Vel pro nobis potius facere, quam contra nos stare. 5. Dispiciemus, num Lex sit per alium abrogata, vel correcta, vel aucta, & sic pro ratione circumstantiarum rejectando?

II. STATUS SCRIPTI ET SENTENTIAE est, eum ex scripto aliquid ambigui aut absurdi oritur, de cujus sententia controversatur: ut, Joh. 3. v. 20. dicit Christus Judæis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc Judæi interpretabantur de Templo Hierosolymitano, v. 21. Christus autem dicebat de templo corporis, v. 22.

Græcè dicitur *τάσις τῆς ῥητῆς καὶ τῆς ἀνοιίας*, sunt ergo duæ hujus status partes: Altera enim pars nititur scripto sive verbis, quæ scripta sunt, & sequitur simplicem eorundem significationem: Altera verò conatur probare τὴν ἀνοιίαν, mentem & sententiam scriptoris; Sic Judæi nitebantur in allato exempl. scripto: Christus verò intendebat sententiam. Sic in verbis institutionis Cœnæ Dominicæ: *Hoc est corpus meum*: retinemus nos, & urgemus τὸ ῥητὸν simplicem & nativam verborum significationem: Adversarii verò ad ἀνοιίαν confugiunt, variasq; eorundem significationes comminiscuntur.

† 2. Argumenta Confirmationis & Confutationis in hoc statu sumuntur præcipuè

† 1. A testimoniis divinis & humanis;

Sec

Sed tamen pro diversitate subjectæ materiæ, in Ecclesiasticis controversiis à Scripturæ testimoniis clarioribus, in negotiis verò civilibus à legibus.

† 2. *A locis Dialecticis, scilicet. 1. à definitione & divisione. 2. causis. 3. effectis. 4. adjunctis circumstantiis. 5. à contrariis pugnantis, absurdis.*

Confirmatio autem $\text{Ἰ} \text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$ sive scripti absolvitur 1. *Propositione*, quæ contineat brevem expositionem sententiæ controversæ. 2. *Lectio* seu recitatione dicti, scripti vel legis alicujus. Ubi Scriptorem collaudabimus, & ex adversario, num ita scriptum esse concedat, sciscitabimur. 3. *Distinctione* & explicatione $\text{Ἰ} \text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$, dicti vel scripti. Ubi scriptum ipsum simplicissimè interpretabimur, & interpretationem adversariorum rejiciemus. 4. *Confirmatione* nostræ explicationis. Ubi 1. rationes, cur ita senserit auctor, sicuti verba sonant, à justo, utili, necessario afferemus. 2. *Exempla, eventus & testimonia*, in quibus hæc scripti ratio observata fuerit, commemorabimus. 5. *Petitione*, ne temerè judices vel auditores ab expressis verbis discedant: ubi incommoda & pericula enumerabimus, quæ, nisi $\text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$ observetur, sequantur.

Ubi observandæ hæ Regulæ:

† 1. *A verbis, hoc est, à propria sive nativâ rerum significatione in dubio (sine legitima causa,) non est recedendum.*

† 2. *Una simplex, certa & principalis Scripturæ est sententia, quam $\text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$ sacra Scripturæ gignit.* Itaq;

† 3. *Si $\text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$ sacra Scripturæ planum & perspicuum est, nec cū aliis manifestis Scripturæ locis aut fidei articulis, sed tantum cum iudicio rationis pugnat, ipsa verborum proprietate religiose tenenda est, ut, in Articulis de Cœna Domini, de resurrectione mortuorum, de duabus in Christo naturis, de æterna & vera Christi divinitate, constantissimè $\text{ῆ} \text{ῃ} \text{ῃ}$ adversus Sacramentarios, Photinianos, Epicuræos retinendum est, etiamsi in iudicium rationis impingant.*

† 4. *In aliis omnibus æquitas scripto præferenda est.*

Confirmatio *m̄s* *Ἀγνοίας* sive sententiæ & voluntatis Scriptoris probatur 1. Communi defensionis Regula: *Omnis Legis vis non in verbis, sed in Consilio Scriptoris & utilitate communi consistit.* 2. *Causa*, quamobrem Legislator vel Scriptor non distinctione usus sit: Ubi 1. collaudabimus ipsum, quod hæc scripsisse, ad intelligenda reliqua satis putarit. 2. Voluntatem ejusdem ex antecedentibus & consequentibus colligi, exemplis, eventibus, testimoniis, legibus, consuetudine eandem illustrari demonstrabimus. 3. *A consequentibus*, ubi recensebimus absurda, quæ si *τὸ πῦρ* simpliciter servetur, sint securura: repugnare scilicet legibus, consuetudini, naturæ, bono & æquo. Atque sic non tam absurdam, quam simpliciter impossibilem esse. 4. *Conclusionem*, quâ monebimus judicem sive auditorem, ut sententiam & æquitatem magis, quam ipsa verba amplectatur.

Ubi observandæ hæ Regulæ:

† 1. *Cum* Verba nimis sunt generalia, quæarendus est sensus, quæ veriitati, utilitati & honestati maxime congruit. Itaque

† 2. Ubi cunq; ex verbis simpliciter intellectis resultat iniquitas, vel absurditas, tunc à verbis receditur, & mens servatur.

† 3. In ambiguis Orationibus maxime sententia spectanda ejus, quæ eas protulit.

† 4. Is committit in Legem, quæ Legi Verba complectens, contra Legis nititur voluntatem.

† 5. In Theologicis ubi cunq; *τὸ πῦρ* simpliciter intellectum, impingit in aliquem articulum fidei, quærenda est *Ἀγνοία*.

† 6. In Theologicis *Ἀγνοία* vel ex genere sermonis & consuetudine loquendi, vel ex summâ Doctrina Christiana; vel ex aliorum Scripturæ testimoniorum & circumstantiarum collatione: In civilibus vero ex æquitate, naturali ratione Legum, consuetudinis, aliarumq; circumstantiarum consideratione investigatur.

Exempla. In Scripturis dicitur Christus lapis, vitis, fons

fontis vitæ, &c. Christiani verò palmites, oves, &c. Hæc effata *κατὰ τὸ πῆτόν* intellecta, pariunt absurditatem. Itaq; *ἀλόγοις* admittenda, quod Christus sit similis lapidi, viti, fonti. Christiani palmitibus, oviculis. Sic Lex est lata; Peregrinus murum conscendens moriatur: Paulus muros Damasceni conscendit: Quæritur ergò, num secundum tenorem Legis sit morte mulctandus? Hic *πῆτόν* pugnat cum æquitate naturali. Lex enim hominem non punit, qui per muros se dejiciens, ex incendio eripitur. Et quid verò differt incendium à latronum truculentia? Recurrendum igitur hinc ad sententiam, & benignius Lex interpretanda, de illis, qui vel per ludibrium, vel hostiliter muros conscendunt. Semper autem excipiendus casus necessitatis. Alia exempla vide apud *D. Chytr. fol. 189. & seqq. & Dresser. fol. 205. 207.*

III. STATUS AMBIGUI est, cum dictio aliqua plura significans controversiam parit: ut Testator moriens legavit Titio taurum. Titius petit Taurum servum, herus autem vult dare tantum animal cornutum, non servum. Hinc oritur status ambigui in vocabulo Taurus.

Est hic status cognatus superiori. Ambiguitas autem vel in una voce est, vel in sigulis & conjunctis, vel in accentu, vel in structione: & oritur vel ex genere sermonis, vel ex rebus. Sic in jure Pontificio *dist. 32. c. Multorum*, Canon extat: *Sacerdos ducens uxorem suspendatur.* Hinc ambiguitas sermonis est in verbo *suspendatur*, quod alii interpretantur de suspendio propriè dicto: Alii de suspensione, sive remotione ab officio. Ejus generis est & hoc:

Quid facies, facies Veneris cum Veneris ante?

Ne sedeas, sed eas, ut pereas per eas.

Hinc igitur pertinent omnia exempla Fallac. homonymias, æquivocationis, ambigui, Etymolog. Orthograph. Profodiæ, accentus, dictionis & Syntaxeos: de quibus consule *Institut. nostras Dial. lib. 2. in appendice & doctrina fallaciarum.*)

† 2. Argumenta Confirmationis & Refutationis in hoc Statu sumuntur.

† 1. *Ex Grammatica, si ex genere sermonis oritur ambiguitas.*

Nempe phrasi cujuseq; lingvæ, figuris, Tropis & Schematibus. Ut Paulus dixit: Hæreticum post unam aut alteram admonitionem *de vita*. Ergo Hæretici sunt *de vita* tollendi. Nam *de vita* hic verbum est, non nomen; & significat idem quod *cave* vel *fuge*.

† 2. *Ex Definitione, divisione, adjunctis, circumstantiis, comparatis aliis, si ambiguitas ex rebus.*

Ambigua enim definitionibus & divisionibus explicantur, & collatis sententiis, quæ ex ambiguis extruuntur, ea, quæ verisimilior est, approbanda. Ubi *nota*: Distinctionem ex definitionibus & divisionibus sumendam ex iis artibus, unde vocabula ambigua sunt deprompta. Sic Luc. 1. Deus erexit *cornu* salutis: Phrasi Hebræâ cornu significat potentiam, item copiam, defensionem, regnum; Esa. 53. *Brachium* Domini cui revelatum est, id est, potentia, majestas & gloria. Oritur etiam ambiguitas ex rebus, cum genus sine divisione in species, vel divisio insufficientis ponitur. Sic cum Dominus inquit: Mihi vindicta, ego retribuam. Inde colligunt Anabaptistæ omnem omnino vindictam prohibitam, nec Magistratui licere fontes punire. Verum hinc genus positum absq; distinctione, vindicta scilicet privata.

Tractatio Ambigui absolvitur. 1. *Vocis ambigua investigatione*: Ubi videbimus, num ambiguitas possit definiendo & dividendo discerni. 2. *Commendatione nostræ sententiæ & interpretationis*: Ubi ostendemus nostram sententiam convenire. 1. proposito negotio. 2. menti scriptoris. 2. æquitati, naturæ, tempori, conditioni, personæ, legibus, consuetudini & communi omnium intelligentiæ. 3. *Refutatione*: Ubi ostendemus adversarii interpretationem aut falsam esse, aut inutilem, aut cum turpitudine conjunctam. 4. *Comparatione*: Ubi demonstrabimus adversarii interpretationem esse omnibus istis, è quibus nostra deprompta, è diametro contrariam. Huc pertinent Regulæ:

† 1. In

† 1. In obscuris considerari oportet, quod verbum similius est, aut quod plerumque fieri solet.

† 2. Oportet secundum plura intelligi pauciora. Tertull.

† 3. Verba intelligenda secundum subjectam materiam.

† 4. Semper res magis, quam verba spectanda.

† 5. Sententiã perceptã & cognitã, de verbis non est anxie inquirendum, ne, dum verba strictè sequimur, sensum veritatis amittamus.

IV. STATUS RATIOCINATIONIS

est, cum res, quæ non habet propriam Legem, judicatur propter similitudinem in Legibus aliis: ut, Lex est: Parricida culeo insuatur: ex eadem propter similem rationem judicatur etiam matricidam esse culeo insuendum, etiamsi de eodem peculiaris Lex non extet.

2. Argumenta Confirmationis & Refutationis in hoc statu sumuntur.

† 1. A distributione siue à Toto & Genere.

Sic Quæstio est, Num infantes sint baptizandi? De hac autem nullus in Scriptura expressus locus est, sunt tamen cognati & similes loci, è quibus per Ratiocinationem à Genere hunc in modum colligimus: *Omnes gentes sunt baptizanda*, Matth. 28. 26. Ergo etiam infantes. Sic, licitumne sit Christianis bella gerere, judicia sequi, & controversias forense tractare, nullo expresso loco in Scripturis decisum est: Ratiocinatione autem à Toto sic inferimus: *Evangelium non abolet Politias, judicia, & iudices, sed approbat. Ergo & eorundem partes, bella gerere, causas in foro agere, &c.*

† 2. A causis.

Sic Chirurgus ex morte ejus, cujus pedem absciderat, cædis accusatur. Defendit se ex causã speratæ valetudinis.

† 3. A comparatis.

A similibus, Ut: Non licet hæredibus, pecuniam, civitati ad spectacula legatam, repetere. Ergo nec legatam ad pios usus repetere licebit. *Ab imparibus*. Exulem redeuntem occidere licet. Ergo multò magis flagellare.

† 4. A

† 4. *A contrariis.*

Ut Christi regnum erit æternum. Ergo non erit temporale, seu mundanum. Nobilis literatus est laudandus. Ergo Cyclops viruperandus.

† 5. *A bonâ vel malâ consequentia.*

Bonâ consequentiâ utimur in confirmatione Ratiocinationis. Ita pro pædobaptismo ratiocinamur ex Joh. 3. Matth. 18. *Omnes qui futuri sunt hæredes regni cælorum, necesse est renasci ex aqua & spiritu.* Joh. 3. *At qui infantes fiunt hæredes regni cælorum,* Matth. 18. Talium est regnum cælorum. *E. Infantes necesse est renasci ex aqua & spiritu.* Malâ consequentiâ utitur in Refutatione, cum ostendimus ἀναλόγηθα & Ratiocinationem procedere à baculo ad angulum, ut cum ex Luc. 22. Pontificii argumentantur, *Ecce duo gladii hîc. Ergo Papa est Petri Successor : Ergo Christi Vicarius in cælestibus & terrestribus : Ergo super omnes Imperatores, Reges & Principes : E. Omnes Imp. & Reges imperium & regna à Papa accipere debent, &c.* Nota: In Theologicis etiam plurimum in hoc statu valent Loci Communes, ex quibus multa dijudicantur, ut: Parentes sunt honorandi. Ergo clandestina connubia improbanda.

V. STATUS TRANSLATIONIS est, cum non respondetur ad rem, sed opponitur exceptio aliqua. Seu: cum Deus litem detrectat.

Græcè dicitur μεταλήψις & παραγραφή. Jcti vocant statum Exceptionis sive Exceptionem. Statuitur autem à Jctis Translatio sive Exceptio duplex: *Dilatoria*, cum actio tantum differtur, manente interim principali negotio. *Peremptoria*, cum omnis actio (jus agentis) perimitur & tollitur. Quamquam autem usus hujus status ut plurimum est judicis; in genere tamen monet, non semper de re & ad rem esse respondendum, sed si fieri possit, quandoque arte judicii artem & controversiæ caput esse declinandum: cum contentionum eventus anceps & dubius sit.

† 2. Ar-

† 2. *Argumenta Confirmationis & Refutationis in hoc statu sumuntur.*

† 1. *A testimoniis, legibus scilicet, consuetudine & pactis.*

Ut, Lex est, bis de eadem re iudicium fieri non debere. Ergo non debeo iterum eadem de re causam dicere.

† 2. *Ab abjunctis circumstantiis, loci, temporis, personarum & rerum.*

Ut, cum excipitur translatione dilatoria, vel de incompetente foro, vel de iudice suspecto, vel de actore non habente mandatum, aut dubium mandatum habente: De pupillo sine tutore, juniore sine curatore: Vel de longioris temporis mora: Vel de libello inconvenienti & inepto, &c. Sic Sejus accusatus furti excipit, Locum iudicii esse incompetentem, Titium iudicem esse suspectum, non legitimum, Sempronium accusatorem non habere mandatum: petit igitur dilationem longioris moræ & temporis, & loci alterius.

† 3. *A contrario siue remotione & culpa aliena.*

Sic Prætor, cujus solius agris grandines pepercerant, accusatur veneficii: opponit ille exceptionem remotionis culpæ alienæ: Factum id esse singulari gubernatione aëris, quæ solius Dei propria, &c. Superest

CAPUT XV.

* 1. *STATUS JURE DICIALIS, quæ oritur ex quaestione: QVALE SIT FACTUM? jurene an injuriâ; ut, an Clodius jure à Milone occisus sit, nec ne?*

Dicitur aliàs à Quintiliano *status Qualitatis*, quia hinc quidem de facto constat, sed de ejusdem qualitate quaeritur, an jure perpetratum sit, nec ne? Græcè dicitur *ἐπίσης τῆς ποιότητος & δικαιολογίας*. Ejus species quidam faciunt duas: quarum 1. *ἐπίσης ὡραγοματικῆς, negotialis*, cum quaeritur de re agenda, rectene & honestè fieri possit: ut, an bellum sit gerendum. 2. *ἐπίσης δικαιολογικῆς* sic propriè dicta, cum quaeritur de factis præteritis: ut, an Horatius jure sororem interfecerit?

† 2. EST-

† 2. *Estq; duplex: Absolutus & Assumptivus.*

† ABSOLUTUS est, cum simpliciter factum aliquid de jure defenditur.

Dico simpliciter, sine ullo scilicet argumento defensionis extrinsecus assumpto. Græcè dicitur ἀντίληψις & εἰσις ἀντιληπτική.

† 4. *Loci Confirmationis & Refutationis in hoc statu sumuntur.*

† 1. *A natura, sive jure naturali, omnibus insito, & ab omnibus recepto.*

Sic, juris naturæ sunt, Deum esse timendum: Parentes honorandos: Se, vitam, corpusq; tueri, ac nocitura declinare; &c.

† 2. *A jure scripto.*

Sive sint Leges humanæ, civiles, è jure civili, quod jussu & consensu populi per viros prudentes sancitum, vel à Magistratu latum est, depromptæ. Sive divinæ, quæ in S. Bibliorum codice continentur.

† 3. *A consuetudine.*

Consuetudo est jus, quod voluntate omnium, sine Lege, vetustas propter probabilem rationem comprobavit. Dicitur aliàs τὸ δίκαιον ἄγραφον: Ita consuetudinario jure apud plurimos adulterium non est capitale, utputa Argentinenses Francofurtenses, &c.

† 4. *A judicato sive exemplis.*

Judicatum est decretum simile, quod in simili casu & causa aliquoties constitutum. Sic ex judicato probat Cicer. pro Milon. insidiatorem licere occidere: Quia Lucius Optimus impunè occidisset Gracchum, civem seditiosum.

† 5. *Ab æquo & bono.*

Æquum & bonum est jus, quod ad communem æquitatem & utilitatem judicio bonorum dirigitur.

† 6. *A pacto.*

Pactum est, quod sine Legibus ex conventu observatum. Ulpianus ita definit, est duorum pluriumve in idem placitum sive consensus. Esto exempli gratia.

Thema

Thema Affirmativum.

Manlius, Consul Romanus, justè capitale supplicium de filio sumpsit, quòd contra Coss. & patris edictum extra ordinem pugnasset.

Confirm. arg. 1. à Natura. Quia jus naturæ præcipit, ut Parentibus & Magistratibus filii obediant; Secus si fit, jure ad supplicium promeritum trahantur.

2. A jure scripto. Quia Legibus tanquam communitatis civitatis vinculo, omnes cives ex æquo, nullo sive ^{regis} naturalis, sive cognationis & affinitatis respectu habito, in officio continendi.

3. A consuetudine. Quia tum temporis Parentibus ex veteri more jus vitæ in liberos, necisqve potestas erat permissa.

4. A judicato, Quia Brutus de liberis suis ob proditionem capitale sumpsit supplicium: Nec multis post annis Bruti exemplum imitatus pater Spurii Cassi, qui filium, legis Agrariæ auctorem, cognitâ domi causâ, verberibus cæsum necari jussit.

5. Ab æquo & bono. Quia deniq; hoc ad communem spectavit utilitatem: Ut filius patris & Coss. edicto non obediens puniretur, quò aliis exemplo esset.

Conclus. Rectè ergo Manlius, &c.

Thema negativum.

Emptor non potest rescindere contractum, invito Venditore legitimum.

Confir. arg. 1. à jure natura. Quia naturæ consentaneum, ut pactum licitum servetur. Contractus autem emptionis & venditionis inter duos est pactum licitum.

2. A jure scripto. Quia in Codice dicitur: De contractu venditionis & emptionis jure perfecto, alterutro invito, nullo recedatur tempore.

3. A jure consuetud. Quia in omnibus Rebuspub. benè constitutis servatur hic mos, ut contractus jure perfectus, invitâ alterâ personâ, non rescindatur.

4. Ab æquo & bono. Quia naturalis æquitas postulat, ut contractus servetur, in quem utraq; pars consensit.

5. A pacto.

5. *A pacto.* Adde quòd, cùm uterqve consentiat in venditione & emptione ex pacto, emptor non potest ab ea recedere. Quia, quod semel placuit, ampliùs displicere nequit.

Conclusio. Quod cum ita sit, &c.

(*Exemplum Orat. Cicer. pro Milone, quòd jure interfecerit Clodium, tradit D. Chytræ. fol. 154. Et latius deducit Dresser. fol. 171. & seq. Orat. pro Ligari. fol. 171. Alia exempla habet idem, Lycurgi accusantis Leocratem perfidia in patriam, quòd eam in periculis deseruerit, fol. 175. Æschinis, arguentis Ctesiphontem scripsisse injustum & falsum decretum de coronando Demosthene, fol. 176. Agamemnonis, recusantis reddere Chrysa, Apollinis Sacerdoti, filiam Astynomen, fol. 178. An Julius Cæsar justè interfectus, fol. 179. An Abraham justè suscepit bellum contra quatuor Reges, Gen. 14. fol. 185. An Moyses justè occiderit Ægyptium, Ex. 2. fol. 187. An Naboth jure denegavit vineam Achabo. 1. Reg. 2. fol. 188. An justum sit censum dare Cæsari, f. 189. Orat. Contrar. pro Ordinibus Belgii adversus Hispanos: Et pro Hispanis adversus Belgas, habet Scholl. Schol. 31. Judicium de capite & salute Plataensium è Thucyd. lib. 3. In utramq; partem disputatum, D. Chytræ. Rhetor. fol. 158.)*

† 4. *ASSUMPTIVUS est, cùm factum quòd idem fatemur, sed assumptà re externà defendimus: Sic Eva in Paradiso fatetur se comedisse de pomo vetito, sed deceptam & impulsam à serpente.*

(Græcè dicitur ἀντίθεσις seu ποιότης ἀντιγεννή η̄ ἀποαντιγεννή.)

† 6. *Loci Confirmationis Et Refutationis sunt quatuor:*

† 1. *Confessio.*

(*Confessio est, cùm Reus crimen fatetur, postulatq; sibi ignosci. Ejus verò partes sunt duæ: Purgatio & Deprecatio. Purgatio est, cùm negamus dolo vel consultò factum, sed vel per fortunam, vel ignorantiam, imprudentiam, aut necessitatem: Ut, interfeci, sed hostem putavi: transfixi quidem, sed petiturus jaculo feram. Sic Paulus defendit, quod*

quòd ignorantem Pontificem parietem dealbatum nominasset. *Deprecatio est, cum simpliciter misericordiam & clementiam petimus.* Quo in casu loci occurrunt pro Accusatore 1. *Adjuncta.* Non dignum esse hominem veniam, qui semper fuerit malus 2. *Causa,* omnia ipsius beneficia deleta esse maleficiis. 3. *Exempla* veniam esse datam nulli in causa simili. 4. *Locus communis,* de incommodis: de officio judicis. *Locus defensionis.* 1. *Adjuncta.* Commendatione personæ deprecantis, esse bene meritum: virum bonum: utilem Reipubl. familiæ honestæ, habere cognatos, affines & amicos illustres. 2. *Consequentia:* Utile fore Principi, Magistratui: cessurum in laudem misericordiae: securam vitæ emendationem. 3. *Causa:* peccasse non odio mali, sed stultitiâ, imprudentiâ, alio instigante. 4. *Comparata & Exempla:* multis veniam in simili casu datam: satis dedisse poenarum. 5. *Locus communis* de humanitate, misericordia, &c.]

† 2. *Translatio.*

† 3. *Remotio criminis.*

[*Translatio est cum factum fatemur, sed dicimus, nos laesissimos aliorum injuriis, &c. aut contumelias id fecisse: Sic Orestes ait, occidi matrem, quia illa occidit prius patrem. Sic Cicero defendit Milonem, quod vi coactus, defendendâ sui causâ occiderit Clodium. Remotio criminis est, cum à nobis non crimen, non factum, sed culpam ejus removemus, & vel in personam, vel rem aliquam conferimus; Sic Opimius, accusatus, quòd occidisset Tyberium Gracchum, respondet, se hoc fecisse jussu Consulis. Tale est illud, persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.* Quo in casu occurrunt loci pro Accusatore 1. *Fortunæ suæ quisque faber est.* 2. *Causa,* non alieno, sed proprio impulsu factum esse. Potuisse reum judicio, non violentia, rem experiri. 3. *Adjuncta,* an is, qui impulisse dicitur, tantæ fuerit auctoritatis & potentiae, ut resisti ei non potuerit; esse amicis obtemperandum, sed ad aras usque. 4. *Consequentia,* futura mala, incommoda. 5. *Exempla:* Non exemplis, sed legibus agendum.

H

Nec

Nec videndum, quid fiat, sed quid fieri debeat. 6. *Locus communis* tractandus de incommodis, virtute colenda, de Legibus, Magistratu, &c. Loci defensoris contrario modo pertractandi.]

† 4. *Comparatio.*

[Quando in nos quodam culpam rejicimus, sed ex duobus malis si ve necessarius alterum fuisse eligendum, & fuisse nos dicimus id, quod videbatur esse satius. Sic Pompilius se defendit comparatione, reliqui, inquit, Gallis impedimenta, quia satius esse duxi, amittere impedimenta, quam exercitum: & Cicero in Orat. pro Milone pluribus ostendit, utilius fuisse Reipubl. interfici Clodium, quam superstitem relinqui. Quo in casu loci occurrunt pro Accusatore 1. *Causa*: Cum ostendimus, non propter honestatem, sed propter privatum commodum fecisse. 2. Alterum, quod omissum est, fuisse futurum honestius. 3. *Circumstantia*: Quod reus semper avarus, improbus, dubiae fidei. 4. *Exempla*: Non ullum hactenus extare, qui tale fecerit. 5. *Consequentia*: Quae mala consecutura. Pro defensore loci priores modo contrario tractandi, videatur *D. Chytrae, fol. 156.*

Atque haec de Generibus causarum dicta pro tempore sufficient. De dispositione, quam his subjiciunt Rhetor. in genere diximus supra, de partibus Orationis. Dicendum quidem etiam nobis aliquid fuisset de imitatione, quae duplex vulgo statuitur, 1. *Rerum*, inventionis scilicet & dispositionis exordiorum, amplificationum, sententiarum, &c. 2. *Verborum*, elocutionis scilicet puritatis sermonis Grammaticae, &c. in qua praecipue imitandi Terent. Plautus, Caesar, Livius, Salustius, Cicero, & alii, item, de Generibus dicendi, quorum tria statuuntur, 1. *Humile*, cum locutione Orationis familiari & facili in rebus familiarioribus utimur. Quo excellit Terentius, Erasinus in Colloq. Cicer. in Epist. 2. *Grande*, cum copioso Orationis habitu ac ornatu in rebus gravibus utimur. Quo excellit Livius & Cicer. in Orat. 3. *Mediocre*, cum mediocritatem inter humile & grande dicendi genus ob-

serva-

servamus, quo excellit Ovidius, Erasmus in declamat. Cicero in Orat. Verum & hæc, & illa, & ista projecto pede transilientes, secundæ curæ reservabimus.

APPENDIX.

PÆDAGOGIS SALUTEM

& amorem.

Mentionem feci, Pædagogi, in Explicatione cap. 2. exercitationis Oratoricæ practicæ cujus usum insignem tum deprehendi, cum in illustri Pædagogio Giesseno ejusdem experimenta menstrua olim facerem. Non potui igitur, quin in bonum juventutis Scholasticæ publicum, typum ejus vobis rudi saltem, quod dicitur, Minervâ, delinearem, eoq; ipso ad praxin consimilem instigare. Legite delineata, expendite, pro nutu vestro, ad discipulorum vestrorum captum applicate, Mutate etiam, prout vultis, & meliora his nostris substituite, si potestis. Poteritis maxime, ubi industriam singularem exercitio huic practico impenderitis, captui item discipulorum vestrorum, id quod caput rei est, omnia accommodaveritis. Tentate, nec nos laboris, nec discipulos vestros exercitamenti hujus unquam pœnitebit, scio. De eadem namq; fidelia, duos, quod ajunt, parietes dealbabit, dum non tantum Rhetoricum, cum Grammatico, stylum discipulis vestris familiariorum reddetis, sed & Oratorium variandæ, amplificandæ ac dilatandæ sententiæ alicujus modum illis ipsis, quasi aliud agendo, instillabit. Dicam tamen vobis, Pædagogi, aliquid in aurem: Res hæc, si seriò eam persequi modò volueritis, tædii & laboris plena est. Cavete ergo, ne ad primum ductum manum hîc de tabula subtrahatis: Hoc potius toti agite, ut morosâ eam diligentia, etiam ad fastidium usque, prematis, pressam studiosè continuetis, continuatam feliciter absolvatis. Quod, ut bono cum Deo fiat, ex animo vobis adprecor. Ita agite, Ita valete, Ita iterum atq; iterum salvete, ab eo, qui salutis vestræ impensè cupidus est, C. D. D.

H 2.

THE-

THEMA AMPLIFICATIONIS.

QVÆRITUR:

An Parentes sint honorandi?

IN Tractatione hujus Thematis inquirendū I. quæ sit inter *subjectum & prædicatum* affectio. *Subjectum* autem est *Parentes: Prædicatum honorari*. Inter hæc duo intercedit aliqua *vis* & *habitus*; sunt igitur Argumenta Logica: hæc sunt duplicia; vel artificialia, vel inartificialia. Non sunt inartificialia, quia vis arguendi inter hæc duo non est assumpta ab argumento artificiali, vi cuius se invicem arguerent. Erunt ergo artificialia, quia *Parentes* ex se arguunt *honorē*, & vicissim hic illos. Porro cum artificialia sint vel prima, vel orta, qualia sint, quæritur? non sunt orta, quia vim arguendi e primis non trahunt, nec possunt referri ad conjugata, vel ad notationem; vel ad distributionem, vel ad definitionem, ut quilibet videt. Erunt ergo prima, sunt enim suæ originis, neque enim monstrari potest habitudinis alia origo. Prima sunt vel simplicia, vel comparata. Comparata non sunt, quia duo hi termini: *Parentes honorari*, non comparantur ratione quantitatis & qualitatis. Erunt ergo simplicia: simpliciter enim & absolute circa collationem considerantur. Simplicia sunt vel consentanea, vel dissentanea. Dissentanea non sunt, quia *Parentes & honor* non dissentiunt, sed consentiunt, sunt ergo consentanea. Si consentanea, consentient vel absolute, vel modo quodam. Non absolute. Ergo modo quodam, Habebunt itaque sese ut *Subjectum & Adjectum*.

Inquirendum II. quid nomine *subjecti & prædicati* intelligatur. Per *Parentes* autem (*subjectum*) intelliguntur I. *Parentes nostri naturales*. 2. *Tutores & Curatores pupillorum*. 3. *Ecclesiæ Ministri & Pastores*. 4. *Professores & Præceptores*. 5. *Magistratus Politici, eorumque Officiales*. 6. *Patres familiæ*. 7. *Majores & Seniores*. Per *honorare prædicatum* intelligitur omnis cultus, reverentia, observantia, dilectio, timor, quo alium prosequimur.

III. Subjectum & Prædicatum per locos Inventionis deducenda.

I. Sub-

5. *Subjectum: Parentes.*

Deductio per locos Inventionis.

In loco *de causa efficiente*: *Parentum causa Remota* est Deus, à quo, tanquã à primo fonte, promanant: *Proxima* vel est Natura, intercedente legitimo matrimonio primo: inde oriuntur Parentes naturales: vel matrimonio secundo aut tertio: unde sunt vitricus & noverca: vel omnis ille respectus inter superiorem & inferiorem, quo pacto superius recensiti, Parentes appellantur, *Materia Parentum* non facile constituetur alia, nisi subjectum, quod paternitatem aut maternitatem recipit. *Forma Parentum* est illa ipsa Relatio, qua Parentes liberos respiciunt ratione generationis. *Finis Parentum* & scopus præcipuus est 1. Propagatio generis humani, inprimis verò propagatio stemmatis nativi. 2. Ut filii evadant viri integri & honesti, qui aliquando Reipublicæ & Scholæ possint esse emolumento. 3. Ut è felicitate & salute capiant vitæ solatium & gaudium, ut habeant, unde sese in senectute delectent. *Effecta Parentum* sunt filii, quibus post Deum vitam communicant. Deinde omnis generis labores, quos filiorum causa sustinent, in gestando, pariendo, lactando, nutriendo, educando, contra vim & injuriã defendendo, in Domino fideliter instituendo, nullis sumptibus parcendo.

Subjectum Parentum constitui potest locus, in quo vivunt: in quo sunt vel prognati, ut est propria illorum patria, vel alia ratione in hunc ipsum divinã Dei providentiã devenerunt.

Adjuncta Parentum sunt quàm plurima. 1. Est naturalis *proprietas* & implantatus amor, quo omnes Parentes liberos suos prosequuntur, ut paucissimos invenias, qui eodem summo non flagrent ardore. 2. Ingenii dotes, utpote egregiæ virtutes, sapientia, prudentia, experientia, doctrina, eruditio: item qualitates contrariæ: stupor, impietas, avaritia, ignorantia, scelera, flagitia. 3. Status vitæ: ut sunt officii dignitas, Electoratus, Principatus, Consulatus, Duumviratus, Senatoria eminentia, Tribunatus, Dignitas militaris, officia Ecclesiastica & Scholastica, item Mercatura, aut certè Ars quævis manualia, & si quid est aliud.

4. Ratione fortunæ: divitiæ immensæ, paupertas triftis, vel status intermedius.

5. Ratione corporis: sanitas vel ægritudo.

6. Ratione ætatis: hæc esse potest à primis annis conjugii usq; ad dies vitæ: unde etiam plerumq; est senectus per se multis vitiis laborans.

Diversa sunt: Divitiæ, paupertas: ægritudo, sanitas: dominium, dignitas publica, &c. Sic dico, verbi gratiâ, rectè: **Q**uanquam sit dives, non tamen est parens.

Disparata sunt: Parens, Angelus, liber, arbor, &c.

Contraria sunt quadruplicia: *Relata: Adversa: Privantia: Contradicientia*, *Relata Parentum* sunt liberi tam filii, quam filia. *Adversa* sunt omnes illi, qui, cum Parentes esse deberent, prorsus contrarium agunt. *Privantia* sunt Parentes steriles. *Contradicientia*: Parentes non parentes.

Paria: Parentes conferendi cum Parentibus: in eo conveniunt, quod omnes, sive divites, sive pauperes sint, post Deum vitam filiis communicent.

Imparita: Majora & Minora sunt: Parentes brutorum animantium: & hominum genitores.

Minora & Majora sunt: Parentes brutorum animantium: & hominum genitores.

Similia: Parentes similes sunt herbis, quia sicut in his humor ascendit, & herbis dat vigorem: ita amor Parentum in filios ascendit, inq; iis viget & floret.

Similia quoq; sunt Parentes & corona: Parentes & clypeus: Parentes & Sol.

Conjugata sunt: Pater, parens, paternitas, paternus, paternè; parens est concretū: paternitas & maternitas abstractū.

Notatio: Pater Græcè dicitur *πατήρ*, Hebr. **אב** à Radice **אב**, id est, voluit, affectum & propensionem habuit: quod Parentes singulari affectu filios persequantur.

Distributio: Parentes sunt vel naturales, vel non naturales, ut vitricus & noverca: sunt vel divites, vel pauperes, &c.

Definitio: Parens est, qui habet filium vel filiam.

Testimonium: Parentes sunt certissimi testes de filiorum obedientia vel inobedientia.

II. *Prædicatum* : Honorari sive honor.

Deductio per locos Inventionis.

Honoris causa efficiens est. 1. *Deus*: tanquam causa prima, honorem Parentum graviter injungens. 2. *Natura* impellens. 3. *Filius* honorem & reverentiam exhibens: Item filialis amor.

Materia circa quam honoris est *Deus*, Magistratus, omnesque superiores: illius tamen, de quo nobis sermo, Parentes maxime naturales.

Forma honoris: non solum consistit in externa gestuum & verborum reverentia & obsequio, sed principaliter & radicaliter in interno cultu, cum quis ex animo, & sincero pectore sese in omnibus, quæ contra Deum non sunt, Parentibus se submittit: consistit 1. itaque in corde 2. in sermone 3. gestibus. 4. opere quoque externo: Alii hos constituunt gradus: 1. est interior reverentia, *Ephes. 6. 12.* exterior honor, *Eccl. 3. 8. 3.* Amor, *Matth. 10. 37. 4.* Obedientia, *Eph. 6. 15.* ἡμετέρας, patiens æquitas 6. Gratitude.

Finis honoris Parentum est 1. vitæ longævitas, quam Deus ipse promisit: Honora patrem, ut sic longævus, &c.

2. Præmia cœlestia & spiritualia, pietas enim (cujus pars honor & reverentia erga Patres non minima est) habet promissionem non tantum hujus, sed & futuræ vitæ, 1. *Tim. 4. 8.*

3. Parentum authoritatis conservatio, Eum enim in finem sunt honorandi, ut authoritas Parentum conservetur.

4. Ut & filii aliquando similiter, cum facti fuerint Parentes, à liberis honore afficiantur.

5. Ut declarent filii debitum obsequium.

Effecta honoris sunt 1. Amor Parentum maximus, quem obediendo filii sibi conciliant. Quis enim inter parentes reperitur, qui filium morigerum non intimè amet?

2. Bonæ famæ existimatio tum apud Deum, tum apud homines.

3. Conscientiæ bonitas, quæ dulcius in terra non invenitur.

Subjectum honoris sunt parentes, quibus exhibetur.

Adjuncta honoris sunt 1. Sinceritas. 2. Comitas. 3. Facilitas. 4. Excellentia, &c.

Diversa sunt: Honorare parentes: diligere Deum: obedire Magistratui: amare seipsum.

Disparata sunt: Honor parentum, Amor proximi, Castitas, Liberalitas, &c.

Adversa sunt, Parentum contemptus, despectus, asperitas, iniquitas, immodestia, Parricidium, percussio parentum, imò quævis contumelia.

Relata sunt, Paterna τροφή, nutritio, educatio, authoritas parentum, in genere superioritas.

Contradicentia: Non honorare parentes in universum.

Privantia sunt, ἀσέβεια, obedientiæ intermissio, honoris debiti ommissio, neglectus officii, item hypocritica simulatio, in hoc enim est defectus honoris sinceri.

Paria sunt, Honor parentum, pietas, timor Dei, omniumque virtutum amor. Paria sunt, inquam, quia conveniunt ratione subiecti, itemque ratione præmiorum, quæ ab illis expectanda.

Majora sunt, Honor Deo exhibendus, & honor parentibus debitus.

Minora: Honor parentum, Honor Fautorum, Amicorum, Benefactorum &c. item Honor brutorum, animantium erga genitores.

Similia sunt, Honor parentum, spiritus & animus in corpore, conservare corpus, conservare familiam. Itæ, Corona, exornare caput, Honor parentum, exornare domesticam familiam.

Conjugata: Honor, honorare, honoratus, honorificè, honorandus, Abstractum, Honor, Concretum, honorificus, honoratus, &c.

Notata: Honor vel honos ab Hebræo קָנָה, id est, utilitas, facultas, opulètia aut opes labore aut conatu partæ, à radice. קָנָה, h. e. magnopere conatus est, laboravit, item procreavit.

Distributio: Honor parentum licet ob nativitatis ortum, quem æqualiter omnes à parentibus ducimus, sit æqualis, tamen ratione status, conditionis variat. Ita majore honore afficiet parentem suum iste, cujus parens est in eminente dignitate constitutus, quàm ille, cujus parens in obscuro latitat.

Defini-

Definitio : Haberi potest illa ex iis, quæ supra de forma dicta sunt.

Testimonium : Extant hinc inde in sacris & profanis de honore & reverentia erga parentes quàm plurima, quæ ut hîc conflaremus, nostri instituti ratio non fert.

IV. Syncategoremata quod attinet, quæ nihil aliud sunt, quàm vel Subjecti vel Prædicati descriptiones & determinationes, ex hætenus dictis facilè prodeunt; ita ex hoc loco Adjunctorum ratione subjecti hoc promanat syncategorema. Parentes, qui longo rerum usu edocti, experienciâ & sapientiâ pollent, meritò sunt honorandi. Ita ex parte Prædicati ex loco Adjunctorum enascitur tale syncategorema: Parentes sunt honorandi, eo honore, qui ex cordis pectore propullulat, quiq; sua dignitate omnem alium honorem (si illum, qui Deo debetur, exceperis) superat & antecellit.

V. Si quis hîc nudâ rei variationē intenderet, & solùm terminos simplices per vinculū verbi conjungeret, amplissimâ & copiosissimâ propositionū & probationum segetem haberet, ut verba in tanta copia vix deesse possint. Sed ad rem.

VI. Quemadmodū verò in bello non sufficit armorum copia, nisi, quo loco, tempore, qua ratione & modo sint usurpanda, monstretur: ita & hîc nondū sufficit, copiâ argumentorū esse instructum, sed insuper requiritur, ut probè sciatur, quæ argumenta, & quo in loco sint adhibenda. Quod quomodo fiat, ex Genere causæ, ad quod pertinet, facilè dignoscitur.

VII. Digrediendo insuper ad Genera causarum, ad *Deliberativum* thema nostrum referetur; versatur enim in svadendo, parentes scilicet esse honorandos.

VIII. Percurrendo itaq; locos Inventionis supra tactos, & in genere deliberativo præscriptos, argumenta exinde depromemus sequentia.

I. *A causa efficiente, tum ex parte Subjecti, tum ex parte Prædicati, quæ* 1. Deus; Ut parentes honoremus, non cujusvis relictum est arbitrio, sed severissimè ad eò omnibus est injunctum: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus, &c. Confer. *Sir. 3. c. 8. 9. Exod. 20. cap. 8. 12. Matth. 15. c. 8. &c.*

2. *Natura.* Natura ipsa nobis dicitur, superiores & parentes nostros esse honorandos, quam non immerito evertere conatur ille, qui parentibus debitam obedientiam non præstat. Amplificari hoc potest à minori ad majus: speculum hujus rei in ipsis Ciconiis, quæ omnium iudicio gratitudinis erga Parentes exemplum proponuntur. Si igitur ipsæ ciconiæ (ut alia animalia bruta silentio præteream,) Parentibus reverentiâ debere agnoscunt, quidni & nos, qui rationales cõditi?

II. A causa finali: ex parte Subjecti. Quia Parentes eò unicè tendunt, ut 1. genus humanum & stirps nativa propagetur. 2. ut filiorum salus procuretur. 3. ut ex filiorum salute habeant, unde sese in decrepita senectute recreent. At inconveniens & contra omnem rationem, non honore illum, à quo & per quem stirps nostra in ulteriorem ætatem extenditur: posthabere illum, qui de salute nostra dies noctesque tam sollicitè laborat: per despectum & contemptum omnem spem auferre ei, qui omnem spem in nobis reposuit.

Ex parte Prædicati: Eum in finem debitâ reverentiâ Parentes sunt prosequendi 1. ut donemur vitæ diuturnitate secundum promissionem annexam. Honora Patrem, &c. ut sis longævus, &c. 2. ut certam remunerationem à Deo, quâ nihil optabilius esse potest, in vita æterna speremus. 3. ut conservemus gravem Parentum Autoritatem, quò & à reliquis filiis & servis, imò integra familia suspiciantur. 4. ut & nos, cum Deus ex sua gratia nos Parentes esse jussit, à filiis debito honore afficiamur. 5. ut tandem divinis & humanis statutis nos obtemperantes esse declaremus.

III. Ab Effectis: Ex parte Subjecti. 1. Parentes communicarunt nobis post Deum vitam, quæ inter omnia bona & munera, quæ habemus & possidemus, longè maxima, quidni ergo honore digni, à quibus quicquid habemus, accepimus? 2. Parentes omnis generis labores nostri causâ sunt perpeffi: quidni grata mente acceptaremus?

Ex parte Prædicati. 1. Amorem Parentum, qui morigerus est mirificè auget, donec in tantum excrescat, ut vix à proprio possit discerni. 2. Excitat bonam famam sibi apud omnes. At bona nominis existimatione nil præstantius.

IV. Ab

IV. Ab adjunctis. Ex parte subjecti. Honorandi utiq; sunt illi, quibus amor erga nos à natura est insitus; quí enim & hic non ἀντιφίλῃσιν, redamationem & mutuam dilectionem requirerent illi, qui ætate, sapientia, prudentia & experientia nos longè antecedunt: at tales sunt Parentes: illi, qui si-ve in dignitate constituti, nobis quoq; sunt honoris; si-ve inferioris notæ, nobis tamen non sunt dedecori, at tales sunt Parentes. Hic per occupationem occurrendum est illis, qui vel de Parentum conqveruntur æquvitia, avaritia, morositate, sceleribus & flagitiis nonnunquam notoriis. Verum an propterea non honorandi? Imò eo majore honore afficiendi, ut exinde ansam habeant in viam revertendi. Insuper annon etiam à Patre pessimo vitam tamen, rem optimam, accepisti? Qui ergo ob unum alterúmve vitium tam indigna res cogitanda, ne dicam ipso opere perpetranda?

Ex parte predicati. Honor 1. Parentum non tantam habet difficultatem, ut præstari non possit, sed cum solùm in vera obedientia consistat, facilè à quovis exhibebitur. 2. Nil insuper jucundius est, quàm spontè Parentibus obedire & proprio motu id agere, ad quod aliàs naturá sumus obstricti.

Hæc argumentorum pondera longius diducenda sunt, & amplificanda & illustranda variis modis: in primis verò troporum & figurarum tam dictionis, quàm sententiæ splendore exornanda: quorsum faciunt plurimi reliqui inventionis loci: ut est ab Adversis, à privantibus; ab imparibus, à similibus, &c. Locus a causâ formali propriè hinc non pertinet, cum non ad quæstionem, An? sed quomodo Parentes sint honorandi, pertineat: unde etiam meritò omittitur.

In Epilogo tamen, ubi admonitio potissimum locum habet, depromi potest, & attendi, quomodo Parentes verò & sincero, non ficto honore afficiantur.

ORATIONIS HABITUS TROPOLOGICUS

¶ Figuratus.

Cùm hætenus non solùm uberrima argumentorum cohors in medium fuerit adducta, & quomodo conquirenda sint, monstratum, sed & quæ ex tanta farragine sint

sint eligenda, declaratum; superest, ut, quomodo Orationis habitu nuda illa argumenta sint induenda, adjiciamus: sicut enim vestis virum; ita habitus Oratorius Orationem mirifice exornat, cunctisque gratam reddit. Consistit autem ille (supponendo phrasium optime instructam suppellectilem) in elegantia troporum & figurarum; id quod in presenti nostro themate ostendemus. Variabitur itaque illud per tropos quatuor hoc modo:

1. *Ex Metonym. eaque* 1. *Efficientis*. Nolite, quicumque Deo grati esse vultis, *filialis* erga Parentes *amoris* oblivisci: hoc enim ubi feceritis, annon *naturam* ipsam contemnitis, ac pedibus conculcatis, *iramque* Altissimi provocatis? *Filialis* amor pro honore, qui exinde oritur. Item: *Ira* pro poena, quam efficit. Item. *Natura* pro Parentibus.

2. *Materiae*. Ita corruptum est *semen humanum*, ut ferè nemo hominum inveniatur, qui genitoribus suis debitum honorem attribuat. *Semen humanum pro hominibus ex semine humano oriundis*.

3. *Effecti*. Meritò Parentes à filiis sunt honorandi: honor enim, qui Parentibus exhibetur, quid aliud est, nisi *Vita filiorum longaeva, laus honor & decus ubique*, hoc est, *honor est causa Vita longaeva, laudis, honoris & decoris*.

4. *Subjecti*. Honor Parentibus exhibitus facit, ut *domus & agri filiorum*, & omnia, quæ possident, vigeant & florent. *Domus & agri pro iis, quæ domus & agri continent* Item. Ne *incunabilis* quidem indulgendum, ut Parentes contemnunt, ne dicam confirmato iudicio. *Incunabula* pro *pueris & adolescentibus*. Item *Anne terram* aliquam, aut *regionem*, imò *unicam domum* reperies, quæ Parentes debito honore non afficiat? *terra, regio, domus, pro inhabitatoribus*.

5. *Adjuncti*. Euge *imprudens juvenis*, si *paternam reglæ & implantatum amorem* contempsisti, *adultior* ætas errorem corrige, & *venerandam Parentum sapientiam* debitis honoribus & *filiali observantia* exorna. *Juventus*
pro

pro iuvenibus. Paterna σοφία pro parentibus. Adultior etas pro adulto: Veneranda sapientia Parentum, pro Parentibus sapientibus.

II. Ex Ironia. Sic sanè benefacitis filii immorigeri, qui Parentibus vestris sceptrum è manibus eripitis: illorumq; potestatem vobis attribuitis, qui vestros Parentes eò redigitis, ut vobis obtemperare cogantur. Res sanè hac est optima; sic aliquando in viros evadetis, qui omnibus terrorem incutient, quorum nomen ad cælum usq; evehetur. Non puniet Deus istud in vobis, sed maximis beneficiis remunerabit.

III. Ex Metaph. Quid quæso Parentes aliud sunt, quàm stirps, ex qua nos rami sumus prognati: firma columna, quâ innitimur: splendida domus & familia corona, quâ exornamur.

Item. Portentum atq; monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie & figura, qui tantùm immanitate bestias vicerit, ut, propter quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit: cùm etiam feras inter sese partus atq; educatio & natura ipsa conciliet, Cicer. pro Rosc. Amerino.

IV. Ex Synecd. 1. membri pro integro. Væ filio, qui animam Parentis inobedientia sua tristitia affligit! anima Parentis pro Parente. Item. Oculum ejus, qui subsannat Patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corvi de torrentibus, & aquilæ pulli devorent, Prov. 30. Oculus subsannatoris, pro ipso subsannatore. 2. Speciei pro genere. In ipsa thematis propositione continetur Synecd. speciei pro genere. Ponuntur enim Parentes pro omnibus superioribus. 3. Synecd. generis pro specie. Nullus honor est, quo Parentes digni non sint; sive, quod idem: Parentes omni honore digni sunt. Omnis honor, pro illo honore, qui in specie à liberis requiritur.

VARIATIO PER FIGURAS

DICTIONIS.

Epizeuxis.

Parentibus verus exhibetur honor, benè de illis sentiendo,

tiendo, honorificè tractando, amando, obediendo, nævos & infirmitates patienter tolerando.

Item. *Parentes, Parentes inq&am, sunt illi, quibus reddi æquivalens non potest.*

Item. Inveniuntur tam contumaces & pertinaces homines, qui collum obdlexerunt, qui non solùm illos, quibuscum comiter versantur, sed & ipsos *Parentes, (quod scelus ne in bruta quædam animantia cadit)* ipsos *Parentes inq&am, à quibus mortalem hanc vitam acceperunt, contemnuunt.*

Anadiplosis.

Non heri demum aut nudius tertius injunctum est filiis, *ut Parentes honorent. Ut Parentes honorent, ad finem usq; mundi ab illis requiretur.*

Item. *Æternâ beatitudine omnes filios obedientes Deus coronabit; coronabit eos gloria & honore in æternum.*

Climax.

Ut *Parentes legitimo honore afficiantur, sciendum omninò est, illos externis gestibus honorificè excipiendos; neque externis gestibus solùm, sed dulci verborum suavitate; neque verborum suavitate, sed & ipso corde reverenter habendos.*

Item. Magnam Deo justissimo judici aliquando reddent rationem illi, qui *Parentes eo loco, quo à Deo constitui, non habent, neq; hoc solùm, sed & verbis duris, neque verbis duris solùm, sed & gestibus morosis eos excipiunt, neq; hoc solùm, sed & odio prosequuntur: neq; hoc solùm, sed & variè ledunt: neq; hoc solùm, sed plane percutiunt: imò quod mirandum, quandoq; vi armata prorsus è medio tollunt.*

Anaphora.

Grata est filialis reverentia Deo, à quo mandatur: grata hominibus, qui eandem observant, & hinc de virtutibus aliis fiduciam capiunt, grata Parentibus, quibus ex merito exhibetur, grata tandem nobis ipsis: ubi dulcissimos ejusdem fructus senserimus.

Epistrophe.

Benefici sunt *Parentes*, prompti sunt *Parentes*, prudentes sunt *Parentes*, liberorum amatores sunt *Parentes*: quidni igitur honorandi?

Simploce.

Parentum tanta est cura filiorum, ut quando ignorant, ilios *instruant*: quando errant, eos *reducant*, quando peccant, eos *corrigant*, quando cadunt, eos *erigant*, quando eunt, *ducant*, quando stant, *teneant*, quando veniunt ad illos, eos *suscipiant*.

Epanalepsis.

Parentum unicum hoc est votum, ut filiorum salus promoveatur, & ut filii Reipubl. bene præsent, vitamq; honestam degant, quæ major cupiditas, nisi *Parentum*?

Epanodos.

Majore laude digni sunt illi filii, qui bonis simul & austeris *Parentibus* obedientes sunt, quam illi, qui beneficis solum obediunt. Majori laude digni sunt illi, qui austeris *Parentibus* & obediunt & benefaciunt, quam qui tantum obediunt.

Paranomasia.

Non sunt excipiendi *Parentes* timore sed timore: non onere, sed honore, non molestia, sed modestia, non sunt despicendi, sed respiciendi, non onerandi, sed honorandi.

Item. Quæ sit *Parentum fides*, cum ipse factus fueris *Parentes*, demum *fides*.

Polyptoton.

Paternâ curâ *Parentes* filios suos prosequuntur; meritò igitur à *filis* *filiali* observantia sunt observandi.

VARIATIO PER FIGURAS

Sententiæ.

Exclamatio.

O *utinam* tandem omnes liberi *Parentes* debito honore afficerent, melius sine dubio res illorum essent.

Item ô *pertinaces!* ô *contumaces!* ô *dura* cervicis filios, quos *Parentum* tanta non emollit benignitas, tanta beneficentia, tanta amoris flamma, tanti labores, tanta cura!

Pa 60-

Va vobis, qui Parentes negligitis: *ô miseras* vestrum mentes! *ô pectora cæca!*

Epanorthosis.

Honorandi sunt Parentes verbis & gestibus, *sed quid dico* verbis & gestibus, *imò* interiori cordis reverentia sunt venerandi, & unicè suspiciendi.

Item. Honorandi sunt Parentes ætate confecti propter experientiam, quâ pollent: docti, propter eruditionis laudem, quâ exornati, divites, propter bona, quibus à Deo cumulati: alii propter aliud: *sed quid recenseo* senes? quid doctos? quid divites? *imò omnes* in universum dignitate & honore digni sunt, eò quod nos genuerunt.

Aposiopesis.

Anne propterea dignitas Parentum à filiis prætermittenda, quod in hac vita remuneratio filiorum non sequatur? minimè gentium: Licet enim in hac vita compensatio non semper sit expectanda, *tamen Deus est.* Scilicet qui compensabit.

Item. Hem! Scelerati Parentum vestrorum contemptores, tantò odio adversus Parentes vestros flagratis, tam miserè illos affligitis. *Ecquis genius est, quis spiritus, qui animos vestros?* scilicet occupavit.

Apostrophe.

Largissima quidem præmia tam temporalia, quàm cælestia promittuntur omnibus illis, qui mandatorum divinatorum sunt observatores; *at vos,* qui Parentibus debitum honorem præstatis, primas tenetis, palmamquæ; omnium promissionum aufertis.

Prosopopæia.

Quot sunt filiorum, qui sunt tam perfrictæ frontis, ut Parentibus suis hisce ferè insultare verbis non erubescant: *Quid vestrum curamus imperium? quid mandatum vestrum, vos silicernia: hoc probe noveritis, quod secundum placitum vestrum non simus acturi, sed quæ nostra suadet ætas, nostrum seculum, nostrum ingenium, sectaturi.*

Item. Erit aliquando tempus, in quo vos immorigeri
excla-

Item. Erit aliquando tempus, in quo vos immorigeri exclamabitis: *Ab! cur contempsimus, qui nos genuerunt? cur despeximus, qui nos magnificerunt? cur flocci pependimus, qui nos educarunt? cur auxilium non tulimus illis, à quibus omne auxilium promanavit?* Talia dicetis ubi poenitendi locus non erit.

Item. Respondebunt aliquando Parentes filiis ejulantibus, dicentes: *Annon hac Verbis prädiximus, quoties audistis à nobis salutare admonitiones, graves dehortationes, severas comminationes? Annon nos fuimus illi, qui commodum & salutem vestram promoveri unice intendebunt? sed spredistis omnia, omnia risu excepistis; Quid mirum, etiamsi tormenta patiamini?*

Addubitatio.

Sanè, si & meus calculus esset apponendus, sæpiùs hoc mecum cogitavi: quoniam dignus honor esset, qui Parentibus exhibendus: *An is, qui amico amicum dignatur? imò major: an Verbis, ne dicam re, posset exprimi? inveniri non posse.*

Communicatio.

Quid multis? *Vos ipsi, quibus inest guttula humani sanguinis, judicate, annon, si & vobis nati fuerint filii, debitum honorem ab iisdem expectetis? & annon ob hoc ipsum obstricti sitis, & vestros Parentes debitâ observantiâ prosequi.*

Occupatio.

Dicat Verò aliquis: *Parentes habeo tam morosos, austeros, avaros, quàm possem in omnibus iisdem obsequi? Verùm sciendum divinum mandatum non exprimere, quòd honor solùm benevolis sit exhibendus, sed in genere dicitur: Honora Parentem, sive morosus sit, sive mansuetus. Quod si morosi sunt Parentes, sæpiùs plures habent causas allicientes; quæ si non sint, tolerandæ erunt infirmitates & nævi: ita ut ne quidem hoc pacto Parentibus honor sit derogandus.*

Permissio.

Quandoquidem ita placet, admonitionibus & adhortationibus Parentum locum non relinquere, sed ventis tradere, contemnere, ipsos Parentes verbis & factis lædere; *non ego curo, non me interponam, tu videris.*

Concessio.

Esto, quod difficile sit omnes Parentum nævos æquo animo ferre, & illis omnia condonare; non tamen propterea sunt negligendi & posthabendi.

VARIATIO PER FIGURAS Amplificationum.

Ætiologia.

Non despectui habeamus Parentes. *Illi enim sunt, quos Deus ipse in verbo suo honorari iussit.*

Μετὰ τὴν ἑρμηνείαν, Translatio.

Diligentem demus operam, ut Parentes debito honore prosequamur, hac enim ratione Deo placebimus, bonam conscientiam conservabimus, bonam famam ab omnibus reportabimus. *Verùm bona conscientia & famæ bonitas, quàm egregia hominis sint ornamenta & tuta propugnacula, dicam propediem, ubi meæ huic Orationi & svasioni locum datum esse sensero.*

Topographia.

Ecce! Parentes tui non ignobili quodam loco sunt nati, sed in illustri Svevorum Ulma, *quæ & antiquitate & situ & structurâ adificiorum, ac propugnaculorum excellentiâ, & amœnitate & civium humanitate ac comitate, & forma Politia & Ecclesiæ ac lumine Scholæ & rerum gestarum ornamentis pluribus palmam præripit, ita sanè, ut vel ipsa loci dignitas observantiam quandam svasideat.*

Item.

Item. Nati quidem sunt Parentes tui in loco obscuro & haud multis cognito, in exiguo quodam pago, sed anne propterea contemnendi? minimè gentium, quin potius ob id vel maximè colendi, quod etiam in locis obscuris & ignobilioribus inveniuntur Parentes pii, qui tibi pietatis tramitem monstrarint.

Chronographia.

Quod si unquam Parentibus succurrendum, certè tum id faciendum est eo tempore, quando calamitatibus pressi ferè succumbunt, imprimis verò in senectute tristi, ubi, tempore praesertim hyemali, quando omnia frigore concreverunt & algent, vires illorum exhauriuntur.

Prosopographia.

Parentes nostri naturali & implantato amore nos prosequuntur, salutem nostram unice expetunt, valent prudentia, experientia, consilio, iudicio confirmato: merito itaque suscipiendi.

Hypotyposis.

Parentes nostros vel etiam hoc nomine magnificiamus, quòd omnem curam & diligentiam in filiis educandis adhibent; quoties fit, ut noctes insomnes ducant, cogitationibus suis hinc inde oberrent, gemitus & suspiria ducant, manibus elevatis & flexis genibus Deum invocent, nulli labori parcant, & omnem lapidem moveant, solum ut filiorum salus procuretur.

Pathopœja.

Ecquæ tandem, vos carcinomata & immorigeri, non digni, quos filiorum nomine appellem, malitia vestros insensit animos, quæ pertinacia, quæ protervia, ut vestris Parentibus quævis mala inferre non vereamini? Dispeream, si non hæc Deus gravissimam pœnam est vindicaturus.

Ratiocinatio.

Habeatur tandem honor Parentibus, qui gestibus, cultu placido, sermonis suavitate factis suis suis declarant, quantum filiorum rationem & curam habeant.

Παρέκβασις, Digressio.

Parentibus debitum honorem qui non exhibet, extinguere videtur naturalem amoris flammam, quâ filii erga genitores flagrant, quæquæ flamma in ipsis brutis reperitur. Sic Ciconia Parentes senectâ defessos vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat. Celebratur pari modo à naturæ indagatoribus Upupæ erga Parentes officium, quos senio confectos, volandiq; impotentes sedulò curat, pennas vetustate jam languidas evellit, præterea oculos cæcutientes herba quadam illinit, unde viribus resumptis quasi rejuvenescunt. Idem prædicatur de aliis. Sed redimus ad nostrum propositum.

Μετὰβασις, Transitio.

Atque ita hætenus satis, ut puto, fuit declaratum, quæ sint rationum pondera, quibus moti filii parentibus debitum obsequium præstent: *superest hoc unum, ut vos ad obedientiam debitam adhortet.*

Ἀντίθεσις, Contentio.

Colant Parentes suos omnes, qui Deo chari esse cupiunt: fugiant inobedientiam, qui Dei odium fugiunt: colant Parentes suos omnes, qui in æternum salvari appetunt: fugiant contemptum eorundem, qui infernales dolores effugere student.

Ἀντιμετάβολη, Commutatio.

Deus injunxit filius, ut Parentes honorent, non Parentibus, ut filios honorent.

Ἀντιστροφὴ, Inversio.

Sunt quidam, qui Parentes colendos esse non judicant propter maximos nævos, quibus sæpiùs polluti; sed falsò sibi hoc illi persuadent, eum enim in finem nævi illorum tolerandi, ut vero honore afficiantur.

Συνοικείωσις, Communicatio.

Tàm est in vitio, tamq; graviter peccat is, qui Parentes ultra, quam par est, ultra Deum scilicet, amat & diligit, quam is, qui eos despicit & contemnit.

Ἀπό-

Ἀπόδοξις, *Rejectio.*

Dicendum equidem aliquid esset de forma honoris, qui Parentibus tribuitur, in quo vera ratio ejusdem consisteret; verum cum hoc directè quæstionem & propositum nostrum non attingat, idcirco de eo alibi dicemus.

Παραδιαστολή, *Paradiastole.*

Magno equidem honore afficiendi sunt Parentes, non tamen tanto, ut illorum gratiâ vera fidei confessio sit abneganda, *Amandus est generator, sed præponendus Creator.*
Ambr.

Ἀνθυποφορά, *Objectio.*

Difficile equidem videtur, parentibus in omnibus obedire, & sub illorum jugo esse. *At longè difficilius est, Deum per inobedientiam ad iram commovere, & mancipium fieri Diaboli.*

Συνηγόρησις, *Comparatio.*

Bruta animantia ex indita natura suos venerantur genitores, ut exemplo sunt ciconia, upupa, merops: *at hominum multi reperiuntur, qui Parentes adeò non venerantur, ut potiùs contemnant.*

Διαλογισμὸς, *Sermocinatio.*

Primo loco meritò sunt habendi Parentes. *Sed quam ob causam?* An ut externâ simulatione, glaucoma obducamus? minimè gentium: à vero enim honore abest omnis simulatio. *An ut divitias ab iisdem speremus?* *Equidem ob hanc causam, præsertim cum fuerint opulentiores, coli posse non inficiamur; sed neq; hac genuina causa est.* *An ut exinde gloriolam expectemus?* *Neq; hoc: Quam igitur tandem ob causam?* nimirum, *ut mandatum Dei observemus.*

Μερισμὸς, *Distributio.*

In honore sunt habendi Parentes, *sive sint naturales, sive non naturales, ut: vitricus & noverca; sive opibus valeant, sive egestate premantur: sive in eminentia sint constituti, sive in numero plebejorum reperiantur; sive*

sint incolucae & sani, siue adversâ valetudine vexentur, &c.

Συναρισμός, Congeries.

Insignia sunt illa prœmia, quibus Deus obedientes exornabit, *vita hujus longævitæ, felicitas, successus rerum exoptatus, corona cœlestis & æterna beatitudo.*

Ανάβασις, Incrementum.

Grande peccatum est, Parentes verbis & gestibus ledere, grandius in jus vocare: omnium verò gravissimum, verberibus & plagis affligere.

Περίληψις, Assumptio.

Cum omnibus superioribus honor & observantia debeatur, tum imprimis illis, qui nos genuerunt, eadem exhibenda.

Γνώμη, Sententia.

Nulla virtus est, quæ filiis uberiorem adferat utilitatem, majusque sit ornamentum, quàm si Parentes debito honore prosequantur.

Νόημα.

Mallẽm ego prius mortem appetere, quàm tanto crimine me polluere, ut Parentibus debitum honorem subtraherem.

Ἐπεξήγησις, Interpretatio.

De Parentibus honestè est sentiendum, loquendum, diligendi sunt & amandi, & nullo non tempore honore afficiendi.

Ἐξεργασία, Expolitio.

Non odio habendi sunt Parentes, sed amore prosequendi; nec genitores nostri contemnendi, sed magnificiendi; nec deserendi illi, qui nobis, cum omni auxilio destitueremur, opem præstiterint; sed verbis & factis venerandi.

Ὁρισμός καὶ ὑπογραφή, Definitio.

Parentes nostri sunt illi, ex quibus nos tanquam ex stirpe propullulavimus. Ut enim stirps ramos ex se protrudit, ita etiam Parentes filios ex se generant & produciunt. Sunt illi,

illi, quos à Deo benedicti, nobis hujus lucis usuram communicarunt, à quibus vitam accepimus; imò quos post Deum solis, quaecumque habemus & possidemus, accepta sunt ferenda.

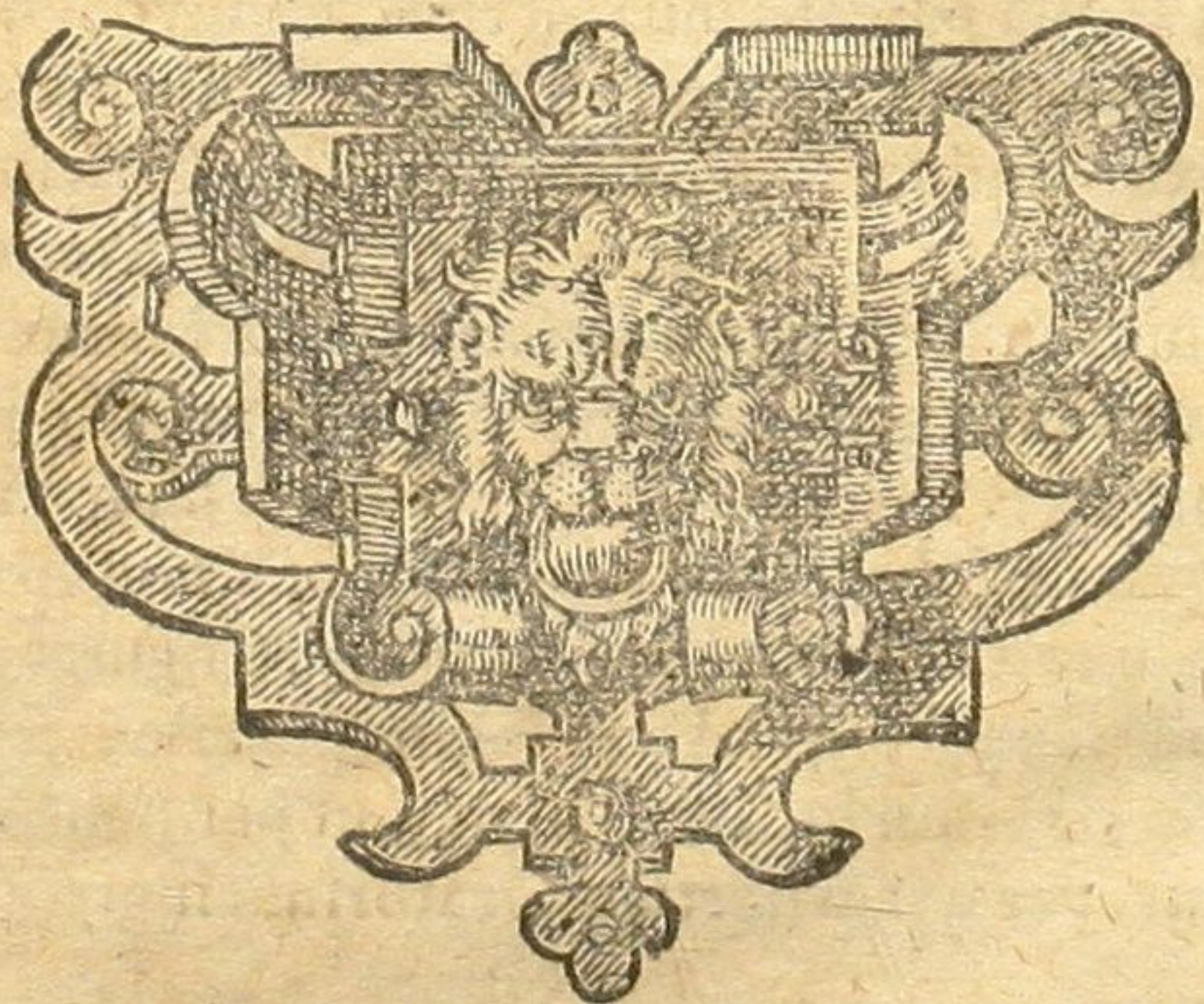
Item; Honor Parentibus exhibendus non nostro arbitrio est relictus, sed severe & gravior à Deo est mandatus, residet in corde, tanquam in fonte suo primario, cujus rivuli postmodum conspiciuntur in verbis, gestibus, operibus, nec frustraneus est, & omni prorsus utilitate caret, cum secum trahat vitæ longævitatē atque innumera munera & beneficia.

Atque ita vides Lector studiosè, quàm copiosa sit ratio, & quàm ampla pateat janua ad thema aliquod, quaecumque tandem fit, amplificandum, & elegantiam troporum & figurarum exornandum, quod ornamentum Orationi tantum splendorem addit, tantamque vim commovendi auditorum animos in se continet, ut satis verbis exprimi nequeat. Quod enim sunt gemmae & lapides pretiosi in auro; quod stellæ micantes in cœlo: id sunt tropi & figuræ in Oratione. Quæ verò hætenus tractata sunt, non eò collimant, quasi in una Oratione omnes tropi & figuræ promiscuè essent adhibendi, quod non solum puerile; sed & ingratum foret: verum hic est scopus, ut per hanc viam porta aperiatur, per quam hortum Oratorium ingredimur.

Quemadmodum autem in horto plurimi nascuntur flores, qui tamen non omnes aut sine discrimine, sed cum quadam selectione sero inseruntur: ita quoque in horto Rhetorico plurimi flosculi Oratorii troporum & figurarum propullulant & nascuntur, qui tamen sero Orationis non sine discrimine, sed magno cum judicio, ut nimirum rei sint accommodati & apti, sunt immiscendi. Tandem & Rhetorices Studiosos moneo, ut in ejusmodi variationis modo diligenter sese exercent, si enim aliquot themata dicto modo composuerint, brevi videbunt rationem amplificandi & exornandi sibi futuram familiarem. Quod
ut

ut eò feliciter præstent , non frustraneum laborem suscipiant , si variationem Grammaticam , prout illa ex Grammatica oritur ; & in translatione synonymica , mutatione casuum , per tempora & modos, itemq; regulas Syntaxeos præcipuas deductione consistit , præmiserint. Tractationi felicem successum largiatur , à quo solo Orationis veritas , bonitas & elegantia promanat ! Cui etiam sit laus , decus & honor per omnia secula,
 AMEN!

FINIS.

ci-
m-
one
eos
io-
ve-

Ge 982

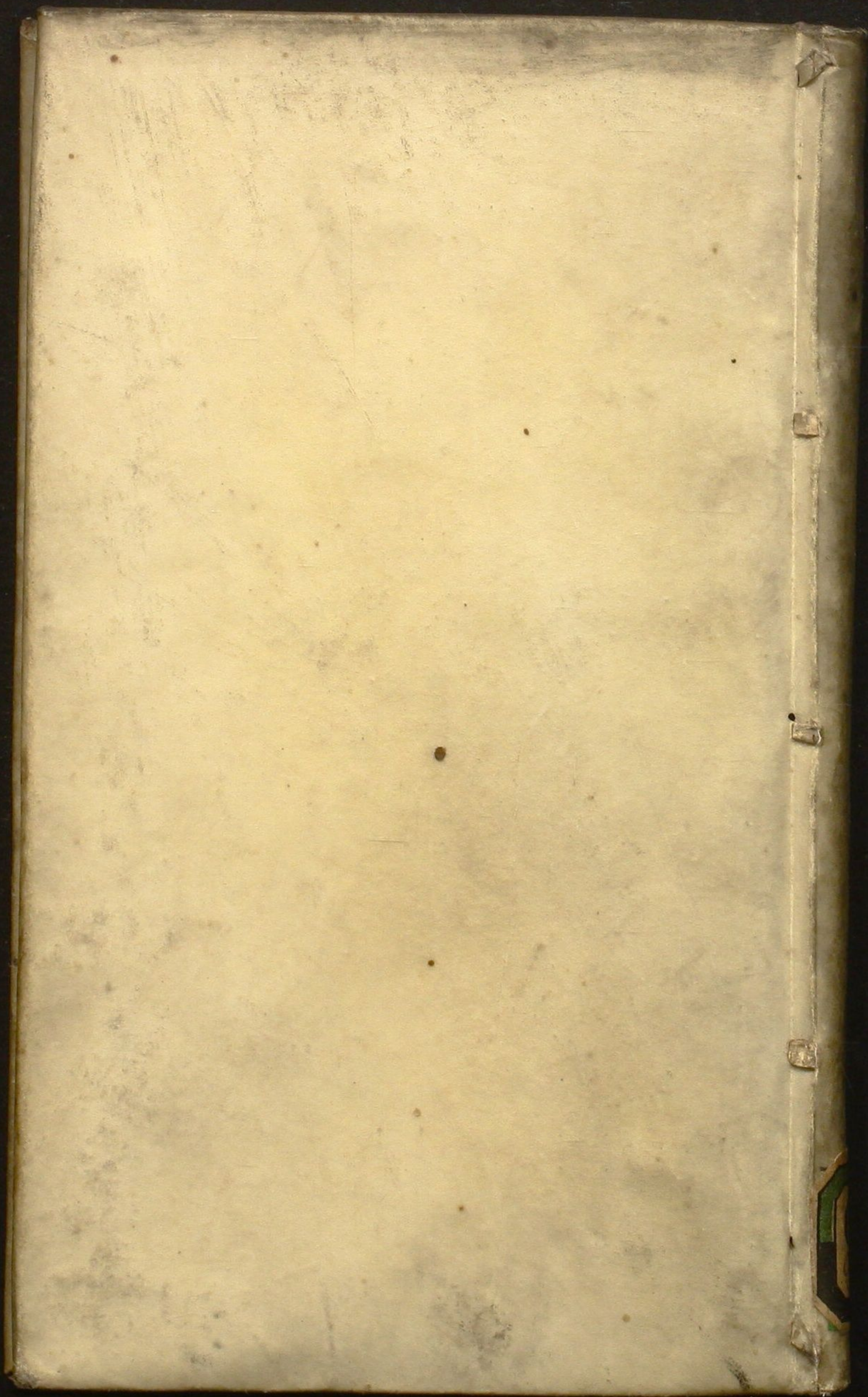
ULB Halle

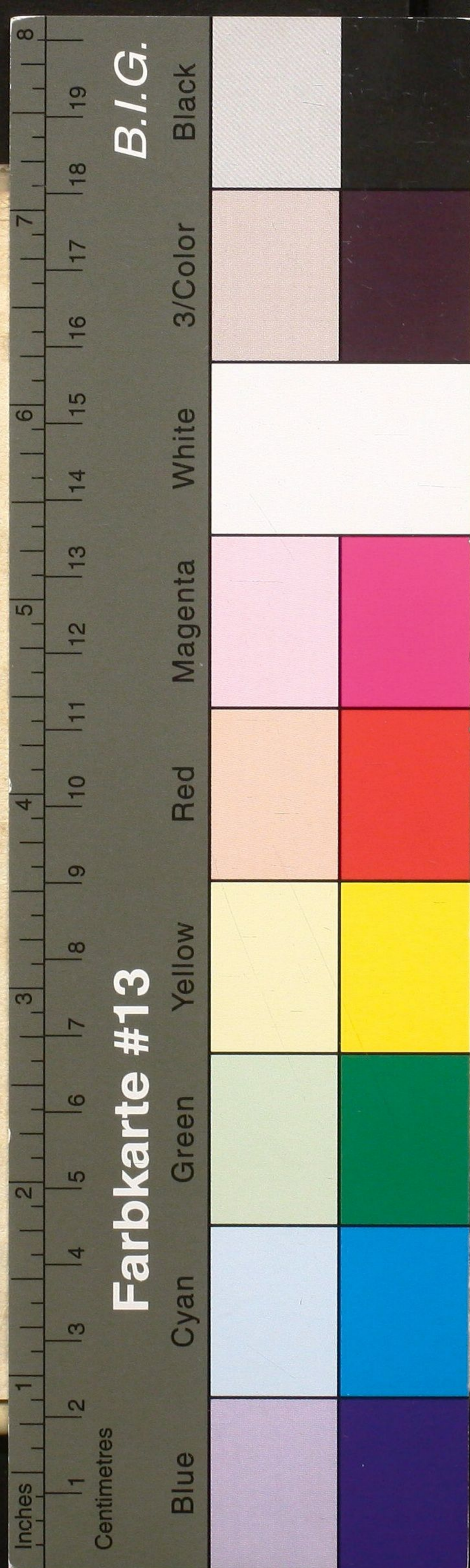
3

006 548 687

Handwritten signature or initials
WMA

INSTITUTIONES
ORATORIAE,

Sive
DE CONSCRIBENDIS
Orationibus, è veterum ac recentio-
rum Oratorum præceptis, methodi-
ca introductio;

in usum
Juventutis Scholasticæ
illustratæ

à
CUNRADO DIETERICO,
SS. Theol. Doctore.

Editio novissima, revisa, correctæ, sche-
mate Logico-Rhetorico-practico ampli-
ficata.

*Cum Gratia ac Privilegio Electorali
Saxonico.*

LIPSIÆ,

Sumptibus Hæred. SCHÜRERIO-GÖZIANORUM,
& JOHANNIS FRITZSCHII

Excudebat JOHANNES BAUER.
Anno M. DC. LXXII.

